

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Λογιστική και Χρηματοοικονομική

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Οι Σχέσεις της Φορολογικής Διοίκησης και της Αγοράς στην
Ελλάδα κατά τη Διάρκεια της Παγκόσμιας Οικονομικής
Ύφεσης**

Νίκου Βασίλειος

Επιβλέπων Καθηγητής: Συρμαλόγλου Αδαμάντιος

Διατριβή υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η παρούσα διατριβή αποτελεί μέρος των απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στη Λογιστική και Χρηματοοικονομική

Καλαμάτα, Μάιος 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Λογιστική
και Χρηματοοικονομική**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

(Επιβλέπων): Συρμαλόγλου Αδαμάντιος

**Μέλος Ε.ΔΙ.Π., Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής,
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου**

Σπηλιόπουλος Οδυσσέας

Νικολόπουλος Σωτήριος

**Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου**

UNIVERSITY OF PELOPONNESE
DEPARTMENT OF ACCOUNTING & FINANCE

Master Program in Accounting and Finance

**Master of Science (M.Sc)
in Accounting and Finance**

Postgraduate Thesis

**The Relations of the Tax Administration and the Market in Greece
During the Global Economic Recession**

Nikou Vasileios

Supervising Professor: Syrmaloglou Adamantios

Kalamata, May 2024

UNIVERSITY OF PELOPONNESE
DEPARTMENT OF ACCOUNTING & FINANCE

Master Program in Accounting and Finance

**Master of Science (M.Sc)
in Accounting and Finance**

Thesis Committee

Supervisor's Name: Syrmaloglou Adamantios

**Member E.D.I.P., Department of Accounting and Finance, University of
Peloponnese**

Spiliopoulos Odysseas

**Associate Professor, Department of Accounting and Finance, University
of Peloponnese**

Nikolopoulos Sotirios

**Assistant Professor, Department of Accounting and Finance, University
of Peloponnese**

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

- 2) Αποδέχομαι ότι το Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Συρμαλόγλου Αδαμάντιο για τη βοήθειά του στη συγγραφή της μεταπτυχιακής μου διατριβής. Επίσης να ευχαριστήσω θερμά τον γυναίκα μου Αντιγόνη, την κόρη μου Κλεοπάτρα, τους γονείς μου Κωνσταντίνο και Κλεοπάτρα και τα αδέρφια μου Νικόλαο και Παρασκευή για την αγάπη τους και την υποστήριξή τους όλα αυτά τα χρόνια σε κάθε μου βήμα, προσωπικό και επαγγελματικό.

Περίληψη

Οι σχέσεις μεταξύ της αγοράς και των επιχειρήσεων στην Ελλάδα με την φορολογική διοίκηση είναι μια μακράιωνη σχέση η οποία επιδρά σημαντικά τόσο στις εταιρείες και στους επιχειρηματίες, όπως επίσης επιδρά και στο κράτος και στο πως αυτό συμπεριφέρεται αναλογικά με την οικονομική του στρατηγική.

Οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα ουσιαστικά είναι η ραχοκοκαλιά της Ελληνικής οικονομίας, συντηρούν μέσω του κύκλου εργασιών τους όλες τις λειτουργίες της οικονομίας αλλά και του κύκλου του χρήματος όπως επίσης και συνεργάζονται συχνά με τις ελληνικές φορολογικές αρχές.

Η φορολογική αρχή στην Ελλάδα καλείται να ελέγξει τις επιχειρήσεις αυτές, να προστατεύσει τόσο τον ανταγωνισμό όσο και την ελληνική οικονομία αλλά και να εισπράττει από αυτές τα απαραίτητα φορολογικά έσοδα για τον προϋπολογισμό της χώρας.

Στην εργασία αυτή εξετάζεται η ισχυρή σχέση των ελληνικών επιχειρήσεων με την ελληνική φορολογική αρχή, πως αυτές οι δύο ομάδες αλληλοεπιδρούν αλλά και το πως οι σχέσεις αυτές επηρεάστηκαν και μεταβλήθηκαν από την απαρχή της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης και μετά.

Ελέγχεται ότι από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 και μετά, η σχέση μεταξύ της φορολογικής αρχής και της ελληνικής αγοράς έχει γίνει αυστηρότερη και η διατριβή αυτή τεκμηριώνει τον έλεγχο αυτό μέσω της εξέτασης της αγοράς και του φορολογικών νόμων κατά τη διάρκεια όλων αυτών των ετών.

Λέξεις Κλειδιά: Ελληνική Αγορά, Παγκόσμια Οικονομική Ύφεση, Ελληνική Φορολογική Αρχή

Abstract

The relationship between the market and businesses in Greece and the tax administration is a centuries-old relationship that significantly affects both companies and entrepreneurs, as well as the state and how it behaves in proportion to its economic strategy.

Businesses in Greece are essentially the backbone of the Greek economy, they maintain through their turnover all the functions of the economy and the money cycle as well as they often cooperate with the Greek tax authorities.

The tax authority in Greece is called upon to control these businesses, to protect both competition and the Greek economy, but also to collect from them the necessary tax revenue for the country's budget.

This paper examines the strong relationship between Greek businesses and the Greek tax authority, how these two groups interact, but also how these relationships have been affected and changed since the beginning of the global economic recession.

It is verified that since the global financial crisis of 2008 onwards, the relationship between the tax authority and the Greek market has become tighter and this thesis documents this control by examining the market and the tax laws during all these years.

Keywords: Greek Market, Global Economic Recession, Greek Tax Authority

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Abstract.....	5
Εισαγωγή.....	8
Μεθοδολογία Έρευνας	11
Βιβλιογραφική Επισκόπηση.....	12
Κεφάλαιο Πρώτο	15
Παγκόσμια Οικονομική Ύφεση	15
Εισαγωγή.....	15
Οι Αιτίες της Παγκόσμιας Οικονομικής Ύφεσης του 2008	18
Οι Συνέπειες της Οικονομικής Ύφεσης του 2008 στο Ελληνικό Κράτος.....	25
Οι Επιπτώσεις της Παγκόσμιας Οικονομικής Ύφεσης στην Ελληνική Αγορά.....	31
Κεφάλαιο Δεύτερο.....	42
Η Φορολογική Διοίκηση στην Ελλάδα.....	42
Σύντομη Ιστορική Αναδρομή της Φορολογικής Διοίκησης στην Ελλάδα.....	43
Η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων.....	46
Νομοθεσία Ελέγχου από τις Φορολογικές Αρχές	52
Εισπρακτικοί Μηχανισμοί στην Ελλάδα	55
Μεταρρυθμίσεις και Προσπάθειες Εκσυγχρονισμού στην Ελληνική Φορολογική Διοίκηση.....	62
Σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές φορολογικές διοικήσεις.....	66
Μελλοντικές Προοπτικές και Συστάσεις για την Ελληνική Φορολογική Διοίκηση.....	69
Κεφάλαιο Τρίτο.....	73
Η Σχέση μεταξύ Φορολογικής Διοίκησης στην Ελλάδα και της Αγοράς κατά την Περίοδο της Παγκόσμιας Οικονομικής Ύφεσης	73
Εισαγωγή.....	73

Άμεσα μέτρα που λήφθηκαν για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων	75
Η αντίδραση της αγοράς στις άμεσες φορολογικές πολιτικές	79
Αλληλεπίδραση Φορολογικής Διοίκησης και Αγοράς κατά την περίοδο της ύφεσης	83
Η αναβίωση της αγοράς και η σχέση της με τη φορολογική διοίκηση	88
Σύγκριση με άλλες χώρες	92
Σύνοψη και Συζήτηση	97
Βιβλιογραφία	101

Εισαγωγή

Μία πολύ σημαντική δοκιμασία, τόσο για την ελληνική, όσο και για την παγκόσμια αγορά, ήταν η παγκόσμια οικονομική ύφεση η οποία δημιουργήθηκε το 2008.

Κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας αυτής οικονομικής ύφεσης, το παγκόσμιο αλλά και το ελληνικό ΑΕΠ μειώθηκε σημαντικά, ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων καταποντίστηκε όπως επίσης και ο κύκλος του χρήματος επηρεάστηκε αρνητικά και σε μεγάλο βαθμό, λόγω της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος όλων των συντελεστών της χρηματοοικονομικής αγοράς.

Μία σχέση στον οικονομικό κύκλο η οποία αναγκαστικά έγινε πολύ περισσότερο αυστηρή και επηρεάστηκε σημαντικά ήταν, και είναι ακόμα, η σχέση μεταξύ της φορολογικής διοίκησης και των οικονομικών αρχών στην Ελλάδα και των ελληνικών επιχειρήσεων και εταιρειών.

Οι σχέσεις μεταξύ της αγοράς και των ελληνικών αρχών ήταν ανέκαθεν στενές ενώ η φορολογική αρχή πρέπει συνεχώς να μεριμνά για την ομαλή χρηματοδότηση του κράτους, για τον έλεγχο των εταιρειών αλλά και των οικονομικών τους συνδιαλλαγών όπως επίσης και για να εξασφαλίζει ότι υφίσταται θεμιτός ανταγωνισμός συνεχώς.

Με την παγκόσμια οικονομική ύφεση, η φορολογική αρχή αναγκάστηκε να κάνει ακόμα αυστηρότερα τα μέτρα της και τους νόμους τους οποίους εφαρμόζει, έτσι ώστε το κράτος να έχει ακόμα μεγαλύτερη χρηματοδότηση από τον επιχειρηματικό κόσμο.

Στη διατριβή αυτή εξετάζεται το πως η σχέση μεταξύ της φορολογικής αρχής στην Ελλάδα με την αγορά μεταβλήθηκε κατά τη διάρκεια των συνεπειών του παγκόσμιου κραχ το 2008.

Μετά την περίληψη και την εισαγωγή, στο πρώτο κεφάλαιο της διατριβής αναλύεται η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008, τα αίτια της και οι συνέπειες, το πως σταδιακά επηρέασε όλο τον κόσμο αλλά και το πως επηρεάστηκε το ελληνικό κράτος από την οικονομική ύφεση αυτή,

τόσο σε επιχειρησιακό επίπεδο αναφορικά με τις αγορές, όσο και αναφορικά με τον δημόσιο τομέα και τις δομές του κράτους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της διατριβής εξετάζεται η φορολογική διοίκηση στην Ελλάδα, ποια είναι τα τμήματα αυτής και τα βασικά της συστατικά στοιχεία, ποιος είναι ο ρόλος αυτής στο ελληνικό κράτος, ποια είναι τα βασικότερα χαρακτηριστικά της αλλά και ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί όπως επίσης και ο σκοπός της. Επιπρόσθετα, θα εξεταστεί το πως αλληλοεπιδρά η φορολογική διοίκηση με την αγορά υπό κανονικές συνθήκες.

Στο τρίτο κεφάλαιο της διατριβής εξετάζονται οι σχέσεις μεταξύ της φορολογικής διοίκησης στην Ελλάδα και των επιχειρήσεων- εταιρειών οι οποίες δραστηριοποιούνται στην αγορά, τόσο γενικότερα όσο και κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης.

Ειδικότερα, εξετάζονται το πως μεταβλήθηκαν οι περισσότεροι νόμοι με την απαρχή της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης, ποια ήταν τα αποτελέσματα της μεταβολής αυτής, αλλά και το πως αντέδρασε η αγορά. Επιπρόσθετα εξετάζεται το πως επηρεάστηκε η αγορά από την παγκόσμια οικονομική ύφεση, πως επηρεάστηκε το ελληνικό κράτος από την κρίση αυτή και πως μεταβλήθηκαν οι βασικότεροι οικονομικοί του δείκτες, αλλά και το πως παρουσιάζεται η σχέση μεταξύ φορολογικής διοίκησης και της αγοράς στο σήμερα, λίγα χρόνια μετά από την έξοδο του ελληνικού κράτους από την αυστηρή εποπτεία των παγκόσμιων οικονομικών θεσμών.

Στόχος και σκοπός της διατριβής αυτής είναι να καταφέρει καταρχάς να επιμορφώσει τον αναγνώστη της σχετικά με την φορολογική αρχή στην Ελλάδα και το πως αυτή λειτουργεί, με την κατάσταση στην αγορά αλλά και με το πως οι δύο αυτές συνθήκες αλληλοεπιδρούν τόσο υπό κανονικές συνθήκες όσο και κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης.

Επιπρόσθετα, σκοπός της είναι να προβληματίσει τον αναγνώστη της σχετικά με το ελληνικό κράτος και ειδικότερα το πως αυτό λειτουργεί όσον αφορά τα οικονομικά του στοιχεία, αλλά και σχετικά με την αγορά, έτσι ώστε αυτός να προβληματιστεί και να πραγματοποιήσει και τη δική του έρευνα.

Τέλος, σκοπός της διατριβής είναι να καταφέρει να γίνει και αυτή ένα κομμάτι στη συνολική βιβλιογραφία περί παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης του 2008, για την αντίδραση του ελληνικού κράτους σε αυτή αλλά και την αντίστοιχη αντίδραση της αγοράς.

Μεθοδολογία Έρευνας

Το θέμα της παρούσας διατριβής, δηλαδή το πως διαμορφώθηκαν οι σχέσεις της φορολογικής διοίκησης με την αγορά εντός της Ελλάδας κατά την περίοδο της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής ύφεσης του 2008, είναι ένα θέμα το οποίο επαφίεται σε μία σειρά από λόγους και συσχετίσεις, και ως εκ τούτου, για να γίνει περισσότερο προσιτό στον αναγνώστη θα πραγματοποιηθεί μία πολυεπίπεδη, εκτενής έρευνα σε διάφορες πηγές, τόσο πρωτογενείς όσο και δευτερογενείς.

Οι βασικότερες πηγές οι οποίες θα χρησιμοποιηθούν θα είναι καταρχάς πηγές οι οποίες θα αναλύουν τα αίτια και τις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης του 2008, το πως η κρίση αυτή επηρέασε την ελληνική αγορά και το θεσμικό υπόβαθρο με το οποίο λειτουργούσε η φορολογική διοίκηση στην Ελλάδα, όπως επίσης και το πως αντέδρασε η αγορά στις αλλαγές αυτές και ποια ήταν τα μεγέθη τα οποία παρουσίαζε εκείνη την περίοδο.

Καταρχάς, θα πραγματοποιηθεί δευτερογενής έρευνα, τόσο σε πηγές όσο και άλλα συγγράμματα, τα οποία θα αναλύουν την παγκόσμια οικονομική ύφεση η οποία εμφανίστηκε το 2008, το πως αντέδρασε η αγορά εκείνη την περίοδο, αλλά και το πως οι αλλαγές αυτές αντιμετώπιστηκαν από την ελληνική αγορά.

Επιπρόσθετα, θα πραγματοποιηθεί πρωτογενής έρευνα σε στοιχεία και οικονομικούς δείκτες εκείνης της περιόδου, τόσο αναφορικά με τους δείκτες της Ελληνικής οικονομίας όπως επίσης και αναφορικά με τους δείκτες της αγοράς, έτσι ώστε να διαπιστωθεί το πως διαμορφώθηκαν και το πως αλληλοεπηρεάστηκαν οι δείκτες αυτοί, έτσι ώστε να κριθεί αν και το κατά πόσο συνέβαλλαν οι κινήσεις του κράτους στην βελτίωση ή στη χειροτέρευση των οικονομικών μεγεθών της αγοράς εκείνης της περιόδου.

Όλες οι παραπάνω κινήσεις θα πραγματοποιηθούν με σκοπό την βέλτιστη ανάλυση και διεκπεραίωση της εργασίας έτσι ώστε, τόσο ο αναγνώστης, όσο και ο συγγραφέας αυτής, να βελτιώσουν τις γνώσεις τους και να αντιληφθούν συνολικότερα την παγκόσμια οικονομική ύφεση και το πως αυτή επηρέασε συγκεκριμένους δείκτες του Ελληνικού κράτους.

Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Οι σχέσεις τις φορολογικής διοίκησης σε οποιαδήποτε χώρα με την αγορά της χώρας αυτής, αποτελούν ένα πολυπρισματικό φαινόμενο το οποίο επηρεάζει άμεσα και έμμεσα το σύνολο σχεδόν του εκάστοτε πληθυσμού.

Σε κάθε χώρα, η κινητήριος δύναμη της οικονομίας της είναι οι μικρές και οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, και ως ένα σημείο και οι μεγαλύτερες σε μέγεθος επιχειρήσεις, και ως εκ τούτου, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εξετάζεται η σχέση που έχουν οι επιχειρήσεις αυτές σε σχέση με τις φορολογικές αρχές της εκάστοτε χώρας όπως επίσης και το πως ευεργετούνται ή όχι από αυτή.

Οι μελέτες οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί σχετικά με την σχέση της φορολογικής διοίκησης στην Ελλάδα και των Ελληνικών επιχειρήσεων δεν είναι πολυπληθείς, αλλά τα στοιχεία τα οποία υπάρχουν για την πορεία της εκάστοτε συνθήκης για τη συγκεκριμένη περίοδο είναι αρκετά και πάνω σε αυτά θα στηριχτεί ως επί των πλείστων η παρούσα διατριβή.

Ειδικότερα, κάποιες από τις βασικότερες διατριβές στις οποίες στηρίχτηκε η παρούσα διατριβή είναι καταρχάς η *Ράπανος Β. (2019), Φορολογία και Οικονομική Ανάπτυξη, Ελληνική Ένωση Τραπεζών*. Αυτή η μελέτη του Ράπανου Β. εμβαθύνει στην περίπλοκη σχέση μεταξύ φορολογίας και οικονομικής ανάπτυξης, εστιάζοντας στο ελληνικό πλαίσιο. Η έρευνα ρίχνει φως στο πώς οι φορολογικές πολιτικές επηρεάζουν την οικονομική τροχιά της χώρας και παρέχει συστάσεις για βέλτιστες φορολογικές στρατηγικές που μπορούν να ενισχύσουν την ανάπτυξη. Σε σχέση με την παρούσα διατριβή, η έρευνα του κύριου Ράπανου προσφέρει την αρωγή της ως προς την σχέση μεταξύ της φορολογίας και της ανάπτυξης στο ελληνικό επιχειρηματικό και ελληνικό περιβάλλον.

Μπρίνιας Ε. (2019), Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα της Οικονομικής Κρίσης. Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

Η έρευνα του Μπρίνια Ε. αναδεικνύει το ζήτημα της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα κατά την οικονομική κρίση. Η εργασία εξετάζει τα μέτρα που έλαβε η ελληνική φορολογική διοίκηση για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και προτείνει πιθανές βελτιώσεις σε αυτές τις μεθόδους. Η διατριβή του κύριου Μπρίνια προσφέρει σημαντικές πληροφορίες για τη διεξαγωγή της εργασίας αυτής καθώς ρίχνει φως στο φαινόμενο της φοροδιαφυγής και το πως αυτό διαμορφώθηκε στα χρόνια της οικονομικής κρίσης αλλά και το πως επηρέασε το ελληνικό κράτος.

Zarzoza P. (2015), The Economic Crisis and its Effects on the Quality of Life in the European Union, Springer

Σε αυτή τη συνολική μελέτη, η Zarzoza P. αξιολογεί τον αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης στην ποιότητα ζωής στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χρησιμοποιώντας διάφορους δείκτες, η έρευνα παρέχει μια συγκριτική ανάλυση σεναρίων πριν και μετά την κρίση, επιστώντας την προσοχή στις προκλήσεις και προτείνοντας πιθανές λύσεις για τη βελτίωση της ευημερίας των πολιτών. Αναφορικά με την παρούσα εργασία, η έρευνα αυτή αναλύει το πως η ποιότητα ζωής επηρεάστηκε κατά την οικονομική κρίση του 2008, μία παράμετρος η οποία βοηθάει στην προσέγγιση και μίας άλλης σημαντικής πτυχής, πέρα από τη σχέση των φορολογικών αρχών και του επιχειρηματικού κόσμου.

Ortiz I. (2021), The Decade of Adjustment: A Review of Austerity Measures in 187 Countries, ESS Working Papers

Η ανασκόπηση του Ortiz I. καλύπτει μια δεκαετία μέτρων λιτότητας που εφαρμόστηκαν σε 187 χώρες. Μέσω αυτού του Έγγραφου του ESS, η έρευνα προσφέρει μια συνολική προοπτική για τις επιπτώσεις και τα αποτελέσματα της λιτότητας, ρίχνοντας φως στις κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις και παρέχοντας πληροφορίες για την αποτελεσματικότητα και τις προκλήσεις τέτοιων μέτρων σε παγκόσμια

κλίμακα. Η παραπάνω έρευνα προσφέρει σημαντικά στοιχεία στην παρούσα διατριβή και όχι μόνο για το ελληνικό περιβάλλον, αλλά για μία ευρεία κλίμακα χωρών, συγκεκριμένα 187, γεγονός το οποίο βοηθάει στο να προσεγγιστεί σε παγκόσμια κλίμακα το φαινόμενο και οι σχέσεις των οικονομικών και των φορολογικών αρχών με το εθνικό περιβάλλον της εκάστοτε χώρας κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης.

Kourachanis N. (2021), Social Change and the Greek Welfare State Crisis (2010- 2020), Journal of Sustainable Social Change

Το άρθρο του Κουραχάνη Ν. αξιολογεί κριτικά τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς στην Ελλάδα εδώ και μια δεκαετία. Η μελέτη εμβαθύνει στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το ελληνικό σύστημα πρόνοιας και τις επιπτώσεις του στην κοινωνική βιωσιμότητα, προσφέροντας ένα πλαίσιο για μελλοντικές μεταρρυθμίσεις. Όπως και η έρευνα του Zarzoza έτσι και η έρευνα του Κουραχάνη, εστιάζει στο πως επηρεάστηκε συνολικά η κοινωνία κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, γεγονός που διευρύνει του ορίζοντες της παρούσας διατριβής εξετάζοντας και την κοινωνία και όχι μόνο τον επιχειρηματικό κόσμο ως προς την σχέση τους με τις οικονομικές και φορολογικές αρχές.

Στο σύνολό της η εργασία στηρίζεται σε μία σειρά από δεδομένα τα οποία εξετάζουν την πορεία, κυρίως της Ελληνικής οικονομίας και της σχέσης της με τη φορολογική διοίκηση κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, όπως επίσης και δεδομένα από την παγκόσμια οικονομία κατά την ίδια περίοδο.

Κεφάλαιο Πρώτο

Παγκόσμια Οικονομική Ύφεση

Εισαγωγή

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008 αποτελεί ένα φαινόμενο "Μαύρο Κύκνο" για την παγκόσμια οικονομία καθώς εμφανίστηκε απότομα, η συντριπτική πλειοψηφία των αναλυτών δεν περίμενε μία τέτοια εξέλιξη, όπως επίσης και κανένα σχεδόν κράτος σε όλο τον κόσμο είχε πραγματοποιήσει την κατάλληλη προετοιμασία για να αντιμετωπίσει μία τέτοιου είδους εξέλιξη.

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση αποτελεί τη μεγαλύτερη παγκόσμια οικονομική κρίση που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα από την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929, η οποία επίσης ξεκίνησε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Με την φούσκα η οποία προκλήθηκε μέσα από την αγορά ακινήτων στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, επηρεάστηκε καταρχάς η αμερικανική αγορά και το κυριότερο πλήγμα εντός αυτής, ήταν η χρεοκοπία της τράπεζας κολοσσού Lehman Brothers. Η κατάρρευση της τράπεζας αυτής σε συνδυασμό με τη γενικότερη ραγδαία μειωμένη αξία των ακινήτων σε όλη την Αμερική, οδήγησε σε ένα άνευ προηγούμενου κύμα το οποία κατέκλυσε το οικονομικό σύστημα σε όλο τον κόσμο (Mason, 2012).¹

Η πρώτη επαφή της Ευρώπης με την παγκόσμια οικονομική ύφεση που επηρέασε όλο τον κόσμο, πραγματοποιήθηκε το 2008 στην Ιρλανδία, της οποίας το τραπεζικό σύστημα ήταν άρρητα συνδεδεμένο με αυτό των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Ως εκ τούτου, οι τράπεζες της Ιρλανδίας αντιμετώπισαν πρωτόγνωρες και ιδιαίτερα σημαντικές αρνητικές συνέπειες, όπως ήταν η αύξηση των επιτοκίων, η αύξηση του κινδύνου των τραπεζικών και

¹ Mason A. (2012), Global Economic Crisis, EWC Series on Economic Policy

χρηματοπιστωτικών προϊόντων αλλά και η γενικότερη ανασφάλεια, τόσο στον επιχειρηματικό κόσμο αλλά και στα κράτη της Ευρώπης και τους πολίτες τους.

Μετά την έλευση των συνεπειών της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης στην Ιρλανδία, ακολούθησαν και τα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη. Εκείνα τα οποία επηρεάστηκαν περισσότερο καταρχάς, ήταν τα ήδη αδύναμα κράτη τα οποία είχαν σαθρά θεμέλια αναφορικά με τις οικονομίες τους.

Τα κράτη αυτά ήταν ως επί των πλείστων τα κράτη της Μεσογείου, δηλαδή η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία. Τα κράτη αυτά ήταν τα πρώτα κράτη τα οποία ένωσαν τις συνέπειες της ύφεσης, τόσο σε κρατικό όσο και σε επιχειρησιακό επίπεδο. Αποτελεσματικά, τα κράτη αυτά κλήθηκαν να λάβουν και τα ισχυρότερα μέτρα αναφορικά με τη δημοσιονομική τους πολιτική και τις απαιτήσεις τους απέναντι από τους πολίτες (Μυλωνάκης, 2011)²

Στην παρακάτω παράγραφο περιγράφονται οι βασικότεροι λόγοι για τους οποίους ξεκίνησε η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008, τόσο παγκοσμίως όσο και πανευρωπαϊκά.

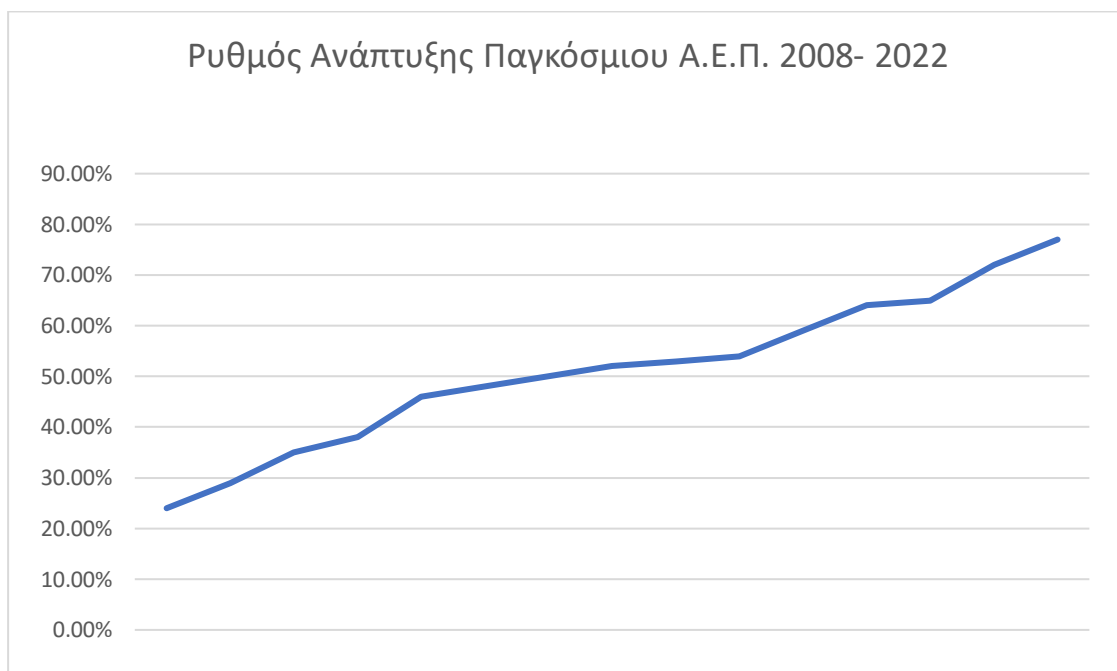
² Μυλωνάκης Δ. (2011), Οικονομική Κρίση και Ελλάδα, Gutenberg

Πίνακας 1.1. Ρυθμός Ανάπτυξης Παγκόσμιου Α.Ε.Π. 2008- 2022

ΡΥΘΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΑΕΠ 2008-2022	
ΕΤΟΣ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΑΕΠ
2008	-2,31%
2009	-3,41%
2010	5,88%
2011	-1,22%
2012	-0,61%
2013	0,10%
2014	0,26%
2015	0,01%
2016	-0,27%
2017	0,58%
2018	-0,10%
2019	-0,69%
2020	-5,67%
2021	9,10%
2022	-2,94%

(Πηγή: WorldBank.org)

Πίνακας 1.2. Ρυθμός Ανάπτυξης Παγκόσμιου Α.Ε.Π. 2008- 2022

(Πηγή: WorldBank.org)

Οι Αιτίες της Παγκόσμιας Οικονομικής Ύφεσης του 2008

Η Παγκόσμια οικονομική ύφεση ξεκίνησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής λόγω της απότομης πτώσης των αξιών της αγοράς στο Real Estate και γενικότερα των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων. Η βασική αιτία της πτώσης των αξιών των ακινήτων των ακινήτων ήταν κατά κύριο λόγο τα δάνεια τα οποία χορηγούσαν οι τράπεζες των ΗΠΑ ακόμα και σε άτομα με χαμηλή πιστοληπτική ικανότητα.

Επιπρόσθετα, άλλως ένας λόγος ήταν το γεγονός ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και τα προηγούμενα έτη πριν ακόμα ξεκινήσει η οικονομική ύφεση, οι τιμές των χρηματοοικονομικών προϊόντων τα οποία είχαν εξάρτηση από τα στεγαστικά δάνεια έχαναν σταδιακά την αξία τους και ως εκ τούτου μειώθηκαν και συνολικά η αξίες στην αγορά του Real Estate.

Η παγκόσμια αυτή οικονομική κρίση μπορεί να ξεκίνησε καταρχάς από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αλλά έφτασε σχετικά άμεσα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κυρίως λόγω της κρίσης την οποία βίωσαν οι

τράπεζες και γενικότερα τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικότερα, μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης το 2008, κατέρρευσε καταρχάς η Lehman Brothers, εξαιτίας της μεγάλης εξάρτησης της τράπεζας από χρηματοοικονομικά προϊόντα τα οποία συσχετιζόντουσαν με την αγορά του Real Estate και τα στεγαστικά δάνεια στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής (Lafleur, 2017).³

Στη συνέχεια, η κρίση αυτή μετακινήθηκε και επηρέασε σημαντικά και το τραπεζικό σύστημα της Ισλανδίας και της Ιρλανδίας, ένα τραπεζικό σύστημα το οποίο παρουσίαζε σημαντική εξάρτηση από το τραπεζικό σύστημα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Ειδικότερα, η ανασφάλεια και οι κακές αποδόσεις των τραπεζών στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής μεταφέρθηκαν στην Ισλανδία και την Ιρλανδία και αυτές οι χώρες με τη σειρά τους επηρέασαν το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση επηρέασε σημαντικά τις πιο ευάλωτες οικονομικά και ασταθείς χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι χώρες αυτές ήταν κατά κύριο λόγο χώρες του Ευρωπαϊκού νότου, όπως ήταν για παράδειγμα η Ελλάδα, η Ισπανία, η Κύπρος, η Πορτογαλία και η Ιταλία. Όλες οι παραπάνω χώρες είτε είχαν σαθρά οικονομικά θεμέλια για να αντιμετωπίσουν μία οικονομική κρίση τέτοιου μεγέθους, είτε δεν κατάφεραν να ανταποκριθούν στις βίαιες αλλαγές που ήρθαν μετά την εμφάνιση της κρίσης (Troitino, 2013).⁴

Για όλες τις παραπάνω χώρες, είτε λιγότερο είτε περισσότερο, υπήρξε ειδική μέριμνα από θεσμούς όπως το Διεθνές νομισματικό ταμείο αλλά και από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Ένας ιδιαίτερα βασικός λόγος για τον οποίο η ύφεση διογκώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν καταρχάς ο λόγος, ότι από το έτος του 2010, δύο χρόνια μετά την απαρχή της ύφεσης δηλαδή, μέχρι και το 2016- 2017, τα κεφάλαια τα οποία ήταν διατεθειμένοι να δανείσουν οι εταίροι στα

³ Lafleur J. (2017), *South- North Migration of EU Citizens in Times of Crisis*, Springer Open

⁴ Troitino D. (2013), *The Current Economic Crisis of the EU*, Sciendo

λιγότερα ισχυρά κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μειώθηκαν αισθητά, μία κατάσταση γνωστή ως κρίση του ισοζυγίου πληρωμών. Ως εκ τούτου, κράτη τα οποία παρουσίαζαν σημαντική εξάρτηση από ξένα και δανειακά κεφάλαια, να μην έχουν τα απαραίτητα χρήματα για να ξεπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους, τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα.⁵

Ακόμα ένας λόγος για τον οποίο η κρίση στην Ευρωπαϊκή Ένωση επιταχύνθηκε, ήταν το γεγονός ότι λόγω του κοινού νομίσματος το οποίο χρησιμοποιούνταν σε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα Ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα δεν μπορούσαν να μοχλεύσουν τη δύναμη του Ευρώ έτσι ώστε να το κάνουν πιο ισχυρό, μειώνοντας την αξία των άλλων νομισμάτων. Ως εκ τούτου το νόμισμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχασε σημαντικό μέρος της αξία του, χωρίς να μπορεί να στηριχτεί σε κάποιο άλλο νόμισμα (Alessi, 2020).⁶

⁵ Alessi L. (2020), *The Resilience of EU Member States to the Financial and Economic Crisis*, Social Indicators Res

⁶ Alessi L. (2020), *The Resilience of EU Member States to the Financial and Economic Crisis*, Social Indicators Reseach

Πίνακας 1.3 Χρέος ως Ποσοστό του Α.Ε.Π. στις Χώρες της Ε.Ε.

ΚΡΑΤΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ Α.Ε.Π. Ε.Ε. 2022	
ΧΩΡΑ	ΧΡΕΟΣ ΩΣ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ Α.Ε.Π.
ΕΣΘΟΝΙΑ	24,00%
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	29,00%
ΔΑΝΙΑ	35,00%
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ	38,00%
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	46,00%
ΤΣΕΧΙΑ	48,00%
ΛΕΤΟΝΙΑ	50,00%
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	52,00%
ΣΟΥΗΔΙΑ	53,00%
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	54,00%
ΠΟΛΩΝΙΑ	59,00%
ΣΛΟΒΑΚΙΑ	64,00%
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	65,00%
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	72,00%
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	77,00%
ΑΥΣΤΡΙΑ	81,00%
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	82,00%
ΒΕΛΓΙΟ	104,00%
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	115,00%
ΙΣΠΑΝΙΑ	116,00%
ΓΑΛΛΙΑ	117,00%
ΙΤΑΛΙΑ	148,00%
ΕΛΛΑΔΑ	192,00%

(Πηγή: OECD)

Πίνακας 1.4 Χρέος ως Ποσοστό του Α.Ε.Π. στις Χώρες της Ε.Ε.

(Πηγή: OECD)

Επιπρόσθετα, πολλά από τα αδύναμα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είχαν διαμορφώσει μία στρατηγική για τη βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης με βάση δεδομένα τα οποία ανήκαν σε πληροφορίες προ κρίσης, όπως επίσης και η στρατηγική αυτή ήταν περισσότερο μακροπρόθεσμη παρά βραχυπρόθεσμη. Ως εκ τούτου, όταν κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης τα κράτη αυτά ανέλαβαν να αντιμετωπίσουν την πρωτόγνωρη εκείνη κρίση, δεν είχαν ούτε τα διαθέσιμα για να αντέξουν τις αναταράξεις, ούτε την απαραίτητη στρατηγική (Dolls, 2011).⁷

Η απουσία οργάνωσης ανάμεσα στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τη διάσωση αυτών και κατά τη διαμόρφωση μίας στρατηγικής η οποία να ευνοεί τον συνασπισμό συνολικά, αποτελεί ακόμα

⁷ Dolls M. (2011), *Automatic Stabilizers and Economic Crisis: US vs. Europe*, Elsevier

ένα σημείο το οποίο δυσχέραινε την αντιμετώπιση της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης.

Ειδικότερα, η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπάθησε κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης να δώσει κίνητρα σε κράτη του Βορρά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, έτσι ώστε να δανείζουν στα κράτη του νότου με συγκεκριμένα επιτόκια και ανάλογα με την επικινδυνότητα που παρουσίαζαν τα κράτη αυτά και ανάλογα με το κατά πόσο θα μπορούσαν να αποπληρώσουν τα δάνεια αυτά (Hodson, 2013)⁸

Όμως, λόγω των ανισοτήτων αυτών όπως επίσης και τις διαφορές στα δημόσια χρέη τους που παρουσίασαν τα Ευρωπαϊκά κράτη στα επόμενα χρόνια, αυτά ουσιαστικά μπορεί να εξασφάλισαν κάποια κεφάλαια για να αντιμετωπίσουν την κρίση στα πρώτα της χρόνια, αλλά αυτή η κίνηση ουσιαστικά δεν βοήθησε καθόλου την μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής ύφεσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση συνολικά.

Εκτός όμως από τα βήματα τα οποία πήρε η Ευρωπαϊκή Ένωση για την αντιμετώπιση της οικονομικής ύφεσης όταν αυτή εμφανίστηκε, διάφοροι λόγοι για την μεγαλύτερη ζημιά που αυτή προκάλεσε εντοπίζονται και στην οικονομική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης την προηγούμενη δεκαετία από αυτή την παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης (Zarzoza, 2015).⁹

Ειδικότερα, κατά την δεκαετία του 1999- 2008, υπήρξε μία γενικότερη απελευθέρωση της οικονομίας σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς η πιστοληπτική ικανότητα όλων των κρατών παγκοσμίως ήταν ενδεχομένως πολύ ισχυρότερη από αυτή που πραγματικά θα έπρεπε να ισχύει, όπως επίσης και ο δανεισμός ανάμεσα στα κράτη μπορούσε να πραγματοποιηθεί πολύ ευκολότερα και χωρίς τους ελέγχους που πραγματοποιούνται πλέον. Τέτοιες πρακτικές ήταν συνήθεις και αναφορικά με τις επιχειρήσεις ιδιωτικού δικαίου, καθώς και αυτές μπορούσαν να δανειστούν ή να

⁸ Hodson D. (2013), *The European Union and the Economic Crisis*, E- Prints UK

⁹ Zarzoza P. (2015), *The Economic Crisis and its Effects on the Quality of Life in the European Union*, Springer

κοστολογούν σε μεγαλύτερες τιμές από αυτές που ίσχυαν στην αγορά, με συνέπεια να δημιουργούνται φούσκες στην αγορά (Galie, 2013).¹⁰

Εκτός των παραπάνω, πολλά κράτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση προσέφεραν δημόσια ομόλογα σε μεγάλο βαθμό και με επιτόκια τα οποία μετέπειτα δεν μπορούσαν να ανταποκριθούν στις ανάγκες του εκάστοτε κράτους αναφορικά με τις συνθήκες που αντιμετώπιζε λόγω της οικονομικής κρίσης. Με τη συγκέντρωση σημαντικού όγκου κεφαλαίων προς απόδοση προ κρίσης, τα κράτη τα οποία είχαν εκδώσει δημόσια ομόλογα αντιμετώπισαν σημαντικά προβλήματα κατά την αποπληρωμή αυτών εντός της περιόδου της οικονομικής κρίσης.

Σημαντικό πρόβλημα αναφορικά με την κατάσταση αυτή ήταν και το γεγονός ότι πολλά κράτη αθετούσαν όρους της συνθήκης του Μάαστριχτ, όπως για παράδειγμα ότι αυτά θα έπρεπε να δανείζονται κεφάλαια με όριο ανάλογα του δημόσιου χρέους τους ως προς του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος. Όταν τα κράτη αυτά ξεκίνησαν να δανείζονται με μεγαλύτερα όρια, τότε το οικονομικό οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέρρευσε στην πρώτη σημαντική δυσκολία (Proveleja, 2013).¹¹

Εκ του αποτελέσματος, η παγκόσμια οικονομική ύφεση η οποία έφτασε στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2009 -2010 αποκάλυψε πολλές ατασθαλίες, τόσο στην οικονομική όσο και στη γενικότερη στρατηγική που ακολουθούσαν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνολικά.

Ειδικότερα, εικάζεται ότι αν οι χώρες του βορρά στην Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθετούσαν πολιτικές οι οποίες θα τους επέτρεπαν να επεκταθούν θα δημιουργούσαν μία ισχυρή βάση για τον εαυτό τους και για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως επίσης και αν οι χώρες του νότου υιοθετούσαν περισσότερο αυστηρές οικονομικές πολιτικές και δεν είχαν επεκτατικές

¹⁰ Galie D. (2013) *Economic Crisis, Quality of Work and Social Integration: The European Experience*, Oxford University

¹¹ Proveleja J. (2013), *Economic Crisis, Political Legitimacy and Social Cohesion*, Oxford Publications

πολιτικές ακόμα και σε καλά χρόνια αναφορικά με τα οικονομικά τους κεφάλαια, τότε η κατάσταση η οποία δημιουργήθηκε κατά την παγκόσμια οικονομική ύφεση θα ήταν περισσότερο ελεγχόμενη (Alessi, 2020) ¹²

Η παραπάνω κατάσταση συνολικά επηρέασε σημαντικά την Ευρωπαϊκή Ένωση όπως επίσης, όπως προαναφέρθηκε, δημιούργησε σημαντικά προβλήματα στα ασθενέστερα κράτη του Ευρωπαϊκού νότου.

Ένα κράτος το οποίο επηρεάστηκε σημαντικά από όλες τις μετατάξεις που έφερα η παγκόσμια οικονομική ύφεση ήταν και το κράτος της Ελλάδας, το οποίο ενδεχομένως να αντιμετώπισε και τα μεγαλύτερα προβλήματα από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επέβαλλε τα ισχυρότερα μέτρα. Για αυτό τον λόγο η οικονομική αλλά και η δημοσιονομική πολιτική της Ελλάδας, όπως επίσης και η τακτική της φορολογικής διοίκησης και το πως αυτή αντιμετωπίζει πλέον τους φορολογούμενους, μεταβλήθηκαν σημαντικά την τελευταία δεκαετία.

Οι Συνέπειες της Οικονομικής Ύφεσης του 2008 στο Ελληνικό Κράτος

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που έπληξε το 2007-2008 είχε σοβαρές και μακροχρόνιες συνέπειες για πολλές χώρες. Η Ελλάδα, ειδικότερα, υπέφερε τρομερά και παραμένει, όσον αφορά την οικονομία, στις κατώτερες θέσεις της ευρύτερης ευρωπαϊκής κρίσης χρέους που ακολούθησε στη συνέχεια. Παρακάτω ακολουθεί μια λεπτομερής διερεύνηση των συνεπειών της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης στην Ελλάδα.

Η Ελλάδα εντάχθηκε στην Ευρωζώνη το 2001 και επωφελήθηκε από τα πλεονεκτήματα που προέκυψαν από την ένταξη, συμπεριλαμβανομένων των χαμηλών επιτοκίων και της αύξησης των

¹² Alessi L. (2020), *The Resilience of EU Member States to the Financial and Economic Crisis*, Social Indicators Research

ξένων επενδύσεων. Η χώρα γνώρισε αρχικά σημαντική οικονομική ανάπτυξη (Gibson, 2012).¹³

Ωστόσο, κάτω από την επιφάνεια, κρύβονταν διαρθρωτικές αδυναμίες και δημοσιονομική κακοδιαχείριση. Όταν χτύπησε η παγκόσμια οικονομική κρίση το 2008, η Ελλάδα βρισκόταν σε ευάλωτη θέση, φορτωμένη με υψηλό δημόσιο χρέος και μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα.

Μία από τις πιο άμεσες επιπτώσεις της κρίσης ήταν μια βαθιά ύφεση. Από το 2008 έως το 2013, η ελληνική οικονομία συρρικνώθηκε κατά περίπου ένα τέταρτο, μια από τις βαθύτερες υφέσεις που γνώρισε ποτέ μια προηγμένη οικονομία.

Τα ποσοστά ανεργίας εκτινάχθηκαν στα ύψη. Μέχρι το 2013, το ποσοστό ανεργίας είχε φτάσει στο ανησυχητικό 27,5%, και η ανεργία των νέων ήταν ακόμη πιο εντυπωσιακή γύρω στο 60% (Davou, 2013).¹⁴

Επιπρόσθετα, το ΑΕΠ της Ελλάδας δέχτηκε σημαντικό πλήγμα, υποχωρώντας από περίπου 354 δισεκατομμύρια δολάρια το 2008 σε περίπου 200 δισεκατομμύρια δολάρια το 2013.

¹³ Gibson H. (2012), *The Greek Financial Crisis: Growing Imbalances and Sovereign Spreads*, Journal of International Money and Finance, 31, σ. 498- 516

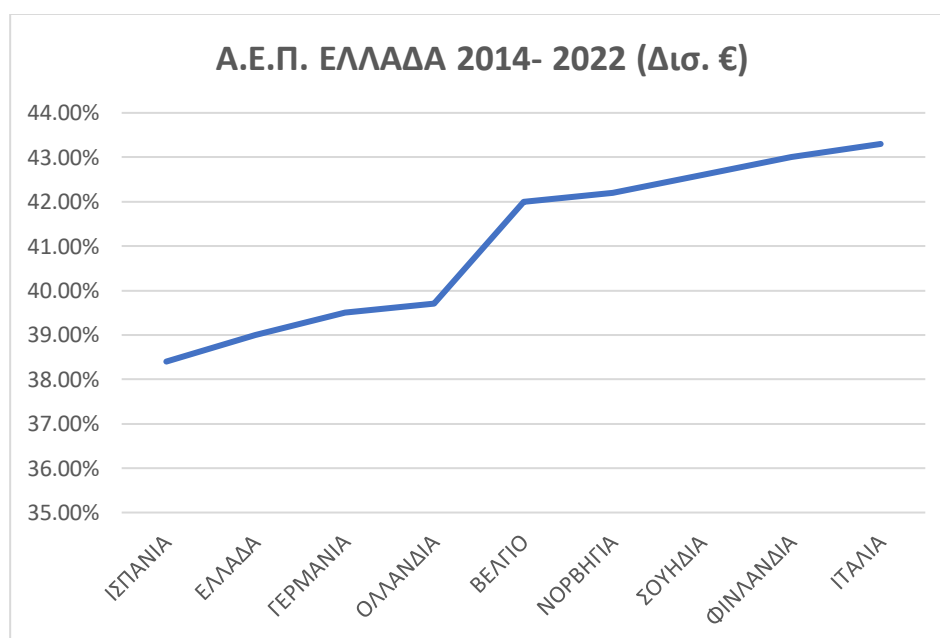
¹⁴ Davou B. (2013), *Feeling the Greek Financial Crisis*, Palgrave Studies in Political Psychology Series, σ. 93- 123

Πίνακας 1.5 Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν της Ελλάδας την Περίοδο
2014- 2022

Α.Ε.Π. ΕΛΛΑΔΑ 2014- 2022 (Δισ. €)	
ΕΤΟΣ	Α.Ε.Π.
2014	235,46
2015	195,68
2016	193,15
2017	199,84
2018	212,05
2019	205,26
2020	188,93
2021	214,87
2022	219,07

(Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

Πίνακας 1.6 Το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν της Ελλάδας την Περίοδο
2014- 2022

(Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ)

Τέλος, το εθνικό χρέος της Ελλάδας εκτινάχθηκε στα ύψη. Μέχρι το 2011, το δημόσιο χρέος ήταν σχεδόν 170% του ΑΕΠ.

Σημαντικές ήταν οι συνέπειες για την Ελλάδα και σε κοινωνικό επίπεδο. Σε αντάλλαγμα για πακέτα διάσωσης από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (γνωστή ως Τρόικα), η Ελλάδα έπρεπε να εφαρμόσει μέτρα λιτότητας. Αυτά περιελάμβαναν περικοπές συντάξεων, αυξήσεις φόρων και μειώσεις στους μισθούς του δημόσιου τομέα, που οδήγησαν σε εκτεταμένες δημόσιες διαμαρτυρίες και απεργίες (Baltas, 2013).¹⁵

Εκτός των παραπάνω, πολλοί μορφωμένοι νέοι Έλληνες αναζήτησαν ευκαιρίες απασχόλησης στο εξωτερικό λόγω των περιορισμένων προοπτικών εργασίας στο εσωτερικό. Αυτή το “brain drain” σημαίνει ότι η Ελλάδα έχασε σημαντικό μέρος του ειδικευμένου εργατικού δυναμικού της.

Τέλος, η κρίση οδήγησε σε αύξηση των αστέγων, των αυτοκτονιών και γενική υποβάθμιση της ποιότητας ζωής πολλών Ελλήνων.

Το πολιτικό σκηνικό στην Ελλάδα δεν θα μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστο. Τα χρόνια που ακολούθησαν την κρίση είδαν σημαντική πολιτική αστάθεια στην Ελλάδα, με συχνές αλλαγές στην ηγεσία και την άνοδο και την πτώση των πολιτικών κομμάτων.

Σημαντικό πλήγμα δέχθηκε και ο τραπεζικό τομέας στην Ελλάδα και οι συστημικές τράπεζες του κράτους. Οι ανησυχίες για την ένταξη της Ελλάδας στο ευρώ και τη φερεγγυότητα των τραπεζών της οδήγησαν σε εκτεταμένες τραπεζικές κρατικοποιήσεις καθόλη την περίοδο της κρίσης (Touri, 2013).¹⁶

Επιπρόσθετα, η Ελληνική κυβέρνηση εισήγαγε κεφαλαιακούς ελέγχους, περιορίζοντας τις αναλήψεις στα 60 ευρώ την ημέρα για τα

¹⁵ Baltas N. (2013), *The Greek Financial Crisis and the Outlook of the Greek Economy*, The Journal of Assymetrics, 10, σ. 32-37

¹⁶ Touri M. (2013), *Europe's Communication Deficit and The UK Press: Framing the Greek Financial Crisis*, Journal of Contemporary European Studies, 21, σ. 175-189

φυσικά πρόσωπα για να αποτρέψει την πλήρη κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος.

Όσον αφορά τις σχέσεις της Ελλάδας με τους Ευρωπαίους εταίρους της, η κρίση οδήγησε σε ευρέως διαδεδομένες εικασίες ότι η Ελλάδα θα αποχωρούσε από την Ευρωζώνη (ένα πιθανό «Grexit»). Αν και αυτό δεν υλοποιήθηκε, δημιούργησε αβεβαιότητα στις χρηματοπιστωτικές αγορές (Pagoulatos, 2014).¹⁷

Επιπρόσθετα, οι διαπραγματεύσεις για τη διάσωση επέτειναν τις σχέσεις της Ελλάδας με τους εταίρους της ΕΕ, ιδιαίτερα τη Γερμανία, η οποία επέμενε σε αυστηρά μέτρα λιτότητας.

Η οικονομική κρίση είχε παρατεταμένες επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία. Ενώ η κατάσταση έχει βελτιωθεί από τις πιο σκοτεινές μέρες της κρίσης, ο δρόμος για την πλήρη ανάκαμψη είναι μακρύς. Μέχρι το τέλος του 2019, η ανεργία είχε μειωθεί σε περίπου 17%, που εξακολουθεί να είναι υψηλή για τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Ωστόσο, παρά τις προκλήσεις, η Ελλάδα έδειξε ανθεκτικότητα. Με επίκεντρο τις μεταρρυθμίσεις, την προώθηση της επιχειρηματικότητας και τον αναπτυσσόμενο τουριστικό τομέα, η Ελλάδα εργάζεται για την ανοικοδόμηση και την αναζωογόνηση της οικονομίας της.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση άφησε βαθιές πληγές στην οικονομία και την κοινωνία της Ελλάδας. Οι συνέπειές του ήταν μάρτυρες ενός έθνους που παλεύει με τεράστιο χρέος, πολιτική αναταραχή, κοινωνική στενοχώρια και σοβαρή απώλεια της διεθνούς εμπιστοσύνης.

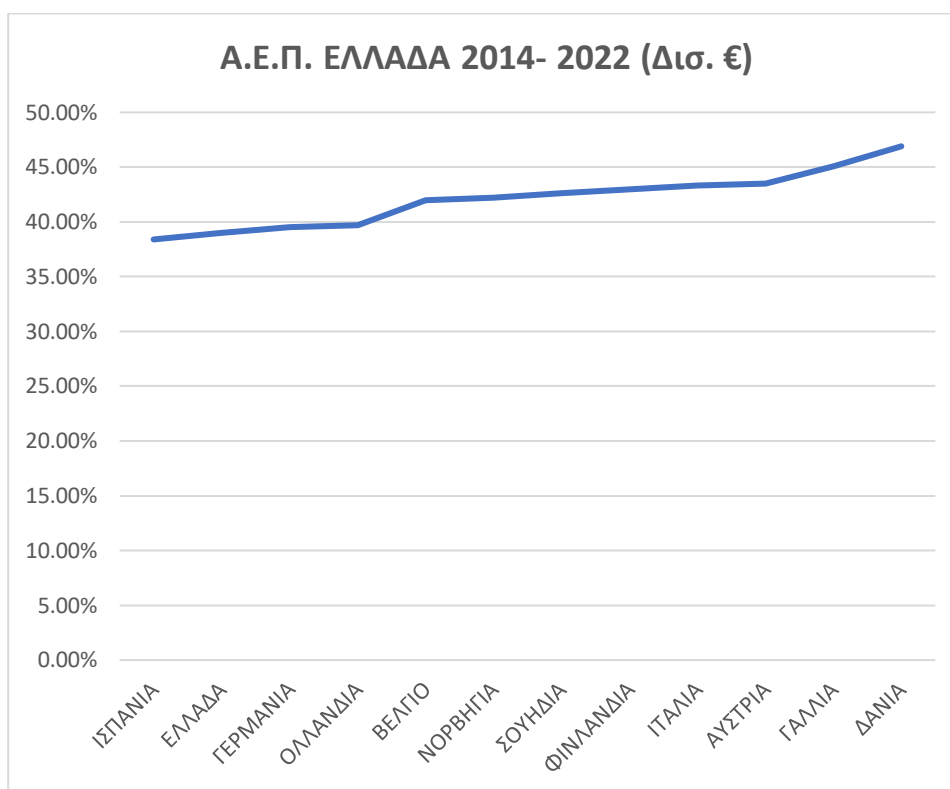
¹⁷ Pagoulatos G. (2014), *The Return of the Greek Patient: Greece and the 2008 Global Financial Crisis*, Routledge

Πίνακας 1.7 Τα Ποσοστά Ανεργίας στην Ελλάδα την Περίοδο 2008-
2022

Ανεργία στην Ελλάδα 2008- 2022	
ΕΤΟΣ	Α.Ε.Π.
2008	7,90%
2009	10,70%
2010	14,90%
2011	15,40%
2012	26,80%
2013	27,70%
2014	25,90%
2015	24,30%
2016	23,60%
2017	21,20%
2018	19,20%
2019	17,00%
2020	16,80%
2021	13,00%
2022	11,60%

(Πηγή: Eurostat)

Πίνακας 1.8 Τα Ποσοστά Ανεργίας στην Ελλάδα την Περίοδο 2008-2022

(Πηγή: Eurostat)

Ωστόσο, η κρίση υπογράμμισε επίσης τη σημασία της δημοσιονομικής πειθαρχίας, την ανάγκη για διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και τη σημασία της αλληλεγγύης εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καθώς η Ελλάδα συνεχίζει να ανακάμπτει, τα διδάγματα από την κρίση της παραμένουν σχετικά όχι μόνο για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής της αλλά και για τη διεθνή κοινότητα γενικότερα.

Οι Επιπτώσεις της Παγκόσμιας Οικονομικής Ύφεσης στην Ελληνική Αγορά

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, ο ελληνικός επιχειρηματικός τομέας γνώρισε σημαντική μεταμόρφωση. Αυτή η περίοδος, ανεξάρτητα από τυχόν παγκόσμιες χρηματοοικονομικές ροές, χαρακτηρίστηκε από τεχνολογική καινοτομία, επιχειρηματική αναζωπύρωση και μεταβαλλόμενες προτιμήσεις των καταναλωτών.

Αναφορικά με το ηλεκτρονικό εμπόριο και την γενικότερη ψηφιοποίηση αυτού, όπως και μεγάλο μέρος του κόσμου, η Ελλάδα

σημείωσε σταθερή άνοδο στον τομέα του ηλεκτρονικού εμπορίου. Από τις τοπικές αγορές και επιχειρήσει, έως τους μεγαλύτερους λιανοπωλητές, οι επιχειρήσεις αγκάλιασαν τις διαδικτυακές πλατφόρμες, αξιοποιώντας μια ευρύτερη καταναλωτική βάση και προσφέροντας ευκολία (Kourachanis, 2021).¹⁸

Η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη αναδείχθηκαν ως κόμβοι start-up, με επιχειρηματίες τεχνολογίας να αναπτύσσουν λύσεις σε fintech, edtech και τεχνολογία υγείας. Ο πολλαπλασιασμός των χώρων συνεργασίας και των θερμοκοιτίδων έδωσε περαιτέρω ώθηση σε αυτό το κίνημα.

Τέλος, η επέκταση των δικτύων κινητής τηλεφωνίας και η ευρεία χρήση των smartphone επέτρεψαν στις επιχειρήσεις να προσεγγίσουν απευθείας τους καταναλωτές, οδηγώντας στην άνοδο του μάρκετινγκ για κινητά, των εφαρμογών και των καναλιών πωλήσεων απευθείας στους καταναλωτές (Kanzola, 2022).¹⁹

Η σημαντικότερη βιομηχανία της Ελλάδας, ο τουρισμός αποτελούσε ανέκαθεν κρίκο για την ελληνική οικονομία. Τα τελευταία 20 χρόνια, υπήρξε μια αξιοσημείωτη στροφή προς τον τουρισμό πολυτελείας. Πολλοί επιχειρηματίες έχουν ανακαινίσει κλασικά ακίνητα, μετατρέποντάς τα σε boutique ξενοδοχεία και προσφέροντας αυθεντικές ελληνικές εμπειρίες.

Σημαντικός είναι και ο αγροτικός τομέας της Ελλάδας, ο οποίος έκλινε προς τη βιολογική και βιώσιμη γεωργία. Προϊόντα όπως το ελληνικό ελαιόλαδο, τα κρασιά και τα τυριά κέρδισαν διεθνή αναγνώριση και ζήτηση.

Ο ναυτιλιακός τομέας εκσυγχρονίστηκε. Ενώ εξακολουθούν να κυριαρχούν στην παγκόσμια σκηνή, οι ελληνικές ναυτιλιακές εταιρείες

¹⁸ Kourachanis N. (2021), Social Change and the Greek Welfare State Crisis (2010- 2020), Journal of Sustainable Social Change

¹⁹ Kanzola A. (2022), Restructuring the Greek Labor Market During the Last Two Economic Crisis, Palgrave Macmillan

υιοθέτησαν νεότερες τεχνολογίες για τη ναυσιπλοΐα, την επικοινωνία και τη συντήρηση πλοίων.

Σημαντική ανάπτυξη υπήρξε και αναφορικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργεια. Το ηλιόλουστο και θελλώδες κλίμα της Ελλάδας την τοποθετεί ευνοϊκά για ηλιακή και αιολική ενέργεια. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, σημειώθηκε άνοδος των επενδύσεων σε αυτούς τους τομείς, καθιστώντας την Ελλάδα έναν πιθανό κόμβο πράσινης ενέργειας στην περιοχή (Ortiz, 2021).²⁰

Σχετικά με όλες τις παραπάνω αλλαγές, σημαντικό ρόλο έπαιξε και η ψυχολογία αλλά και οι επιλογές των καταναλωτών.

Αντανακλώντας τις παγκόσμιες τάσεις, οι Έλληνες καταναλωτές έδιναν ολοένα και μεγαλύτερη προτεραιότητα στην υγεία και την ευεξία. Αυτό αντικατοπτρίστηκε στην άνοδο των γυμναστηρίων, των κέντρων ευεξίας και των καταστημάτων βιολογικών τροφίμων.

Επιπρόσθετα, υπήρχε μια αυξανόμενη εκτίμηση για τα τοπικά, βιοτεχνικά προϊόντα. Είτε ήταν χειροποίητα σαπούνια, χειροποίητο ψωμί ή χειροποίητα κοσμήματα, η ετικέτα «made in Greece» γνώρισε μια αναγέννηση (Pagoulatos, 2014).²¹

Τέλος, σημαντικές αλλαγές επήλθαν και στον τρόπο με τον οποίο ένας καταναλωτής επιλέγει να πληρώνει για τις αγορές του. Τα μετρητά κυριαρχούσαν παραδοσιακά στην ελληνική αγορά. Ωστόσο, με την τεχνολογική πρόοδο, οι ψηφιακές πληρωμές, οι διαδικτυακές τραπεζικές συναλλαγές και τα πορτοφόλια για κινητά κέρδισαν έδαφος.

Σημαντική βελτίωση η οποία επηρέασε την ελληνική αγορά είναι και η σημαντική βελτίωση των μεταφορών και των υποδομών αυτών εντός της Ελληνικής Επικράτειας. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες σημειώθηκαν

²⁰ Ortiz I. (2021), The Decade of Adjustment: A Review of Austerity Measures in 187 Countries, ESS Working Papers

²¹ Pagoulatos G. (2014), The Return of the Greek Patient: Greece and the 2008 Global Financial Crisis, Routledge

βελτιώσεις στις μεταφορικές υποδομές της Ελλάδας. Οι σύγχρονοι αυτοκινητόδρομοι, οι βελτιωμένες λιμενικές εγκαταστάσεις και τα διευρυμένα δίκτυα μετρό σε πόλεις όπως η Αθήνα ενίσχυσαν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Επιπρόσθετα, οι βελτιωμένες θαλάσσιες διαδρομές, οι νέες πτητικές συνδέσεις και η βελτιωμένη οδική υποδομή ενίσχυσαν τη συνδεσιμότητα της Ελλάδας με την υπόλοιπη Ευρώπη και την Ασία, διευκολύνοντας τις εμπορικές και επιχειρηματικές ανταλλαγές (Belegri, 2022).²²

Εκτός όμως από τα παραπάνω γεγονότα και τις βελτιώσεις, υπάρχουν και κάποιοι περιορισμοί αναφορικά με την εξέλιξη του εμπορίου.

Ιστορικά, οι ελληνικές επιχειρήσεις αναφέρουν συχνά τη γραφειοκρατία ως πρόκληση. Ωστόσο, τα τελευταία 20 χρόνια, έχουν γίνει προσπάθειες για τον εξορθολογισμό των διαδικασιών, ειδικά για νεοφυείς επιχειρήσεις και ξένους επενδυτές (Baltas, 2013).²³

Εκτός των παραπάνω, οι μεταναστευτικές τάσεις οδήγησαν σε απώλεια ταλέντων. Ωστόσο, αυτό δημιούργησε και ένα δίκτυο διασποράς. Πολλοί νέοι επαγγελματίες, αφού απέκτησαν διεθνή εμπειρία, επέστρεψαν στην Ελλάδα φέρνοντας μαζί τους νέες δεξιότητες και προοπτικές (Kourachanis, 2021).²⁴

Για να βελτιωθεί μελλοντικά η Ελλάδα και η αγορά αυτής, σημαντικό ρόλο πρέπει να παίζει και η εκπαίδευση του πληθυσμού. Τα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα άρχισαν να εστιάζουν περισσότερο στην έρευνα και την ανάπτυξη, με στόχο να συνδέσουν τον ακαδημαϊκό χώρο με τον επιχειρηματικό τομέα. Πανεπιστήμια σε πόλεις

²² Belegri R. (2022), The Effects of Environmental Investments on Employment in the Greek Economy, Munich Personal RePEc Archive

²³ Baltas N. (2013), The Greek Financial Crisis and the Outlook of the Greek Economy, The Journal of Assymetrics, 10, σ. 32-37

²⁴ Kourachanis N. (2021), Social Change and the Greek Welfare State Crisis (2010- 2020), Journal of Sustainable Social Change

όπως η Πάτρα και η Κρήτη έγιναν κέντρα καινοτομίας, δημιουργώντας νεοφυείς επιχειρήσεις και τεχνολογικές λύσεις (Galie, 2013).²⁵

Παρά τις προκλήσεις της, η Ελλάδα προσέλκυσε ξένες επενδύσεις σε διάφορους τομείς, από την ακίνητη περιουσία μέχρι την ενέργεια. Η στρατηγική γεωγραφική θέση, το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό και η ένταξη στην ΕΕ έκαναν την Ελλάδα ελκυστική πρόταση για πολλές διεθνείς εταιρείες.

Συνοπτικά, στη σκιά των παγκόσμιων γεγονότων, ο ελληνικός επιχειρηματικός τομέας τα τελευταία 20 χρόνια έχει επιδείξει ανθεκτικότητα, προσαρμοστικότητα και καινοτομία. Από την αγκαλιά της ψηφιακής εποχής μέχρι την αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων της, η Ελλάδα συνέχισε να εξελίσσεται.

Η τροχιά του ελληνικού επιχειρηματικού τομέα, όπως περιγράφεται, προσφέρει ένα πολλά υποσχόμενο όραμα ανάπτυξης, συνεργασίας και συνεχούς εξέλιξης.

Παρόλα τα παραπάνω, η παγκόσμια οικονομική ύφεση ήταν και είναι ακόμα ένα γεγονός το οποίο επηρέασε σημαντικά την αγορά και τις επιχειρήσεις παγκοσμίως αλλά και σε ελληνικό επίπεδο.

Η ελληνική χρηματοπιστωτική κρίση, που ρίζωσε στα τέλη της δεκαετίας του 2010, είχε βαθιές επιπτώσεις όχι μόνο στην εθνική οικονομία αλλά και στον ιστό της ελληνικής κοινωνίας. Μία από τις πιο απτές εκδηλώσεις αυτού παρατηρήθηκε στη δυναμική της ελληνικής αγοράς και στις επιχειρήσεις της, από μικροεπιχειρηματίες έως μεγάλες εταιρείες.

Οι αρχικές επιπτώσεις της κρίσης έγιναν έντονα αισθητοί στα ελληνικά χρηματιστήρια. Βουτιά ρεκόρ σημειώνει το Χρηματιστήριο Αθηνών (ΧΑ). Αυτή η άμεση συρρίκνωση προκάλεσε πανικό και φόβο,

²⁵ Galie D. (2013) *Economic Crisis, Quality of Work and Social Integration: The European Experience*, Oxford University

αναγκάζοντας τις επιχειρήσεις να επανεξετάσουν τις στρατηγικές τους και να υιοθετήσουν έκτακτα μέτρα (Baltas, 2013).²⁶

Οι μικρές επιχειρήσεις, που συχνά περιγράφονται ως η ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας, αντιμετώπισαν το πιο σκληρό βάρος.

Καταρχάς, καθώς οι τράπεζες αποστρέφονται ολοένα και περισσότερο τους κινδύνους, ο δανεισμός προς τις μικρές επιχειρήσεις περιορίστηκε σημαντικά. Αυτό οδήγησε σε μια σοβαρή κρίση ρευστότητας, με αποτέλεσμα πολλοί να κλείσουν.

Με τους μισθούς να μειώνονται και την ανεργία να αυξάνεται, η εγχώρια καταναλωτική ζήτηση μειώθηκε απότομα. Αυτό άφησε τους μικρούς λιανοπωλητές και τους παρόχους υπηρεσιών να δυσκολεύονται να βρουν πελάτες.

Τέλος, η απάντηση της κυβέρνησης στην κρίση βασίστηκε εν μέρει στην αύξηση των φορολογικών εσόδων. Αυτό δημιούργησε ένα πρόσθετο βάρος στις ήδη ταλαιπωρημένες μικρές επιχειρήσεις (Koulachanis, 2021).²⁷

Αναφορικά με τις μεσαίες επιχειρήσεις, Πολλές μεσαίες επιχειρήσεις που βασίζονταν στις εξαγωγές βρήκαν τις παγκόσμιες αγορές να συρρικνώνονται ταυτόχρονα. Οι συνήθεις εμπορικοί τους εταίροι αισθάνονταν επίσης το τσίμπημα της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης.

Με τα μέτρα λιτότητας σε πλήρη εξέλιξη, το κόστος των λειτουργιών, ιδίως σε επίπεδο ενέργειας και υλικοτεχνικής υποστήριξης, αυξήθηκε.

²⁶ Baltas N. (2013), The Greek Financial Crisis and the Outlook of the Greek Economy, The Journal of Assymetrics, 10, σ. 32-37

²⁷ Kourachanis N. (2021), Social Change and the Greek Welfare State Crisis (2010- 2020), Journal of Sustainable Social Change

Τέλος, σημαντικούς κραδασμούς δέχθηκαν και οι μεγάλες επιχειρήσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον (Touri, 2013).²⁸

Οι μεγάλες εταιρείες που είναι εισηγμένες στο ΧΑ σημείωσαν πτώση στις αποτιμήσεις τους. Αυτό διάβρωσε όχι μόνο την αξία των μετόχων αλλά και την εμπιστοσύνη σε αυτές τις οντότητες.

Η διεθνής αντίληψη για τις εταιρείες με έδρα την Ελλάδα επιδεινώθηκε, καθιστώντας τις ξένες συναλλαγές, τις εξαγορές και τις συνεργασίες προκλητικές.

Από την άλλη πλευρά, ορισμένες από τις μεγαλύτερες ελληνικές εταιρείες το χρησιμοποίησαν ως ευκαιρία διαφοροποίησης, τόσο από άποψη προϊόντων όσο και γεωγραφικά, προστατεύοντας τον εαυτό τους από μελλοντικές εγχώριες πτώσεις.

Οι βασικότεροι τομείς στο επίκεντρο της οικονομικής κρίσης είναι οι παρακάτω:

- Τουρισμός: Ενώ αρχικά χτυπήθηκε από την κρίση, ο τουριστικός τομέας προσαρμόστηκε γρήγορα. Αναγνωρίζοντας την ευκαιρία με ένα ασθενέστερο ευρώ, πολλές επιχειρήσεις στράφηκαν για να εξυπηρετήσουν τους τουρίστες, προσφέροντας ανταγωνιστικές τιμές και αξιοποιώντας τη φυσική ομορφιά της Ελλάδας.
- Ναυτιλία: Η ελληνική ναυτιλιακή βιομηχανία, ένας ιστορικός πυλώνας της οικονομίας της χώρας, αντιμετώπισε προκλήσεις λόγω των παγκόσμιων εμπορικών συστολών. Ωστόσο, ο κλάδος παρέμεινε σχετικά ανθεκτικός, δεδομένου του διεθνούς χαρακτήρα του.
- Γεωργία: Ένας συνδυασμός μειωμένης πρόσβασης σε πίστωση και πτώσης της καταναλωτικής ζήτησης οδήγησε

²⁸ Touri M. (2013), Europe's Communication Deficit and The UK Press: Framing the Greek Financial Crisis, *Journal of Contemporary European Studies*, 21, σ. 175-189

σε αγώνες στη γεωργία. Ορισμένες φάρμες επέστρεψαν σε πιο παραδοσιακές μεθόδους, ενώ άλλες εξερεύνησαν εξειδικευμένες αγορές ή βιολογική γεωργία (Belegri, 2022).²⁹

Στην αντίπερα όχθη, η κρίση συχνά γεννά καινοτομία. Πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες και επιχειρήσεις αναζήτησαν νέους τρόπους προσαρμογής.

Καταρχάς, υπήρξε μια ώθηση προς το ηλεκτρονικό εμπόριο και τις ψηφιακές πλατφόρμες, καθώς οι επιχειρήσεις προσπάθησαν να μειώσουν τα γενικά έξοδα και να αξιοποιήσουν ευρύτερες αγορές.

²⁹ Belegri R. (2022), The Effects of Environmental Investments on Employment in the Greek Economy, Munich Personal RePEc Archive

Πίνακας 1.9 Α.Ε.Π ανά Κεφαλή στην Ελλάδα (2008- 2022)

Α.Ε.Π. ανά Κεφαλή στην Ελλάδα 2008- 2022 (\$)	
ΕΤΟΣ	Α.Ε.Π.
2008	32128,00
2009	29829,00
2010	26717,00
2011	25484,00
2012	21913,00
2013	21788,00
2014	21617,00
2015	18084,00
2016	17924,00
2017	18582,00
2018	19757,00
2019	19144,00
2020	17659,00
2021	20193,00
2022	20732,00

(Πηγή: WorldBank.org)

Πίνακας 1.10 Α.Ε.Π ανά Κεφαλή στην Ελλάδα (2008- 2022)

(Πηγή: WorldBank.org)

Επιπρόσθετα, οι ελληνικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα στον τομέα της τεχνολογίας και των υπηρεσιών, αναζήτησαν συνεργασίες πέρα από τα σύνορά τους, συχνά διαμορφώνοντας αμοιβαία επωφελείς συνεργασίες με Ευρωπαίους ομολόγους τους.

Παρόλες τις παραπάνω συνέπειες, η κρίση δίδαξε στις ελληνικές επιχειρήσεις τη σημασία της προσαρμοστικότητας. Πολλές επιχειρήσεις που επέζησαν το έκαναν όντας ευέλικτοι, είτε από την άποψη της αλλαγής εστίασης στα προϊόντα είτε από την εύρεση νέων αγορών.

Ακόμα, δόθηκε εκ νέου έμφαση στην υποστήριξη των τοπικών επιχειρήσεων, με πολλούς καταναλωτές να αναγνωρίζουν τη σημασία της διατήρησης των επιχειρήσεων της κοινότητάς τους (Davou, 2013).³⁰

Η ελληνική χρηματοπιστωτική κρίση, αναμφίβολα ένα σκοτεινό κεφάλαιο στην ιστορία της χώρας, άλλαξε το επιχειρηματικό της τοπίο με βαθιά τρόπους. Ενώ πολλές επιχειρήσεις αντιμετώπισαν ανυπέρβλητες

³⁰ Davou B. (2013), *Feeling the Greek Financial Crisis*, Palgrave Studies in Political Psychology Series, σ. 93- 123

προκλήσεις, άλλες προσαρμόστηκαν, εξελίχθηκαν και μάλιστα ευδοκίμησαν.

Τόνισε την ανθεκτικότητα του ελληνικού επιχειρηματικού πνεύματος, τη σημασία της προσαρμοστικότητας απέναντι στις αντιξοότητες και την εγγενή αξία των τοπικών και παγκόσμιων συνεργασιών.

Καθώς η Ελλάδα συνεχίζει την πορεία της προς την ανάκαμψη, αυτά τα μαθήματα χρησιμεύουν ως τα θεμέλια για ένα πιο βιώσιμο και ανθεκτικό επιχειρηματικό οικοσύστημα.

Κεφάλαιο Δεύτερο

Η Φορολογική Διοίκηση στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, μια χώρα γεμάτη ιστορία και θεμελιώδης παράγοντας στην ανάπτυξη του δυτικού πολιτισμού, έχει μια φορολογική ιστορία τόσο πλούσια και διαφοροποιημένη όσο και η πολιτιστική της κληρονομιά. Η τροχιά αυτής της ιστορίας όχι μόνο αντανακλά τις κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που έχει υποστεί το έθνος, αλλά υπογραμμίζει επίσης τον κρίσιμο ρόλο που διαδραμάτισε η φορολογία στη διαμόρφωση του σύγχρονου οικονομικού τοπίου του.

Πολύ πριν διαμορφωθεί το σύγχρονο ελληνικό κράτος, οι αρχαίες ελληνικές πόλεις-κράτη είχαν τα δικά τους συστήματα φορολογίας. Στην Αθήνα, για παράδειγμα, υπήρχαν φόροι γνωστοί ως «εισφόρα», ένα είδος άμεσου φόρου που επιβαλλόταν στους πολίτες σε περιόδους πολέμου.

Υπήρχε επίσης η «λειτουργία», ένα σύστημα όπου οι πλούσιοι Αθηναίοι χορηγούσαν δημόσιες υπηρεσίες και εκδηλώσεις. Η βυζαντινή εποχή, ακολουθούμενη από την τουρκοκρατία, έφερε τους δικούς της ειδικούς φορολογικούς κανονισμούς, που συχνά διέφεραν από περιοχή σε περιοχή.

Ωστόσο, μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους τον 19ο αιώνα το φορολογικό σύστημα άρχισε να παίρνει μια μορφή που ίσως αναγνωρίζουμε σήμερα. Τους δύο τελευταίους αιώνες, η Ελλάδα έχει υποστεί αρκετές φορολογικές μεταρρυθμίσεις, συχνά ως απάντηση σε ευρύτερες οικονομικές και πολιτικές αλλαγές. Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η επακόλουθη χρηματοπιστωτική της κρίση έφεραν κυρίως σημαντικές αλλαγές και προκλήσεις στη φορολογική πολιτική.

Η φορολογία είναι το σωσίβιο της οικονομίας κάθε έθνους, παρέχοντας τα κεφάλαια που απαιτούνται για τη διατήρηση των υποδομών, των κοινωνικών προγραμμάτων και των δημόσιων υπηρεσιών. Για την Ελλάδα, η σημασία ενός υγιούς φορολογικού συστήματος είναι διπλή.

Πρώτον, δεδομένης της σοβαρής κρίσης χρέους που έπληξε τη χώρα στις αρχές του 21ου αιώνα, η αποτελεσματική είσπραξη φόρων έγινε πρωταρχικό μέσο για τη χαλάρωση του εξωτερικού χρέους και την ανάκτηση της οικονομικής σταθερότητας. Η αναποτελεσματική είσπραξη φόρων, σε συνδυασμό με τα υψηλά ποσοστά φοροδιαφυγής, είχαν επιδεινώσει τα οικονομικά δεινά του έθνους. Επομένως, οι μεταρρυθμίσεις σε αυτόν τον τομέα δεν ήταν μόνο κρίσιμες, ήταν επιτακτική ανάγκη για την οικονομική αναζωογόνηση (Σεϊντή, 2022).

Δεύτερον, ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα δεσμεύεται από ορισμένους δημοσιονομικούς κανόνες και πρότυπα. Ένα αποτελεσματικό και διαφανές φορολογικό σύστημα διασφαλίζει ότι η Ελλάδα εκπληρώνει τις υποχρεώσεις της, διατηρεί εμπιστοσύνη στη διεθνή κοινότητα και προωθεί ένα περιβάλλον που ευνοεί τις ξένες επενδύσεις.

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να εμβαθύνει στις περιπλοκές της ελληνικής φορολογικής διοίκησης, εντοπίζοντας την ιστορική της εξέλιξη και κατανοώντας τις σύγχρονες προκλήσεις και επιτυχίες της. Μέσα από μια ολοκληρωμένη εξερεύνηση, αυτό το κομμάτι θα ρίξει φως στην εγγενή σχέση μεταξύ των φορολογικών πολιτικών της Ελλάδας και της ευρύτερης οικονομικής αφήγησης, προσφέροντας πληροφορίες για τη μελλοντική τροχιά του δημοσιονομικού τοπίου της χώρας.

Σύντομη Ιστορική Αναδρομή της Φορολογικής Διοίκησης στην Ελλάδα

Στην αρχαία κοιτίδα του δυτικού πολιτισμού, η φορολογία ήταν ένα ουσιαστικό συστατικό της διακυβέρνησης, αν και θεμελιωδώς διαφορετική από τις συστηματικές προσεγγίσεις που αναγνωρίζουμε σήμερα. Οι πόλεις-κράτη, ή «πόλεις», είχαν η καθεμία τα ξεχωριστά της συστήματα (Σεϊντή, 2022).³¹

³¹ Σεϊντή Δ. (2022), Σύγχρονες Διοικητικές Δομές και Μεταρρυθμίσεις: Η Φορολογική Διοίκηση στην Ελλάδα, Πτυχιακή Εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Στην Αθήνα, η εισφορά ήταν ένας άμεσος φόρος, που συνήθως επιβαλλόταν σε περιόδους πολέμου. Δεν ήταν μια σταθερή ετήσια εισφορά, αλλά μάλλον μια προσωρινή λύση κατά τη διάρκεια των οικονομικών πιέσεων. Αυτός ο άμεσος φόρος ανέδειξε τον δημοκρατικό χαρακτήρα της αθηναϊκής κοινωνίας. όσοι είχαν περισσότερα, συνέβαλαν περισσότερο (Μπρίνιας, 2019).³²

Παράλληλα με αυτό ήταν η λειτουργία, όπου οι εύποροι Αθηναίοι αναμενόταν να χορηγούν δημόσιες υπηρεσίες ή εκδηλώσεις, όπως θεατρικές παραστάσεις ή ναυτικές αποστολές. Αυτό το σύστημα αντανακλούσε την κοινωνική προσδοκία ότι οι πλούσιοι είχαν καθήκον να συνεισφέρουν άμεσα στην πόλη.

Σε άλλες πόλεις-κράτη όπως η Σπάρτη, οι φορολογικές δομές ήταν διακριτές, αντανακλώντας τις μοναδικές κοινωνικοπολιτικές κατασκευές τους. Η Σπάρτη, όντας μια μιλιταριστική κοινωνία, είχε ένα σύστημα που χρηματοδοτούσε πρωτίστως τις πολεμικές τους εκστρατείες και υποστήριζε τον μοναδικό κοινοτικό τρόπο ζωής τους.

Η πτώση των αρχαίων πόλεων-κρατών οδήγησε στην άνοδο μεγαλύτερων αυτοκρατοριών και έφερε μαζί της σημαντικές αλλαγές στους φορολογικούς μηχανισμούς.

Η μετέπειτα Οθωμανική κυριαρχία εισήγαγε το σύστημα του τιμαρίου. Η γη παραχωρήθηκε σε αξιωματικούς του στρατού, οι οποίοι εισέπραξαν φόρους από τους αγρότες. Αυτοί οι φόροι είχαν τη μορφή καλλιεργειών, εργασίας ή μικρών πληρωμών σε μετρητά. Είναι σημαντικό ότι οι φοροεισπράκτορες κατά τη διάρκεια αυτής της εποχής είχαν συχνά σημαντική αυτονομία, οδηγώντας σε ποικίλες και μερικές φορές αυθαίρετες φορολογικές πρακτικές.

Με την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους τον 19ο αιώνα, το έθνος ξεκίνησε τη δημιουργία ενός πιο ενοποιημένου και οργανωμένου φορολογικού συστήματος, αντλώντας έμπνευση από τα δυτικοευρωπαϊκά μοντέλα. Οι εισαγωγικοί δασμοί, οι φόροι ακινήτων και άλλοι άμεσοι και

³² Μπρίνιας Ε. (2019), *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα τη Οικονομικής Κρίσης. Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση*, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

έμμεσοι φόροι άρχισαν να διαμορφώνουν το δημοσιονομικό τοπίο (Μητράκος, 2023).³³

Πολλές μεταμορφωτικές μεταρρυθμίσεις έχουν θεσμοθετηθεί τους τελευταίους δύο αιώνες. Ο 20ός αιώνας, ειδικότερα, είδε πιο συστηματικές προσεγγίσεις, ειδικά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, καθώς η Ελλάδα είχε στόχο να ανοικοδομήσει την οικονομία της.

Μια κομβική στιγμή ήταν η ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) το 1981. Αυτό επέφερε σημαντική εναρμόνιση της φορολογικής νομοθεσίας, ειδικά στην έμμεση φορολογία όπως ο ΦΠΑ, ώστε να ευθυγραμμιστεί με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Ωστόσο, οι πιο ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις καταλύθηκαν από την οικονομική κρίση του 2008. Καθώς η Ελλάδα αντιμετώπιζε το χρέος της, η φοροδιαφυγή έγινε κεντρικό θέμα. Εισήχθησαν αυστηρότερα μέτρα φορολογικής συμμόρφωσης και έγιναν σημαντικές προσπάθειες για την ψηφιοποίηση της διαδικασίας είσπραξης φόρων. Εισήχθησαν νέοι φόροι ιδιοκτησίας και οι συντελεστές ΦΠΑ αναπροσαρμόστηκαν πολλές φορές ως μέρος των συμφωνιών διάσωσης με διεθνείς πιστωτές (Σεϊντή, 2022).³⁴

Οι επιπτώσεις αυτών των μεταρρυθμίσεων ήταν πολλαπλές. Από τη μία πλευρά, οδήγησαν σε αύξηση των κρατικών εσόδων και συνέβαλαν καθοριστικά στην ανάκτηση κάποιας οικονομικής σταθερότητας. Από την άλλη πλευρά, έχουν συχνά αντιμετωπιστεί με αντίσταση από διάφορους τομείς του πληθυσμού, οδηγώντας σε συζητήσεις σχετικά με τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα και δικαιοσύνη τους.

³³ Μπρίνιας Ε. (2019), *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα τη Οικονομικής Κρίσης. Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση*, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

³⁴ Σεϊντή Δ. (2022), *Σύγχρονες Διοικητικές Δομές και Μεταρρυθμίσεις: Η Φορολογική Διοίκηση στην Ελλάδα*, Πτυχιακή Εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων

Η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΙΑΡΕ) είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της φορολογικής διοίκησης της Ελλάδας. Ιδρύθηκε με στόχο τη διασφάλιση της διαφάνειας, την ενίσχυση των κρατικών εσόδων και την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, αντιπροσωπεύει το σύγχρονο πρόσωπο της ελληνικής φορολογικής διοίκησης.

Η ίδρυσή του συνδέεται στενά με τις προσπάθειες της Ελλάδας να σταθεροποιήσει και να αναζωογονήσει την οικονομία της. Λειτουργώντας αυτόνομα, απλοποιεί τα φορολογικά ζητήματα, καθιστώντας τη διαδικασία πιο αποτελεσματική και φιλική προς τον χρήστη για τους φορολογούμενους, ενώ παράλληλα διατηρεί αυστηρά πρότυπα συμμόρφωσης (ΑΑΔΕ, 2023).³⁵

Οργανωτική ιεραρχία και ρόλοι:

Επικεφαλής βρίσκεται ο διοικητής, ο οποίος επιβλέπει ολόκληρη τη λειτουργία της ΑΑΔΕ. Αυτός ο ρόλος περιλαμβάνει τη λήψη στρατηγικών αποφάσεων, τη σύνδεση με την κυβέρνηση και τη διασφάλιση της συνολικής αποτελεσματικότητας του ιδρύματος.

Βοηθώντας τον διοικητή είναι οι διευθυντές, καθένας από τους οποίους χειρίζεται συγκεκριμένα τμήματα. Οι αρμοδιότητές τους περιλαμβάνουν πιο λεπτομερή εποπτεία των αντίστοιχων περιοχών τους και διασφάλιση του συντονισμού μεταξύ των τμημάτων.

Κάθε διευθυντής εποπτεύει πολλαπλές διευθύνσεις, οι οποίες είναι εξειδικευμένες μονάδες που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα φορολογικά θέματα. Για παράδειγμα, μπορεί να υπάρχουν διακριτές διευθύνσεις για άμεσους φόρους, έμμεσους φόρους, τελωνειακούς δασμούς και ούτω καθεξής. Οι επικεφαλής αυτών των διευθύνσεων

³⁵ ΑΑΔΕ (2023), Οργανόγραμμα, <https://www.aade.gr/menoy/aade/organogramma>

διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση στρατηγικών, κατευθυντήριων γραμμών και διαδικασιών (ΑΑΔΕ, 2023).

Κάτω από τις διευθύνσεις υπάρχουν περαιτέρω υποδιαιρέσεις. Αυτά περιλαμβάνουν εργασίες ρουτίνας όπως η επεξεργασία φορολογικών δηλώσεων, ο χειρισμός διαφορών, η διασφάλιση της συμμόρφωσης και πολλά άλλα.

Εκτός από τις βασικές φορολογικές μονάδες, η ΑΑΔΕ στεγάζει επίσης αρκετές μονάδες υποστήριξης. Αυτά περιλαμβάνουν τμήματα όπως η πληροφορική, τα νομικά, οι ανθρωπίνι πόροι και οι δημόσιες σχέσεις. Διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του οργανισμού (ΑΑΔΕ, 2023).³⁶

Η δομή έχει σχεδιαστεί για απρόσκοπτη ροή πληροφοριών και αποτελεσματική λήψη αποφάσεων. Διασφαλίζει ότι, ενώ η βάση είναι σχολαστική, υπάρχει επίσης ένας ισχυρός μηχανισμός στρατηγικής εποπτείας.

Ενώ το κεντρικό όργανο της ΑΑΔ διασφαλίζει την ομοιομορφία στη χάραξη πολιτικής και τη συνολική στρατηγική, οι τοπικές εφορίες (συχνά αποκαλούμενες ως Δ.Ο.Υ. αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της καθημερινής λειτουργίας της. Η κατανομή τους είναι γεωγραφική, διασφαλίζοντας ότι κάθε περιφέρεια της Ελλάδας διαθέτει ειδικό γραφείο για να χειρίζεται τις φορολογικές της ανησυχίες.

Κάθε τοπική εφορία είναι εξοπλισμένη για να χειρίζεται ένα ευρύ φάσμα εργασιών. Από την εγγραφή νέων φορολογουμένων, τη διεκπεραίωση φορολογικών δηλώσεων, την αντιμετώπιση παραπόνων έως τη διενέργεια τοπικών ελέγχων, αυτά τα γραφεία είναι το κύριο σημείο επαφής για τους περισσότερους φορολογούμενους (ΑΑΔΕ, 2023).³⁷

Επιπλέον, αυτά τα γραφεία διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο κατά τις φορολογικές μεταρρυθμίσεις. Γίνονται κέντρα εκπαίδευσης και

³⁶ ΑΑΔΕ (2023), Οργανόγραμμα, <https://www.aade.gr/menoy/aade/organogramma>

³⁷ ΑΑΔΕ (2023), Αποστολή & Αρμοδιότητες, ΑΑΔΕ (2023), Οργανόγραμμα, <https://www.aade.gr/menoy/aade/organogramma>

ευαισθητοποίησης, διασφαλίζοντας ότι οι αλλαγές στις φορολογικές πολιτικές ή διαδικασίες κοινοποιούνται αποτελεσματικά στις μάζες.

Συμπερασματικά, η δομή της φορολογικής αρχής στην Ελλάδα, με την ΑΑΔΕ παρουσιάζει ένα μείγμα κεντρικής λήψης αποφάσεων και αποκεντρωμένης εκτέλεσης.

Ενώ η ΑΑΔΕ διασφαλίζει ότι οι φορολογικές πολιτικές ευθυγραμμίζονται με τους ευρύτερους οικονομικούς στόχους της χώρας, οι τοπικές εφορίες διασφαλίζουν ότι αυτές οι πολιτικές εφαρμόζονται αποτελεσματικά επί τόπου.

Η Αποστολή της ΑΑΔΕ:

Η αποστολή της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων είναι να ορίζει, να διεκδικεί και να εισπράττει φορολογικά, τελωνειακά και άλλα δημόσια έσοδα εντός της δικαιοδοσίας της.

Επιπρόσθετα, είναι να παρακολουθεί και ελέγχει την εξέλιξη της διεκδίκησης και είσπραξης των δημόσιων εσόδων, καθώς και την επιβολή της υφιστάμενης νομοθεσίας σχετικά με την είσπραξη εσόδων. Αυτός ο ρόλος διασφαλίζει τη συμμόρφωση με τη φορολογική νομοθεσία και άλλους κανονισμούς που σχετίζονται με τα έσοδα, συμβάλλοντας στη διατήρηση της οικονομικής σταθερότητας της χώρας (ΑΑΔΕ, 2023).³⁸

Η ΑΑΔΕ λαμβάνει και εφαρμόζει τα απαραίτητα μέτρα για την αποτελεσματική και αποδοτική λειτουργία των φορολογικών, τελωνειακών και άλλων υπηρεσιών του. Αυτό περιλαμβάνει την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, του λαθρεμπορίου, της φορολογικής απάτης και της παραοικονομίας.

Οι λειτουργίες της Αρχής διασφαλίζουν τη σωστή εφαρμογή της φορολογικής και τελωνειακής νομοθεσίας, τη διεκδίκηση και την

³⁸ ΑΑΔΕ (2023), Αποστολή & Αρμοδιότητες, ΑΑΔΕ (2023), Οργανόγραμμα, <https://www.aade.gr/menoy/aade/organogramma>

αποτελεσματική είσπραξη των εσόδων και τη βελτίωση της εισπρακτικότητας των δημοσίων εσόδων.

Εκτός των παραπάνω, η ΑΑΔΕ εκδίδει ρυθμιστικές αποφάσεις, εγκυκλίους, κατευθυντήριες γραμμές και άλλα διοικητικά έγγραφα που γενικά σχετίζονται με την ερμηνεία και την εφαρμογή της φορολογικής, τελωνειακής και άλλης σχετικής νομοθεσίας. Αυτά τα έγγραφα χρησιμεύουν ως αναφορές και κατευθυντήριες γραμμές για οργανισμούς και ιδιώτες, διασφαλίζοντας σαφήνεια και ομοιομορφία στην εφαρμογή της φορολογικής και τελωνειακής νομοθεσίας.

Η Αρχή εκδίδει επίσης κανονιστικές αποφάσεις, εγκυκλίους, κατευθυντήριες γραμμές και άλλα διοικητικά έγγραφα που σχετίζονται με την οργάνωση των υπηρεσιών και τη διαχείριση των διαφόρων πόρων της. Τα έγγραφα αυτά διευκολύνουν την ομαλή και συντονισμένη λειτουργία της ΑΑΔΕ, διασφαλίζοντας τη βέλτιστη αξιοποίηση των πόρων του.

Η ΑΑΔΕ λαμβάνει και εφαρμόζει τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία της δημόσιας υγείας, του περιβάλλοντος και των συμφερόντων των καταναλωτών. Τα μέτρα αυτά συμβάλλουν στην υγιή λειτουργία της αγοράς, στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομίας στη χημική βιομηχανία και παρέχουν σχετική επιστημονική υποστήριξη σε δικαστικές, αστυνομικές και άλλες κρατικές αρχές και υπηρεσίες (ΑΑΔΕ, 2023).³⁹

Επιπρόσθετα, η ΑΑΔΕ επιβλέπει τον στρατηγικό και επιχειρησιακό σχεδιασμό όλων των υπηρεσιών του και διαμορφώνει στόχους και δείκτες απόδοσης. Η αρχή σχεδιάζει λεπτομερείς λειτουργικούς φορολογικούς, τελωνειακούς και άλλους σχετικούς ελέγχους, διασφαλίζοντας την τήρηση της σχετικής νομοθεσίας.

Η αρχή αξιολογεί και ιεραρχεί αιτήματα ελέγχου που υποβάλλονται από άλλες οντότητες, εντοπίζοντας φαινόμενα φοροδιαφυγής, λαθρεμπορίου, φορολογικής απάτης, παράνομου εμπορίου και

³⁹ ΑΑΔΕ (2023), Αποστολή & Αρμοδιότητες, ΑΑΔΕ (2023), Οργανόγραμμα, <https://www.aade.gr/menoy/aade/organogramma>

παραοικονομίας. Καταγράφει τη φορολογητέα ύλη που διαφεύγει (ΑΑΔΕ, 2023).

Η ΑΑΔΕ επίσης καλείται να εντοπίζει περιπτώσεις διαφθοράς, αδιαφανείς διαδικασίες, αναποτελεσματικότητα, χαμηλή παραγωγικότητα και ποιότητα υπηρεσιών και μη συμμόρφωση με τη νομιμότητα στη λειτουργία και δράση των φορολογικών, τελωνειακών και άλλων υπηρεσιών του.

Εποπτεύει και συντονίζει τις φορολογικές, τελωνειακές και λοιπές υπηρεσίες που υπάγονται σε αυτήν, αξιολογώντας και ελέγχοντας τα αποτελέσματα των ενεργειών τους σχετικά με την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί βάσει του σχεδιασμού επιχειρησιακού ελέγχου και των επιχειρησιακών προγραμμάτων δράσης που καταρτίζει η Αρχή.

Η διαμόρφωση και εκτέλεση προγράμματος προμηθειών για την ομαλή λειτουργία των υπηρεσιών της, εξαιρουμένης της προμήθειας κεντρικού εξοπλισμού πληροφορικής και συστημικού λογισμικού, εκτελείται από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Οικονομικών, σύμφωνα με τις διαδικασίες που περιγράφονται στο ισχύον Επίπεδο Υπηρεσιών. Συμφωνία.

Σημαντικό μέλημα της ΑΑΔΕ είναι και η σύνταξη συμβάσεων σχετικών με διάφορα έργα και επιχειρήσεις της Αρχής, διασφαλίζοντας την τήρηση όλων των νομικών και λειτουργικών προτύπων (ΑΑΔΕ, 2023).⁴⁰

Η ΑΑΔΕ επίσης επομίζεται την επίβλεψη οντοτήτων που λειτουργούν εντός της Αρχής και διαχείριση, παρακολούθηση και χρήση ειδικών λογαριασμών που σχετίζονται με την Αρχή ή τις λειτουργίες της.

Επιπρόσθετα, ευθύνη της ΑΑΔΕ είναι η ανάπτυξη, ενημέρωση, συντήρηση, λειτουργία και χρήση λογισμικού εφαρμογών πληροφοριακών

⁴⁰ ΑΑΔΕ (2023), Αποστολή & Αρμοδιότητες, ΑΑΔΕ (2023), Οργανόγραμμα, <https://www.aade.gr/menoy/aade/organogramma>

συστημάτων ή προμήθεια του, απαραίτητου για την αδιάλειπτη και αποτελεσματική άσκηση των αρμοδιοτήτων του.

Η ΑΑΔΕ διασφαλίζει την ασφάλεια και τη διαχείριση των δεδομένων που προκύπτουν από τις δραστηριότητές της, ιδίως του λογισμικού εφαρμογών που υποστηρίζει τις κύριες αρμοδιότητες των Φορολογικών και Τελωνειακών Υπηρεσιών και του Γενικού Χημείου του Κράτους (ΑΑΔΕ, 2023).⁴¹

Η ΑΑΔΕ παρέχει υποστήριξη ηλεκτρονικών υπηρεσιών σε πολίτες, επιχειρήσεις και φορείς του δημόσιου τομέα για τη διευκόλυνση των συναλλαγών, τη μείωση της γραφειοκρατίας, την απλοποίηση των διαδικασιών και την επίτευξη φορολογικής δικαιοσύνης και διαφάνειας.

Διασφαλίζει επίσης ότι όλες οι υπηρεσίες είναι προσβάσιμες, φιλικές προς το χρήστη και ασφαλείς, προωθώντας αποτελεσματικές αλληλεπιδράσεις και συναλλαγές μεταξύ της Αρχής και των σχετικών ενδιαφερομένων.

Η ΑΑΔΕ επίσης καθορίζει το σχεδιασμό και την ανάπτυξη εφαρμογών και υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και διασφαλίζει ότι οι τεχνολογικές πρωτοβουλίες της Αρχής είναι σύμφωνες με τους στόχους της, προωθώντας την καινοτομία και την αποτελεσματικότητα, καλύπτοντας παράλληλα τις ανάγκες των υπηρεσιών και των ενδιαφερομένων της.

Αυτές οι αρμοδιότητες υποστηρίζουν την εντολή της Αρχής να διευκολύνει απρόσκοπτες, αποτελεσματικές και διαφανείς λειτουργίες στη διαχείριση της συλλογής εσόδων, την επίβλεψη των οντοτήτων και την παροχή βασικών υπηρεσιών σε διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς.

⁴¹ ΑΑΔΕ (2023), Αποστολή & Αρμοδιότητες, ΑΑΔΕ (2023), Οργανόγραμμα, <https://www.aade.gr/menoy/aade/organogramma>

Εστιάζοντας σε αυτούς τους βασικούς τομείς, η Αρχή στοχεύει στην ενίσχυση της επιχειρησιακής της ικανότητας, στη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών, στη διασφάλιση της συμμόρφωσης και στην προώθηση της διαφάνειας και της δικαιοσύνης σε όλες τις συναλλαγές της.

Νομοθεσία Ελέγχου από τις Φορολογικές Αρχές

Προληπτικός Έλεγχος

Πρόκειται για τον έλεγχο που διενεργείται με σκοπό την εξακρίβωση της εφαρμογής των διατάξεων του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων (Κ.Β.Σ.) καθώς και την εκπλήρωση τυχόν ληξιπρόθεσμων φορολογικών υποχρεώσεων της επιχείρησης. Ο προληπτικός φορολογικός έλεγχος στοχεύει κυρίως, μέσω της ξαφνικής παρουσίας υπαλλήλων εντός ή εκτός των εγκαταστάσεων της εταιρείας κατά τη διακίνηση εμπορευμάτων, να αποτρέψει τους φορολογούμενους από τη διάπραξη φορολογικών αδικημάτων.

Ο έλεγχος μπορεί να λάβει υπόψη οποιοδήποτε άλλο βιβλίο, πληροφορία ή έγγραφο, εκτός από αυτά που τηρούνται υποχρεωτικά ή προαιρετικά, και κάθε περιουσιακό στοιχείο που βρίσκεται στην επαγγελματική εγκατάσταση του επιχειρηματία ή στο κατάστημα οποιοδήποτε άλλου υπόχρεου. Είναι επιτακτική ανάγκη να είναι ουσιαστικός και συνοπτικός (Νανόπουλος, 2010).⁴²

Η διαδικασία ελέγχου ορίζει ότι ο υπάλληλος που ορίζεται από τον προϊστάμενο της εφορίας δικαιούται οποιαδήποτε εργάσιμη ημέρα και ώρα να ελέγχει και να θεωρεί όλα τα βιβλία και στοιχεία που ορίζονται από το Κ.Β.Σ. ή άλλους νόμους, καθώς και αυτούς που προαιρετικά τηρεί ο υπόχρεος. Ο υπάλληλος μπορεί επίσης να λάβει υπόψη οποιοδήποτε άλλο βιβλίο, έγγραφο ή πληροφορία που βρίσκεται στην επαγγελματική

⁴² Νανόπουλος Α., (2010), Οργανωτική Δομή της Φορολογικής Διοίκησης, Εκδόσεις Λιβάνη

εγκατάσταση του επιχειρηματία ή στο κατάστημα οποιουδήποτε άλλου υπόχρεου.

Ο έλεγχος αυτός πραγματοποιείται προληπτικά κατά τη διαχειριστική περίοδο και αναφέρεται στον έλεγχο:

- Διακίνηση εμπορευμάτων
- Ενημερώσεις βιβλίων
- Μετοχές - μετρητά - περιουσιακά στοιχεία
- Νομιμότητα φορολογικών ταμειακών μηχανών
- Εκπλήρωση φορολογικών υποχρεώσεων (Νανόπουλος, 2010).⁴³

Οι παραπάνω υποχρεώσεις είναι οι βασικές υποχρεώσεις που ενδέχεται να εξεταστούν κατά τη διάρκεια του ελέγχου. Άλλες υποχρεώσεις εξετάζονται επίσης ανάλογα με τη φύση της επιχείρησης.

Αυτές οι διαδικασίες απαιτούν τη συστηματική προετοιμασία του ελεγκτή και περιλαμβάνουν:

- Σχηματισμός αρχείου με εύρεση των υποβληθέντων δηλώσεων που αφορούν όλα τα φορολογικά θέματα.
- Ενημέρωση πληροφοριών για την κατηγορία βιβλίων που διατηρεί η επιχείρηση.
- Ενημέρωση των θεωρημένων στοιχείων και της σειράς από το καθένα.
- Ενημέρωση των πληροφοριών που υπάρχουν στο φορολογικό κατάστημα σχετικά με την οργάνωση, τη δομή, τη λειτουργία και τη διοίκηση της επιχείρησης.

⁴³ Νανόπουλος Α., (2010), Οργανωτική Δομή της Φορολογικής Διοίκησης, Εκδόσεις Λιβάνη

- Ενημέρωση πληροφοριών για τις επαγγελματικές εγκαταστάσεις της επιχείρησης, όπως κεντρικά γραφεία, υποκαταστήματα, αποθήκες και εργοτάξια (Νανόπουλος, 2010).⁴⁴

Όσον αφορά τον προσωρινό έλεγχο, περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία προληπτικού ελέγχου και προσφέρει τη δυνατότητα έκδοσης προσωρινού φύλλου ελέγχου. Αυτό το βήμα δεν περιμένει έναν τακτικό έλεγχο για τον καθορισμό των φόρων που οφείλονται από την επιχείρηση. Οι υποχρεώσεις αυτές θα πρέπει να προκύπτουν από τα τηρούμενα βιβλία ή από τα εκδοθέντα ή ληφθέντα φορολογικά στοιχεία και άλλα δικαιολογητικά των εγγραφών.

Εάν ο υπόχρεος έχει παραλείψει την υποβολή της σχετικής δήλωσης φορολογίας ή έχει υποβάλει εμφανώς ανακριβή δήλωση, ο προσωρινός έλεγχος διατάσσεται από τον διευθυντή του φορολογικού καταστήματος για ένα ή περισσότερα συγκεκριμένα θέματα και αντικείμενα πλήρους και οριστικού φορολογικού ελέγχου (Νανόπουλος, 2010).

Οι σχετικές οφειλές πρέπει να είναι ανιχνεύσιμες από τα καταχωρημένα βιβλία ή από τα έγγραφα που έχουν εκδοθεί ή ληφθεί, και αν ο υπόχρεος έχει παραβλέψει την υποβολή της σχετικής φορολογικής δήλωσης ή έχει υποβάλει μια προφανή λανθασμένη, τότε διατάσσεται έλεγχος από τον διευθυντή του φορολογικού καταστήματος.

Επιπλέον, ο διευθυντής του φορολογικού καταστήματος μπορεί να πραγματοποιήσει προσωρινό έλεγχο στις δηλώσεις, καθώς και στα βιβλία και τα στοιχεία των προϊόντων για να εξακριβώσει:

Αν οι εκπτώσεις από το φορολογητέο εισόδημα έχουν υπολογιστεί σύμφωνα με τον νόμο.

Αν ο τομέας των εργασιών του υπόχρεου και αν το αναφερόμενο εισόδημα ταιριάζει με τα πραγματικά δεδομένα των βιβλίων και στοιχείων του υπόχρεου.

⁴⁴ Νανόπουλος Α., (2010), Οργανωτική Δομή της Φορολογικής Διοίκησης, Εκδόσεις Λιβάνη

Αν έχει γίνει σωστή εφαρμογή των κανόνων για την προκαταβολή και την παρακράτηση του φόρου εισοδήματος, δηλαδή:

- προκαταβολή φόρου
- παρακράτηση φόρου
- παρακράτηση φόρου από μισθωτές υπηρεσίες.

Εισπρακτικοί Μηχανισμοί στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, όπως πολλά έθνη, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στα φορολογικά έσοδα για τη χρηματοδότηση των δημόσιων υπηρεσιών, των υποδομών και των συστημάτων πρόνοιας. Η αποτελεσματικότητα και η διαφάνεια της είσπραξης φόρων είναι πρωταρχικής σημασίας για να διασφαλιστεί ότι η κυβέρνηση μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά (Σειντή, 2022).⁴⁵

Με τα χρόνια, η Ελλάδα έχει βελτιώσει τις διαδικασίες είσπραξης φόρων, έχει χρησιμοποιήσει προηγμένα εργαλεία και τεχνολογίες και έχει θεσπίσει μέτρα για τον περιορισμό της φοροδιαφυγής και της απάτης. Ακολουθεί μια ολοκληρωμένη εξέταση αυτών των στοιχείων.

Διαδικασία είσπραξης φόρων στην Ελλάδα

Η διαδικασία είσπραξης φόρων στην Ελλάδα ξεκινά με την ταυτοποίηση και την εγγραφή των φορολογουμένων. Κάθε οντότητα, είτε είναι φυσικό είτε εταιρεία, πρέπει να αποκτήσει έναν Αριθμό Φορολογικού Μητρώου (ΑΦΜ) που γίνεται το κύριο αναγνωριστικό για όλα τα φορολογικά θέματα.

Οι φορολογούμενοι υποχρεούνται να υποβάλλουν τις ετήσιες φορολογικές τους δηλώσεις είτε ηλεκτρονικά μέσω του συστήματος

⁴⁵ Σειντή Δ. (2022), Σύγχρονες Διοικητικές Δομές και Μεταρρυθμίσεις: Η Φορολογική Διοίκηση στην Ελλάδα, Πτυχιακή Εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

TAXISnet είτε σε έντυπη μορφή, ανάλογα με τον συγκεκριμένο φόρο. Αυτή η δήλωση περιγράφει τα έσοδα, τα έξοδα, τα περιουσιακά στοιχεία και άλλες οικονομικές λεπτομέρειες σχετικά με τον υπολογισμό του οφειλόμενου φόρου (Μπρίνιας, 2019).⁴⁶

Μόλις υποβληθούν οι δηλώσεις, οι εφορίες τις εξετάζουν. Εάν διαπιστωθούν αποκλίσεις, μπορούν να ξεκινήσουν έλεγχοι. Μετά τον έλεγχο, υπολογίζεται το ακριβές ποσό του οφειλόμενου φόρου.

Με την παραλαβή του προσδιορισμού, οι φορολογούμενοι προχωρούν στην πραγματοποίηση των πληρωμών τους. Αυτό μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, όπως άμεσες τραπεζικές μεταφορές, ηλεκτρονικές πληρωμές ή σε τοπικές εφορίες (Γεωργίου, 2021).⁴⁷

Για τους φορολογούμενους που αθετούν τις πληρωμές τους, οι ελληνικές φορολογικές αρχές διαθέτουν μηχανισμούς επιβολής προστίμων και προσαυξησεων. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει ποινές, τόκους για καθυστερημένες πληρωμές ή νομικές ενέργειες σε ακραίες περιπτώσεις.

Εργαλεία και τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται

Η ψηφιακή επανάσταση έχει επηρεάσει σημαντικά τον τρόπο εισπραξης των φόρων στην Ελλάδα. Η στροφή προς τα ηλεκτρονικά συστήματα έχει εξορθολογίσει πολλές διαδικασίες, έχει μειώσει τα σφάλματα και έχει αυξήσει τη διαφάνεια.

Σύστημα TAXISnet: Ένα ηλεκτρονικό σύστημα που εισήχθη για τη διευκόλυνση διαδικτυακών φορολογικών δηλώσεων και πληρωμών. Το σύστημα είναι φιλικό προς τον χρήστη, ασφαλές και επιτρέπει στους φορολογούμενους να διαχειρίζονται τις φορολογικές τους υποθέσεις με ευκολία.

⁴⁶ Μπρίνιας Ε. (2019), *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα τη Οικονομικής Κρίσης. Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση*, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

⁴⁷ Γεωργίου Δ. (2021), *Η Φορολογία Εισοδήματος στην Ελλάδα και η Αποτελεσματικότητα της Φορολογικής Διοίκησης*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Για την προώθηση της διαφάνειας και τη μείωση των συναλλαγών κάτω από το τραπέζι, η ελληνική κυβέρνηση έχει προωθήσει τη χρήση ηλεκτρονικών αποδείξεων για επιχειρηματικές συναλλαγές. Αυτό δημιουργεί μια ψηφιακή διαδρομή και βοηθά στους ελέγχους.

Με την ενσωμάτωση διαφόρων βάσεων δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων από τράπεζες, η φορολογική αρχή μπορεί πλέον να διασταυρώνει πληροφορίες, καθιστώντας δυσκολότερο για τα άτομα ή τις επιχειρήσεις να υποδηλώνουν τα εισοδήματά τους.

Μέτρα για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής και της απάτης

Η φοροδιαφυγή ήταν ιστορικά σημαντικό ζήτημα στην Ελλάδα, οδηγώντας σε σημαντικές απώλειες εσόδων.

Μία λύση για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής είναι οι αυστηρότεροι αλλά ταυτόχρονα πιο στοχευμένοι έλεγχοι. Η κυβέρνηση αύξησε τη συχνότητα και την αυστηρότητα των ελέγχων της, ιδίως στοχεύοντας τομείς που είναι διαβόητοι για φοροδιαφυγή. Οι ελεγκτές είναι πλέον καλύτερα εκπαιδευμένοι και με τα ψηφιακά εργαλεία που έχουν στη διάθεσή τους, μπορούν να εντοπίζουν πιο αποτελεσματικά τις αποκλίσεις (Σιάσιου, 2013).⁴⁸

Για να αλλάξει η πολιτιστική στάση απέναντι στη φοροδιαφυγή, η κυβέρνηση έχει ξεκινήσει εκστρατείες ευαισθητοποίησης του κοινού υπογραμμίζοντας τη σημασία της φορολογικής συμμόρφωσης για την ευημερία του έθνους.

Επιπρόσθετα, η Ελλάδα συνεργάζεται με διεθνείς φορείς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών στη συλλογή φόρων και την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής.

Οι κυρώσεις για φοροδιαφυγή έχουν γίνει πιο αυστηρές. Εκτός από τα βαριά πρόστιμα, οι επαναλαμβανόμενοι παραβάτες κινδυνεύουν με

⁴⁸ Σιάσιου Χ. (2013), *Η Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στη Φορολογική Διοίκηση*, Ψηφίδα

φυλάκιση, διασφαλίζοντας ότι οι κίνδυνοι που συνδέονται με τη φοροδιαφυγή είναι υψηλοί (Καραβαράκη, 2017).⁴⁹

Συμπερασματικά, η Ελλάδα έχει κάνει αξιόπαινα βήματα για τη βελτίωση των διαδικασιών είσπραξης φόρων. Αγκαλιάζοντας την τεχνολογία, ενισχύοντας την εκπαίδευση και υιοθετώντας αυστηρά μέτρα κατά της φοροδιαφυγής, η χώρα βρίσκεται σε τροχιά προς μια πιο αποτελεσματική και διαφανή φορολογική διοίκηση.

Ωστόσο, απαιτείται συνεχής προσπάθεια για την προσαρμογή στις αναδυόμενες προκλήσεις και για να διασφαλιστεί ότι όλοι πληρώνουν το δίκαιο μερίδιό τους.

Προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ελληνική Φορολογική Διοίκηση

Η Ελληνική Φορολογική Διοίκηση, ως αναπόσπαστο συστατικό της ελληνικής δημόσιας διοίκησης, έχει αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις στην προσπάθειά της να εξασφαλίσει αποτελεσματική είσπραξη και διαχείριση φόρων.

Αυτές οι προκλήσεις είναι πολύπλευρες, που πηγάζουν από οικονομικές πτώσεις, πολιτικές διακυμάνσεις, κοινωνικούς κανόνες και λειτουργικούς περιορισμούς. Ας εμβαθύνουμε σε αυτές τις προκλήσεις, προσφέροντας μια ολοκληρωμένη εικόνα για το περίπλοκο τοπίο της φορολογικής διοίκησης στην Ελλάδα (Καραβαράκη, 2017).⁵⁰

⁴⁹ Καραβαράκη Μ. (2017), *Φορολογική Συμμόρφωση τα Χρόνια της Κρίσης στην Ελλάδα*, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

⁵⁰ Καραβαράκη Μ. (2017), *Φορολογική Συμμόρφωση τα Χρόνια της Κρίσης στην Ελλάδα*, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

Οικονομικές προκλήσεις

Η Ελλάδα γνώρισε σοβαρές οικονομικές υφέσεις, ιδίως μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008. Αυτές οι υφέσεις μείωσαν την οικονομική δραστηριότητα, συρρικνώνοντας σημαντικά τη φορολογική βάση. Με τις επιχειρήσεις να χρεοκοπούν και την ανεργία στα ύψη, τα φορολογικά έσοδα μειώθηκαν. Τα μειωμένα έσοδα επιβάρυνε περαιτέρω την ικανότητα της χώρας να εξυπηρετήσει τα χρέη της και να χρηματοδοτήσει δημόσιες υπηρεσίες (Καραβαράκη, 2017).

Μία από τις πιο δημοσιευμένες πτυχές της πρόσφατης ιστορίας της Ελλάδας ήταν η κρίση του δημόσιου χρέους της. Καθώς η Ελλάδα πάλευε να πληρώσει τους πιστωτές της, υπήρχε τεράστια πίεση στη φορολογική διοίκηση να μεγιστοποιήσει τις εισπράξεις. Αυτή η επείγουσα ανάγκη κατέληγε μερικές φορές σε βιαστικά εφαρμοσμένες φορολογικές πολιτικές, οι οποίες συχνά δεν είχαν μακροπρόθεσμη προνοητικότητα.

Δεδομένων των οικονομικών προκλήσεων, η Ελλάδα στηρίχτηκε σε μεγάλο βαθμό στους άμεσους φόρους, ειδικά από τον πληθυσμό της μεσαίας τάξης. Αυτή η υπερβολική εξάρτηση συχνά είχε ως αποτέλεσμα την υπερβολική επιβάρυνση της μεσαίας τάξης, προκαλώντας δυσαρέσκεια και αυξάνοντας τον πειρασμό για φοροδιαφυγή (Χριστοπούλου, 2022).⁵¹

Πολιτικές προκλήσεις

Το πολιτικό τοπίο της Ελλάδας χαρακτηρίζεται από αστάθεια. Οι συχνές αλλαγές στην κυβέρνηση οδήγησαν σε αλλαγές στις φορολογικές πολιτικές, καθιστώντας δύσκολο για τις επιχειρήσεις και τα άτομα να σχεδιάσουν μακροπρόθεσμα. Κάθε νέα κυβέρνηση έφερε τις προοπτικές της για τις φορολογικές μεταρρυθμίσεις, οδηγώντας σε ασυνέπειες.

Οι οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο πληθυσμός έχουν συχνά αποδοθεί σε κυβερνητικές πολιτικές, που γεννούν δυσπιστία. Αυτός

⁵¹ Χριστοπούλου Ε. (2022), *Φορολογικός Έλεγχος σε Ελλάδα- Εφαρμογή Έμμεσων Τεχνικών Ελέγχου*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

ο σκεπτικισμός προς την κυβέρνηση έκανε τη συλλογή φόρων πιο δύσκολη, καθώς οι άνθρωποι ήταν λιγότερο διατεθειμένοι να αποχωριστούν τα χρήματά τους, φοβούμενοι την κατάχρηση από το κράτος (Κούπκας, 2017).⁵²

Η κρίση χρέους της Ελλάδας οδήγησε σε προγράμματα διάσωσης από οντότητες όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Αυτά τα προγράμματα διάσωσης ήρθαν με όρους, συμπεριλαμβανομένων των φορολογικών μεταρρυθμίσεων. Η εξισορρόπηση αυτών των εξωτερικά συνιστώμενων μεταρρυθμίσεων με τις εσωτερικές ανάγκες και συναισθήματα παρουσίασε πολιτικές προκλήσεις.

Κοινωνικές Προκλήσεις

Η φοροδιαφυγή, δυστυχώς, έγινε κάπως κοινωνικός κανόνας στην Ελλάδα. Δεν περιοριζόταν μόνο στους εύπορους ή στις επιχειρήσεις. Ακόμη και μικροί έμποροι και επαγγελματίες μερικές φορές υποδηλώνουν εισόδημα. Αυτή η κουλτούρα όχι μόνο μείωσε τα έσοδα, αλλά έκανε και το έργο της ενστάλαξης της αίσθησης του πολιτικού καθήκοντος σχετικά με τους φόρους πολύ πιο δύσκολο.

Η σκιά της ή μαύρη οικονομία στην Ελλάδα είναι σημαντική. Οι συναλλαγές σε αυτήν την οικονομία δεν δηλώνονται, ξεφεύγοντας από τους φορολογικούς κανόνες. Η επικράτηση των συναλλαγών σε μετρητά, σε συνδυασμό με την χαλαρή ρυθμιστική εποπτεία σε ορισμένους τομείς, κατέστησαν τη μαύρη οικονομία επίμονο ζήτημα (Καρτάλης, 2020).⁵³

⁵²Κούπκας Μ. (2017), *Φορολογική Διοίκηση: Εκσυγχρονισμός, Αριστεία και Απόδοση*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

⁵³Καρτάλης Ν. (2020), *Οι Έμμεσες Τεχνικές Ελέγχου και η Επίδρασή τους στη Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Συνέπεια τόσο των οικονομικών δυσκολιών όσο και της κουλτούρας της φοροδιαφυγής ήταν η αυξανόμενη δυσπιστία προς το σύστημα. Οι πολίτες συχνά αναρωτιούνται πού πηγαίνουν τα χρήματα των φόρων τους, ειδικά ενόψει των περικοπών στις δημόσιες υπηρεσίες. Αυτό το αίσθημα τροφοδότησε περαιτέρω τη φοροδιαφυγή (Σωτηρόπουλος, 2022).⁵⁴

Επιχειρησιακές προκλήσεις

Για μεγάλο χρονικό διάστημα, η ελληνική φορολογική διοίκηση βασιζόταν σε απαρχαιωμένα συστήματα που δεν ήταν εξοπλισμένα για να χειριστούν τις σύγχρονες οικονομικές πολυπλοκότητες. Αυτό έκανε τις διαδικασίες αργές, επιρρεπείς σε σφάλματα και επιρρεπείς σε χειρισμούς.

Η ελληνική γραφειοκρατία είναι διαβόητη για τις δυσκίνητες διαδικασίες της. Απλές εργασίες που σχετίζονται με τη φορολογία ενδέχεται να απαιτούν εκτεταμένη γραφειοκρατία, πολλαπλές επισκέψεις στο γραφείο και μεγάλους χρόνους αναμονής. Τέτοιες αναποτελεσματικότητες όχι μόνο απογοήτευσαν τους φορολογούμενους αλλά μείωσαν επίσης τη συνολική συμμόρφωση (Ράπανος, 2019).⁵⁵

Η σύγχρονη φορολογική διοίκηση απαιτεί εξειδίκευση σε διάφορους τομείς – από διεθνή χρηματοοικονομικά έως ψηφιακές τεχνολογίες. Η φορολογική διοίκηση της Ελλάδας, για μεγάλο χρονικό διάστημα, δεν είχε αρκετό προσωπικό εκπαιδευμένο σε αυτούς τους σύγχρονους τομείς.

Ενώ ο κόσμος προχωρούσε με ταχείς ρυθμούς προς την ψηφιακή φορολογική διοίκηση, υπήρχε αντίσταση στην Ελλάδα, τόσο από τον πληθυσμό όσο και από ορισμένες παρατάξεις εντός της διοίκησης, προς αυτή τη στροφή. Αυτή η απροθυμία διεύρυνε περαιτέρω το χάσμα μεταξύ

⁵⁴ Σωτηρόπουλος Δ. (2022), *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

⁵⁵ Ράπανος Β. (2019), *Φορολογία και Οικονομική Ανάπτυξη*, Πανεπιστήμιο Αθηνών

της Ελλάδας και των πιο προηγμένων τεχνολογικά φορολογικών διοικήσεων παγκοσμίως (Γιάνναρος, 2019).⁵⁶

Ολοκληρώνοντας, οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ελληνική Φορολογική Διοίκηση δεν είναι μοναδικές, αλλά εντείνονται λόγω του οικονομικού, πολιτικού και κοινωνικού τοπίου της χώρας.

Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση που όχι μόνο εκσυγχρονίζει τις λειτουργικές πτυχές της είσπραξης φόρων, αλλά και ανοικοδομεί την εμπιστοσύνη και προωθεί μια κουλτούρα εμπιστοσύνης προς τους σύγχρονους τομείς.

Μεταρρυθμίσεις και Προσπάθειες Εκσυγχρονισμού στην Ελληνική Φορολογική Διοίκηση

Η Ελλάδα αντιμετώπισε σημαντικές οικονομικές προκλήσεις τις τελευταίες δεκαετίες, οδηγώντας σε έναν καταρράκτη δημοσιονομικών και διοικητικών μεταρρυθμίσεων. Το σύστημα φορολογικής διοίκησης υπήρξε βασικό σημείο εστίασης σε αυτές τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες. Αυτό οφείλεται εν μέρει στον άμεσο αντίκτυπό του στα κρατικά έσοδα και εν μέρει στα πιθανά κοινωνικοοικονομικά οφέλη ενός πιο αποτελεσματικού και δίκαιου φορολογικού συστήματος (Γιάνναρος, 2019).⁵⁷

Η ελληνική κυβέρνηση εισήγαγε μια σειρά φορολογικών μεταρρυθμίσεων με στόχο την απλοποίηση του φορολογικού κώδικα, τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης και την εξάλειψη των κενών. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές επικεντρώθηκαν στα εξής:

Καταρχάς η φορολογική αρχή έχει εισάγει και επεξεργάζεται μια νέα κλίμακα για το φορολογητέο εισόδημα των φυσικών προσώπων, η

⁵⁶ Γιάνναρος Π. (2019). *Φορολογική Στρατηγική στην Ελλάδα*, Δημοσίευτη Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

⁵⁷ Γιάνναρος Π. (2019). *Φορολογική Στρατηγική στην Ελλάδα*, Δημοσίευτη Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

οποία αποσκοπούσε στην ανακατανομή της φορολογικής επιβάρυνσης πιο δίκαια σε διαφορετικά επίπεδα εισοδήματος.

Η μείωση των συντελεστών για εταιρικές συναλλαγές αλλά και για τον φόρο νομικών προσώπων είχε ως στόχο να καταστήσει την Ελλάδα πιο ελκυστική για επενδύσεις. Συμπληρώθηκε από μέτρα που αντιμετώπιζαν τη μετατόπιση κερδών και τη διάβρωση της φορολογικής βάσης, διασφαλίζοντας ότι οι εταιρείες πληρώνουν το δίκαιο μερίδιό τους (Τραυλού, 2017).⁵⁸

Επιπρόσθετα, η φορολογική διοίκηση προχώρησε σε σημαντική αναμόρφωση του συστήματος ΦΠΑ, εξορθολογίζοντας τους συντελεστές και μειώνοντας τις εξαιρέσεις. Αυτό το βήμα είχε στόχο να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα είσπραξης του ΦΠΑ, μειώνοντας παράλληλα τις ευκαιρίες φοροδιαφυγής.

Ψηφιοποίηση και τεχνολογικές εξελίξεις

Κεντρικός πυλώνας των προσπαθειών εκσυγχρονισμού της Ελλάδας στη φορολογική διοίκηση είναι η χρήση της τεχνολογίας.

Μια διαδικτυακή πλατφόρμα που επέτρεπε στους φορολογούμενους να υποβάλλουν φορολογικές δηλώσεις, να βλέπουν τα φορολογικά τους στοιχεία και να πραγματοποιούν πληρωμές. Αυτή η πρωτοβουλία μείωσε σημαντικά τη γραφειοκρατία και κατέστησε τη διαδικασία πιο διαφανή και αποτελεσματική.

Μέσω της ηλεκτρονικής τιμολόγησης, των My Data και των ταμειακών μηχανών πραγματοποιείται παρακολούθηση συναλλαγών σε πραγματικό χρόνο, καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και διασφάλιση της σωστής είσπραξης του ΦΠΑ.

Η μόχλευση της τεχνολογίας για τη διασταύρωση διαφόρων βάσεων δεδομένων ήταν το κλειδί για τον εντοπισμό συστημάτων

⁵⁸ Τραυλού Β. (2017), *Φορολογική Διοίκηση και Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση*, Πτυχιακή Εργασία, Αποθετήριο ΕΣΔΔΑ

φοροδιαφυγής, όπως αδήλωτα ακίνητα ή υπεράκτιους λογαριασμούς (Παπανικολάου, 2023).⁵⁹

Διεθνής Συνεργασία

Η Ελλάδα συνεργάζεται συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και άλλες χώρες για να ανανεώσει τη φορολογική της διοίκηση.

Η συνεργασία με το ΔΝΤ παρείχε στην Ελλάδα την απαραίτητη τεχνική εμπειρογνομosύνη και καθοδήγηση πολιτικής. Η συμμετοχή του ΔΝΤ, ως μέρος της Τρόικας, περιελάμβανε την παρακολούθηση της προόδου της Ελλάδας στην εφαρμογή φορολογικών μεταρρυθμίσεων.

Η Ελλάδα επίσης επωφελείται από τις βέλτιστες ευρωπαϊκές πρακτικές και πρότυπα. Η ΕΕ παρείχε τεχνική βοήθεια και χρηματοδότηση για να βοηθήσει στον εκσυγχρονισμό της υποδομής φορολογικής διοίκησης της Ελλάδας.

Τέλος, η Ελλάδα συνεργάστηκε στενά με τον ΟΟΣΑ για πρωτοβουλίες για τη διάβρωση της φορολογικής βάσης και τη μετατόπιση κερδών (BEPS), διασφαλίζοντας ότι οι πολυεθνικές πληρώνουν το δίκαιο μερίδιο των φόρων που τους αναλογούν (Βοϊνάς, 2017).⁶⁰

Αντιμετώπιση της Σκιώδους Οικονομίας

Μία από τις μακροχρόνιες προκλήσεις της Ελλάδας ήταν μια μεγάλη παραοικονομία. Οι προσπάθειες εκσυγχρονισμού έχουν συμπεριλάβει μέτρα που στοχεύουν ειδικά σε αυτό το θέμα:

⁵⁹ Παπανικολάου Χ. (2023), *Ο Ψηφιακός Μετασχηματισμός των Φορολογικών Διοικήσεων- Η Ελληνική Προοπτική*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

⁶⁰ Βοϊνάς Μ. (2017), *Φοροδιαφυγή- Φοροαποφυγή στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Η φορολογική διοίκηση αυξάνει συνεχώς τη συχνότητα των απροειδοποίητων επιτόπιων ελέγχων, ιδιαίτερα για τις επιχειρήσεις που παραδοσιακά είναι επιρρεπείς στη φοροδιαφυγή.

Με την προώθηση των συναλλαγών χωρίς μετρητά, η κυβέρνηση είχε ως στόχο να αφήσει ψηφιακό αποτύπωμα για τις συναλλαγές, ελαχιστοποιώντας έτσι τη μαύρη οικονομία (Βοϊνάς, 2017).⁶¹

Επιτυχίες και συνεχείς προκλήσεις

Ενώ η Ελλάδα έχει κάνει αξιόπαινα βήματα στη μεταρρύθμιση της φορολογικής της διοίκησης, εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις. Οι επιτυχίες περιλαμβάνουν αυξημένα φορολογικά έσοδα, πιο διαφανές σύστημα και βελτιωμένη εμπιστοσύνη των φορολογουμένων.

Ωστόσο, ορισμένοι τομείς χρειάζονται συνεχή προσοχή, όπως η περαιτέρω μείωση της γραφειοκρατίας, η συνεχής ενημέρωση των τεχνολογικών υποδομών και η διασφάλιση συνεπούς φορολογικής πολιτικής ανεξάρτητα από πολιτικές αλλαγές.

Συμπερασματικά, το ταξίδι της Ελλάδας στις μεταρρυθμίσεις της φορολογικής διοίκησης αποτελεί απόδειξη της ανθεκτικότητας και της προσαρμοστικότητας της χώρας. Ο δρόμος δεν ήταν εύκολος, αλλά με ένα μείγμα εθνικής αποφασιστικότητας, διεθνούς συνεργασίας και μια στραμμένη προς το μέλλον προσέγγιση, έχει επιτευχθεί σημαντική πρόοδος.

⁶¹ Βοϊνάς Μ. (2017), *Φοροδιαφυγή- Φοροαποφυγή στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές φορολογικές διοικήσεις

Τα συστήματα φορολογικής διοίκησης αντικατοπτρίζουν την κοινωνικοοικονομική δομή, τις πολιτικές προτεραιότητες και τις ιστορικές συνθήκες μιας χώρας.

Για την Ελλάδα, όπως και για κάθε έθνος, το φορολογικό της σύστημα δεν επινοείται μεμονωμένα αλλά στο πλαίσιο ευρύτερων ευρωπαϊκών και διεθνών πρακτικών. Αυτή η σύγκριση στοχεύει να αντιπαραβάλει τη φορολογική διοίκηση της Ελλάδας με τις ευρωπαϊκές ομολόγους της, διευκρινίζοντας τα διδάγματα που αντλήθηκαν και εντοπίζοντας τομείς πιθανής συνεργασίας.

Οι ευρωπαϊκές χώρες μοιράζονται ορισμένα κοινά σημεία στην προσέγγισή τους όσον αφορά τη φορολογία λόγω των κοινών ιστορικών ριζών, της επιρροής της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της αλληλεξάρτησης των οικονομιών τους. Ωστόσο, ο τρόπος με τον οποίο κάθε χώρα διαχειρίζεται τους φόρους της ποικίλλει λόγω διαφορετικών οικονομικών συνθηκών, πολιτικών πλαισίων και διοικητικών προτεραιοτήτων (Κωνσταντίνου, 2022).⁶²

Ελλάδα και βορειοευρωπαϊκά μοντέλα Φορολόγησης

Η Σουηδία, η Δανία και η Νορβηγία αναφέρονται συχνά ως πρότυπα αποτελεσματικής φορολογικής διοίκησης στην Ευρώπη.

Αυτές οι χώρες παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα φορολογικής συμμόρφωσης, που έχουν τις ρίζες τους σε μια ισχυρή αίσθηση του πολιτικού καθήκοντος και στην υψηλή εμπιστοσύνη στην κυβέρνηση. Η Ελλάδα, μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση, χτίζει αυτή την εμπιστοσύνη μέσω μεταρρυθμίσεων και εκσυγχρονισμού, αν και υπάρχει ακόμη δουλειά μπροστά.

⁶² Κωνσταντίνου Κ. (2022), *Φορολογία Εισοδήματος Νομικών Προσώπων στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ψηφίδα

Ενώ η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα με το σύστημα TAXISnet, χώρες όπως η Σουηδία έχουν προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα με το σύστημα προσυμπληρωμένων φορολογικών δηλώσεων, διασφαλίζοντας ευκολία και αποτελεσματικότητα για τους φορολογούμενους (Κούπκας, 2017).⁶³

Το σκανδιναβικό μοντέλο χαρακτηρίζεται από υψηλούς αλλά προοδευτικούς φορολογικούς συντελεστές, που διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα των προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας. Η Ελλάδα, λόγω των οικονομικών της προκλήσεων, είναι προσεκτική στην αναπροσαρμογή των φορολογικών συντελεστών της, διασφαλίζοντας την ανταγωνιστικότητα και παράλληλα τα έσοδα.

Ελλάδα και φορολογικά Μοντέλα της Νότιας Ευρώπης

Χώρες όπως η Ισπανία, η Ιταλία και η Πορτογαλία παρουσιάζουν μια πιο στενή αναλογία με την Ελλάδα δεδομένων των κοινών μεσογειακών χαρακτηριστικών.

Παρόμοια με την Ελλάδα, αυτές οι χώρες έχουν παλέψει ιστορικά με τη φοροδιαφυγή, ειδικά στη παραοικονομία. Ωστόσο, η επιθετική εκστρατεία της Ισπανίας κατά της φοροδιαφυγής, συμπεριλαμβανομένης της δημόσιας ντροπής των φοροδιαφυγών, παρέχει μια εναλλακτική στρατηγική προς εξέταση (Μπρίνιας, 2019).⁶⁴

Η Ιταλία, όπως και η Ελλάδα, έχει αντιμετωπίσει προκλήσεις με ένα γραφειοκρατικό φορολογικό σύστημα. Ωστόσο, οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένης της απλούστευσης των φορολογικών κωδίκων και της υιοθέτησης των ψηφιακών πλατφορμών, παρουσιάζουν κοινά διδάγματα.

⁶³ Κούπκας Μ. (2017), *Φορολογική Διοίκηση: Εκσυγχρονισμός, Αριστεία και Απόδοση*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

⁶⁴ Μπρίνιας Ε. (2019), *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα της Οικονομικής Κρίσης, Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση*, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

Οι μεταρρυθμίσεις στον φόρο ακινήτων στην Πορτογαλία, με επίκεντρο τη δικαιοσύνη ενδέχεται να προσφέρουν πληροφορίες για την Ελλάδα, η οποία έχει αντιμετωπίσει ζητήματα αποτίμησης και φορολογίας ακινήτων (Χριστοπούλου, 2022).⁶⁵

Σύγκριση Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης

Η Πολωνία, η Ουγγαρία και η Τσεχική Δημοκρατία έχουν υποστεί σημαντικές μεταμορφώσεις τα τελευταία χρόνια.

Αρκετές χώρες της Ανατολικής Ευρώπης έχουν υιοθετήσει συστήματα ενιαίας φορολογίας για να τονώσουν τις επενδύσεις και να απλοποιήσουν τη φορολογική διοίκηση. Αν και αυτό έρχεται σε αντίθεση με το προοδευτικό σύστημα της Ελλάδας, προσφέρει μια εναλλακτική προοπτική για την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης.

Χώρες όπως η Πολωνία έχουν αξιοποιήσει με επιτυχία φορολογικά κίνητρα για να προσελκύσουν ξένες επενδύσεις. Η Ελλάδα, που επιθυμεί να τονώσει την οικονομία της, μπορεί να εξετάσει αυτές τις στρατηγικές ως προς την καταλληλότητά τους.

Συνεργασίες

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να λειτουργήσει ως κόμβος για την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών στην ψηφιακή φορολογική διοίκηση, με χώρες όπως η Σουηδία ή η Εσθονία να προσφέρουν πληροφορίες στην Ελλάδα (Μπρίνιας, 2019).⁶⁶

⁶⁵ Χριστοπούλου Ε. (2022), *Φορολογικός Έλεγχος σε Ελλάδα- Εφαρμογή Έμμεσων Τεχνικών Ελέγχου*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

⁶⁶ Μπρίνιας Ε. (2019), *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα της Οικονομικής Κρίσης, Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση*, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

Οι συλλογικές προσπάθειες, όπως οι κοινές βάσεις δεδομένων ή οι κοινές ομάδες εργασίας, μπορούν να αντιμετωπίσουν τη φοροδιαφυγή, ειδικά όσον αφορά τα υπεράκτια περιουσιακά στοιχεία και συναλλαγές.

Δεδομένων των διασυνδεδεμένων ευρωπαϊκών οικονομιών, οι εναρμονισμένες φορολογικές πολιτικές, ιδίως για τους φόρους των επιχειρήσεων, μπορούν να αποτρέψουν επιζήμιους φορολογικούς ανταγωνισμούς και να εξασφαλίσουν ίσους όρους ανταγωνισμού.

Ενώ η φορολογική διοίκηση της Ελλάδας έχει τις μοναδικές προκλήσεις και τα δυνατά της σημεία, πολλά μπορούν να μάθουμε από μια συγκριτική ευρωπαϊκή προοπτική. Το κλειδί δεν βρίσκεται στη μίμηση άλλων συστημάτων χονδρικής αλλά στην προσαρμογή των βέλτιστων πρακτικών στο μοναδικό κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο της Ελλάδας.

Οι συνεργατικές ευρωπαϊκές προσπάθειες, η ανταλλαγή γνώσεων και στρατηγικών, θα είναι καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση ότι το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας δεν είναι μόνο αποτελεσματικό και δίκαιο αλλά και ανταγωνιστικό και ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη (Σιάσιου, 2013).⁶⁷

Μελλοντικές Προοπτικές και Συστάσεις για την Ελληνική Φορολογική Διοίκηση

Καθώς ο κόσμος μεταμορφώνεται γρήγορα μέσω των τεχνολογικών εξελίξεων, των κοινωνικοοικονομικών αλλαγών και των παγκόσμιων πιέσεων, οι φορολογικές διοικήσεις δεν αποτελούν εξαίρεση.

Η ελληνική φορολογική διοίκηση, διαμορφωμένη από ένα ταραχώδες παρελθόν, βρίσκεται σε ένα σταυροδρόμι. Αυτή η ενότητα εμβαθύνει σε προβλέψεις σχετικά με τη μελλοντική της τροχιά και

⁶⁷ Σιάσιου Χ. (2013), *Η Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στη Φορολογική Διοίκηση*, Ψηφίδα

προσφέρει συστάσεις για την πλοήγηση σε αυτές τις επικείμενες προκλήσεις (Καραβαράκη, 2017).⁶⁸

Προβλέψεις για το Μέλλον της Φορολογικής Διοίκησης στην Ελλάδα

Όπως φαίνεται παγκοσμίως, το μέλλον της φορολογικής διοίκησης στην Ελλάδα θα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την ψηφιοποίηση. Οι προηγμένες τεχνολογίες, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, θα διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στον εντοπισμό απάτης, τη διαχείριση δεδομένων και τις υπηρεσίες φορολογουμένων.

Επιπρόσθετα, οι μελλοντικές φορολογικές διοικήσεις δεν θα λειτουργούν απλώς ως φορείς είσπραξης αλλά ως οντότητες που συνεργάζονται ενεργά με τους φορολογούμενους. Αυτό περιλαμβάνει σαφέστερη επικοινωνία, εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες και μηχανισμούς ανατροφοδότησης.

Καθώς ο κόσμος γίνεται πιο διασυνδεδεμένος, η φορολογική διοίκηση της Ελλάδας θα πρέπει να προσαρμοστεί στα διεθνή φορολογικά πρότυπα, συμφωνίες και συνθήκες, διασφαλίζοντας ότι το έθνος παραμένει οικονομικά ανταγωνιστικό και τηρεί τις παγκόσμιες βέλτιστες πρακτικές.

Τέλος, η διοίκηση θα δώσει προτεραιότητα στη δημιουργία μιας βιώσιμης και προβλέψιμης ροής εσόδων, απαραίτητη για τον μακροπρόθεσμο δημοσιονομικό σχεδιασμό, ιδιαίτερα δεδομένης της οικονομικής ιστορίας της Ελλάδας.

Συστάσεις για βελτιώσεις

Η Ελλάδα θα πρέπει να δώσει προτεραιότητα στη συνεχή αναβάθμιση των ψηφιακών φορολογικών της πλατφορμών. Αυτό περιλαμβάνει τη διασφάλιση της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο, την

⁶⁸ Καραβαράκη Μ. (2017), *Φορολογική Συμμόρφωση τα Χρόνια της Κρίσης στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

ενσωμάτωση προηγμένων αναλύσεων δεδομένων και την όσο το δυνατόν πιο απρόσκοπτη διαδικασία πληρωμής του φόρου για τον φορολογούμενο.

Επιπρόσθετα, η συνεργασία με φορολογικές αρχές από άλλα έθνη μπορεί να είναι επωφελής. Μπορεί να οδηγήσει στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, την από κοινού αντιμετώπιση της διεθνούς φοροδιαφυγής και την εναρμόνιση των φορολογικών πρακτικών σύμφωνα με τα παγκόσμια πρότυπα.

Ένας ενημερωμένος φορολογούμενος είναι πιο πιθανό να είναι συμμορφούμενος φορολογούμενος. Πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην απλούστευση της φορολογικής γλώσσας, στην παροχή προσβάσιμων πόρων φορολογικής εκπαίδευσης και στην απομυθοποίηση της φορολογικής διαδικασίας είναι απαραίτητες.

Η μείωση της γραφειοκρατικής γραφειοκρατίας μπορεί να οδηγήσει σε πιο αποτελεσματική φορολογική διοίκηση. Αυτό περιλαμβάνει την απλούστευση των φορολογικών κωδίκων, την επίσπευση της επίλυσης διαφορών και την αποκέντρωση ορισμένων διοικητικών λειτουργιών.

Η Ελλάδα πρέπει να επιδιώξει να αλλάξει την αντίληψη για τη φορολογία. Αντί να το βλέπουν ως βάρος, οι φορολογούμενοι θα πρέπει να το βλέπουν ως αστική ευθύνη.

Αυτή η πολιτιστική αλλαγή μπορεί να διευκολυνθεί μέσω εκστρατειών, κινήτρων για πρόωρους ή έντιμους φορολογούμενους και γρήγορων κυρώσεων για τους φοροφυγάδες.

Σημασία της συνεχούς προσαρμογής και εκσυγχρονισμού

Η ελληνική οικονομία, όπως κάθε άλλη, θα αντιμετωπίσει άνθηση και ύφεση. Μια ευέλικτη φορολογική διοίκηση θα προσαρμόσει τις πολιτικές και τις στρατηγικές της με βάση τις επικρατούσες οικονομικές συνθήκες.

Η τεχνολογία εξελίσσεται συνεχώς. Αυτό που είναι τελευταίας τεχνολογίας σήμερα μπορεί να είναι παρωχημένο αύριο. Η φορολογική

διοίκηση πρέπει να είναι εναρμονισμένη με αυτές τις αλλαγές, να προσαρμόζεται και να υιοθετεί σχετικές τεχνολογίες.

Η φορολογική διοίκηση εξυπηρετεί τους πολίτες της. Καθώς το δημόσιο αίσθημα και οι ανάγκες μετατοπίζονται, η διοίκηση πρέπει να είναι δεκτική σε αυτές τις αλλαγές και να προσαρμόζει τις στρατηγικές της ανάλογα.

Ζητήματα όπως η κλιματική αλλαγή, οι παγκόσμιες υφέσεις ή οι πανδημίες δεν σέβονται τα εθνικά σύνορα. Μια μελλοντική φορολογική διοίκηση θα προβλέψει αυτές τις προκλήσεις, θα σχεδιάσει και θα εφαρμόσει πολιτικές που προστατεύουν τη δημοσιονομική υγεία της Ελλάδας.

σύνολο δεξιοτήτων που απαιτούνται για τους φορολογικούς επαγγελματίες θα αλλάξει με τον καιρό. Θα πρέπει να παρέχονται ευκαιρίες συνεχούς κατάρτισης και ανάπτυξης για να διασφαλιστεί ότι το ανθρώπινο δυναμικό της φορολογικής διοίκησης παραμένει ικανό και ενημερωμένο.

Το μέλλον της ελληνικής φορολογικής διοίκησης είναι γεμάτο προκλήσεις και ευκαιρίες. Ενώ οι τεχνολογικές εξελίξεις και η παγκόσμια ολοκλήρωση παρουσιάζουν νέες προκλήσεις, προσφέρουν επίσης εργαλεία για τη δημιουργία ενός πιο αποτελεσματικού, διαφανούς και φιλικού προς τον χρήστη φορολογικού συστήματος.

Η Ελλάδα βρίσκεται στον γκρεμό ενός σημαντικού μετασχηματισμού. Αντιμετωπίζοντας προληπτικά αυτές τις επικείμενες αλλαγές, το έθνος όχι μόνο μπορεί να οικοδομήσει μια ισχυρή φορολογική διοίκηση αλλά και να καλλιεργήσει μια κουλτούρα εμπιστοσύνης, συμμόρφωσης και αστικής ευθύνης.

Κεφάλαιο Τρίτο

Η Σχέση μεταξύ Φορολογικής Διοίκησης στην Ελλάδα και της Αγοράς κατά την Περίοδο της Παγκόσμιας Οικονομικής Ύφεσης

Εισαγωγή

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση που έπληξε τον κόσμο στα τέλη της δεκαετίας του 2000 προκάλεσε σοκ στις οικονομίες, τόσο των αναπτυγμένων όσο και των αναδυόμενων. Μεταξύ των μυριάδων παραγόντων που επηρέασαν την οικονομική τροχιά της Ελλάδας κατά τη διάρκεια αυτής της ταραχώδους περιόδου, η σχέση μεταξύ της φορολογικής διοίκησης και της αγοράς αναδεικνύεται ως ένας ιδιαίτερα οδυνηρός τομέας ενδιαφέροντος.

Ιστορικά, το φορολογικό σύστημα της Ελλάδας ήταν ένας περίπλοκος ιστός, που αντικατοπτρίζει τόσο τις μοναδικές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της χώρας όσο και τις εξελισσόμενες σχέσεις της στο ευρύτερο ευρωπαϊκό πλαίσιο. Η ύφεση πρόσθεσε ένα άλλο επίπεδο πολυπλοκότητας (Γεωργίου, 2021).⁶⁹

Καθώς τα έσοδα μειώθηκαν κατακόρυφα και η ανάγκη για οικονομική στήριξη αυξήθηκε, η ελληνική κυβέρνηση βρέθηκε στη δύσκολη θέση της ανάγκης να μεγιστοποιήσει τα φορολογικά της έσοδα για να σταθεροποιήσει τη δημοσιονομική της θέση, ενώ παράλληλα ευνοούσε ένα περιβάλλον που ευνοεί την οικονομική ανάκαμψη. Αυτή η δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ των επειγουσών δημοσιονομικών αναγκών και της μακροπρόθεσμης οικονομικής στρατηγικής δημιούργησε

⁶⁹ Γεωργίου Δ. (2021), Η Φορολογία Εισοδήματος στην Ελλάδα και η Αποτελεσματικότητα της Φορολογικής Διοίκησης, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

μια συχνά αμφιλεγόμενη σχέση μεταξύ των φορολογικών αρχών και των οντοτήτων της αγοράς που ρύθμιζε (Bitzenis, 2019).⁷⁰

Για πολλές επιχειρήσεις, τόσο εγχώριες όσο και ξένες, οι δημοσιονομικές πολιτικές της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της ύφεσης παρουσίασαν προκλήσεις. Οι φόροι, που συχνά θεωρούνται ως μια απαραίτητη αλλά επαχθής υποχρέωση, απέκτησαν αυξημένη σημασία καθώς οι εταιρείες αγωνίζονταν να διατηρήσουν την κερδοφορία σε μια συρρικνούμενη οικονομία. Οι φορολογικές πολιτικές που θεσπίστηκαν ως απάντηση στην ύφεση όχι μόνο αντανακλούσαν τη δημοσιονομική στρατηγική της κυβέρνησης αλλά επηρέασαν επίσης βαθιά την εμπιστοσύνη της αγοράς και τις επενδυτικές αποφάσεις (Tsagalakis, 2014).⁷¹

Ωστόσο, το να χαρακτηριστεί αυτή η σχέση ως αποκλειστικά ως προβληματική θα ήταν υπεραπλούστευση. Η φορολογία, πέρα από τον ρόλο της ως εργαλείο δημιουργίας εσόδων, είναι επίσης μια αντανάκλαση της οικονομικής φιλοσοφίας μιας χώρας και των προτεραιοτήτων της.

Μπορεί να είναι ένα μέσο για την προώθηση της ανάπτυξης, την αναδιανομή του πλούτου ή τη σταθεροποίηση της αστάθειας. Οι επιλογές που έκανε η φορολογική διοίκηση της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της ύφεσης - και η απάντηση της αγοράς σε αυτές τις επιλογές - παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τον ευρύτερο διάλογο για τον ρόλο της δημοσιονομικής πολιτικής σε περιόδους οικονομικής κρίσης.

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση προκάλεσε σοκ σε όλες τις οικονομίες παγκοσμίως, με την Ελλάδα να είναι ένα από τα πιο σημαντικά πληγέντα έθνη. Η κρίση άσκησε τεράστια πίεση στην ελληνική κυβέρνηση να αντιμετωπίσει τα δημοσιονομικά ελλείμματα, το δημόσιο χρέος και, το

⁷⁰ Bitzenis A. (2019), *Tax Morale in Times of Economic Depression: The Case of Greece*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

⁷¹ Tagkalakis A. (2014), *The Determinants of VAT Revenue Efficiency: Recent Evidence from Greece*, Bank of Greece

πιο σημαντικό, να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη στο ελληνικό χρηματοπιστωτικό σύστημα (Dimitrakopoulos, 2017).⁷²

Άμεσα μέτρα που λήφθηκαν για την αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων

Αναγνωρίζοντας τη σοβαρότητα της κρίσης και τις πιθανές μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της, η ελληνική φορολογική διοίκηση έδρασε γρήγορα. Η αρχική τους προσέγγιση στόχευε στη συγκράτηση της απότομης μείωσης της είσπραξης εσόδων, η οποία ήταν ζωτικής σημασίας για τη σταθεροποίηση της εθνικής οικονομίας. Υιοθετήθηκε μια πολύπλευρη προσέγγιση.

Πρώτον, δόθηκε έμφαση στην άμεση δημιουργία εσόδων, η οποία σημείωσε αύξηση των έμμεσων φόρων. Ο Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) αυξήθηκε πολλές φορές, περιλαμβάνοντας ένα ευρύτερο φάσμα αγαθών και υπηρεσιών, με στόχο τη δημιουργία άμεσων ταμειακών ροών. Ενώ αυτές οι κινήσεις επικρίθηκαν για πιθανή καταστολή των καταναλωτικών δαπανών, από δημοσιονομική άποψη, παρείχαν άμεση ανακούφιση στα κρατικά ταμεία (Mitsopoulos, 2011).⁷³

Δεύτερον, υπήρξε πάταξη της φοροδιαφυγής. Η Ελλάδα, για πολύ καιρό, αντιμετώπιζε σημαντικά ζητήματα φοροδιαφυγής, με ένα σημαντικό μέρος των οικονομικών δραστηριοτήτων να εμφανίζεται «κάτω από το τραπέζι».

Η κρίση ώθησε τη φορολογική διοίκηση να πατάξει αυτή τη φοροδιαφυγή με νέο σθένος. Εγκαταστάθηκαν προηγμένα συστήματα διασταυρωτικού ελέγχου και διενεργήθηκε αυστηρότερος έλεγχος

⁷² Dimitrakopoulos D. (2017), *The Reform of the Public Revenue Administration in Greece*, Birkbeck College

⁷³ Mitsopoulos M. (2011), *The Real Cause of Greek Debt: Taxation and Labour Market Distortions in Greece*, Intereconomics

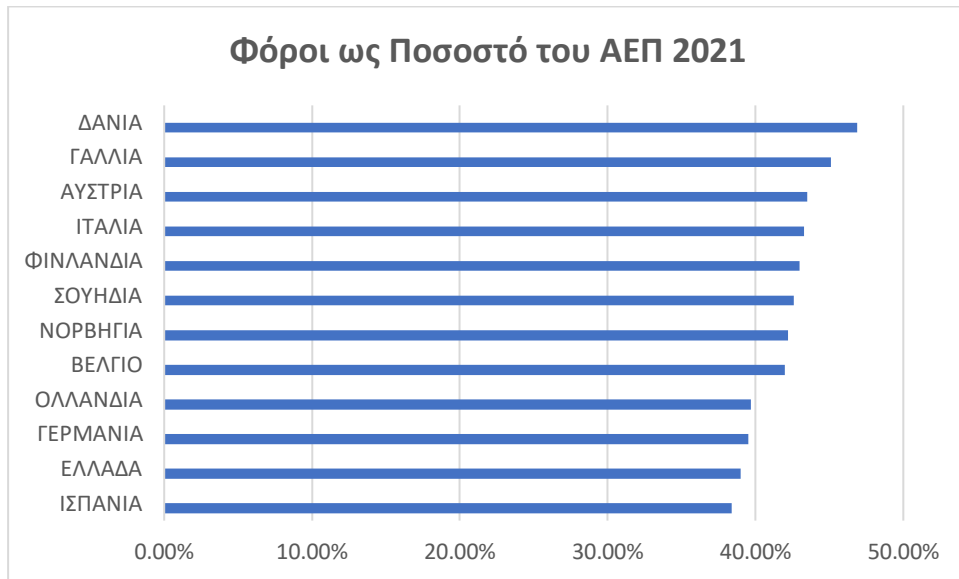
μεγάλων συναλλαγών και ατόμων υψηλής περιουσίας. Οι ψηφιακές συναλλαγές προωθήθηκαν, παρέχοντας σαφέστερη διαδρομή και δυσκολεύοντας τις επιχειρήσεις και τα άτομα να αποφύγουν τις φορολογικές ευθύνες.

Πίνακας 3.1 Φόροι ως Ποσοστό του Α.Ε.Π. 2021

Φόροι ως Ποσοστό του ΑΕΠ 2021	
ΧΩΡΑ	Α.Ε.Π.
ΙΣΠΑΝΙΑ	38,40%
ΕΛΛΑΔΑ	39,00%
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	39,50%
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	39,70%
ΒΕΛΓΙΟ	42,00%
ΝΟΡΒΗΓΙΑ	42,20%
ΣΟΥΗΔΙΑ	42,60%
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	43,00%
ΙΤΑΛΙΑ	43,30%
ΑΥΣΤΡΙΑ	43,50%
ΓΑΛΛΙΑ	45,10%
ΔΑΝΙΑ	46,90%

(Πηγή: OECD)

Πίνακας 3.2 Φόροι ως Ποσοστό του Α.Ε.Π. 2021

(Πηγή: OECD)

Προσπάθειες για την αύξηση των εσόδων

Καθώς ολοκληρώθηκε η φάση άμεσης αντίδρασης, η εστίαση της φορολογικής διοίκησης μετατοπίστηκε προς μια πιο βιώσιμη προσέγγιση για τη δημιουργία εσόδων. Εισήχθησαν νέες φορολογικές πολιτικές και οι υπάρχουσες τροποποιήθηκαν για να ευθυγραμμιστούν με την πραγματικότητα της ύφεσης (Tsagalakis, 2014).⁷⁴

Σημαντική κίνηση ήταν η διεύρυνση της φορολογικής βάσης. Ο ορισμός του φορολογητέου εισοδήματος διευρύνθηκε, περιλαμβάνοντας προηγουμένως απαλλασσόμενες κατηγορίες. Εισήχθησαν φόροι ακίνητης περιουσίας, στοχεύοντας στα τεράστια ποσά του αναξιοποίητου πλούτου με τη μορφή ακίνητης περιουσίας, τόσο από Έλληνες πολίτες όσο και από ξένους ιδιοκτήτες. Αυτή η κίνηση ήταν ιδιαίτερα αξιοσημείωτη επειδή τα ακίνητα, παραδοσιακά, ήταν μια ευνοούμενη επένδυση στην Ελλάδα και

⁷⁴ Tagkalakis A. (2014), *The Determinants of VAT Revenue Efficiency: Recent Evidence from Greece*, Bank of Greece

είχαν παραμείνει σε μεγάλο βαθμό εκτός του πεδίου εφαρμογής της σημαντικής φορολογίας (Βασαρδάνη, 2016).⁷⁵

Επιπλέον, ξεκίνησαν και μεταρρυθμίσεις στη φορολογία των επιχειρήσεων. Ενώ, αφενός, εισήχθησαν ορισμένα μέτρα ανακούφισης για τις επιχειρήσεις στους τομείς που επλήγησαν περισσότερο από την ύφεση, αφετέρου, η διοίκηση έκλεισε πολλά κενά που επέτρεψαν στις μεγαλύτερες εταιρείες να ελαχιστοποιήσουν τις φορολογικές τους υποχρεώσεις.

Οι κανονισμοί για τις τιμές μεταφοράς έγιναν αυστηρότεροι και το κράτος κατέβαλε προσπάθειες για να διασφαλίσει ότι οι εταιρείες δεν θα μπορούσαν εύκολα να μεταφέρουν τα κέρδη σε δικαιοδοσίες με χαμηλότερους φορολογικούς συντελεστές.

Ο ρόλος των διεθνών Εταίρων

Οι παρεμβάσεις και η επιρροή διεθνών φορέων, κυρίως του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), ήταν αναμφισβήτητες στη διαμόρφωση των φορολογικών πολιτικών της Ελλάδας αυτή την περίοδο. Τα πακέτα διάσωσης που επεκτάθηκαν από την «Τρόικα» (αποτελούμενη από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το ΔΝΤ) ήρθαν με αυστηρούς όρους, οι οποίοι επηρέασαν βαθιά την κατεύθυνση της δημοσιονομικής πολιτικής της Ελλάδας (Thomsen, 2019).⁷⁶

Ο πρωταρχικός στόχος της Τρόικας ήταν να εξασφαλίσει τη δημοσιονομική εξυγίανση της Ελλάδας, η οποία σήμαινε εγγενώς αυξημένη συλλογή εσόδων και μείωση των δημοσίων δαπανών. Υπό την καθοδήγησή τους, και μερικές φορές την επιμονή τους, η Ελλάδα εφάρμοσε αρκετές φορολογικές μεταρρυθμίσεις. Υπήρξε εμφανής ώθηση για να γίνει το ελληνικό φορολογικό σύστημα πιο διαφανές,

⁷⁵ Βασαρδάνη Μ. (2016), *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μία Γενική Επισκόπηση*, Τράπεζα της Ελλάδας, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 2011

⁷⁶ Thomsen P. (2019), *The IMF and the Greek Crisis*, IMF

αποτελεσματικό και, το σημαντικότερο, πιο προσοδοφόρο όσον αφορά τη συλλογή εσόδων.

Μια αξιοσημείωτη επιρροή ήταν η έμφαση στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης αντί απλώς στην αύξηση των φορολογικών συντελεστών. Ενώ η Ελλάδα αύξησε τους συντελεστές ΦΠΑ ως άμεση απάντηση, οι πιο μακροπρόθεσμες στρατηγικές έδιναν έμφαση στην εισαγωγή περισσότερων ατόμων και συναλλαγών στο φορολογικό δίκτυο, το οποίο ήταν πιο βιώσιμο (Thomsen, 2019).

Μια άλλη σημαντική συμβολή από αυτούς τους διεθνείς παράγοντες ήταν η ώθηση για εκσυγχρονισμό του ελληνικού φορολογικού συστήματος. Με την τεχνογνωσία και την οικονομική τους υποστήριξη, η Ελλάδα ξεκίνησε τη μετάβαση προς μια πιο ψηφιακή φορολογική υποδομή. Αυτές οι κινήσεις στόχευαν όχι μόνο στην αύξηση της αποτελεσματικότητας αλλά και στη μείωση των οδών φοροδιαφυγής (Thomsen, 2019).⁷⁷

Συμπερασματικά, η αρχική απάντηση της φορολογικής διοίκησης της Ελλάδας στην ύφεση ήταν ένα μείγμα ταχέων αντιδραστικών μέτρων και μακροπρόθεσμων στρατηγικών, που επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από διεθνείς παράγοντες.

Η αντίδραση της αγοράς στις άμεσες φορολογικές πολιτικές

Η συμβιωτική σχέση μεταξύ των κρατικών πολιτικών και των αντιδράσεων της αγοράς ήταν ένας τομέας ενδιαφέροντος για τους οικονομολόγους σε όλη την ιστορία.

Στο πλαίσιο της Ελλάδας κατά την παγκόσμια οικονομική ύφεση, αυτή η αλληλεπίδραση έγινε ιδιαίτερα έντονη καθώς η φορολογική διοίκηση αποκάλυψε τις άμεσες φορολογικές πολιτικές της. Η ανταπόκριση της αγοράς ήταν πολύπλευρη, καθοδηγούμενη από ένα

⁷⁷ Thomsen P. (2019), *The IMF and the Greek Crisis*, IMF

μείγμα ενστίκτων επιβίωσης, στρατηγικές εκτιμήσεις και το δημόσιο αίσθημα (Βοϊνάς, 2017).⁷⁸

Προσαρμογές επιχειρήσεων στις αλλαγές φορολογικής πολιτικής

Ο άμεσος απόηχος της αναμόρφωσης της φορολογικής πολιτικής έφερε σημαντικές προκλήσεις στις ελληνικές επιχειρήσεις. Με αυξημένους συντελεστές Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (ΦΠΑ) και διευρυμένο ορισμό του φορολογητέου εισοδήματος, οι επιχειρήσεις βρέθηκαν αντιμέτωπες με μια διπλή πρόκληση: μείωση των καταναλωτικών δαπανών και αύξηση της φορολογίας.

Πολλές εταιρείες ανταποκρίθηκαν μειώνοντας τις δραστηριότητές τους. Αυτό ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένο σε μη βασικούς τομείς όπου η καταναλωτική ζήτηση είχε δεχθεί σημαντικό πλήγμα λόγω του μειωμένου διαθέσιμου εισοδήματος. Η μείωση δεν σήμαινε μόνο μείωση του εργατικού δυναμικού, αλλά και μείωση των λειτουργιών, περιορισμό των γραμμών προϊόντων και, σε ορισμένες περιπτώσεις, κλείσιμο λιγότερο κερδοφόρων υποκαταστημάτων ή τμημάτων (Bitzanis, 2019).⁷⁹

Η μετατόπιση των επενδύσεων έγινε μια άλλη στρατηγική κίνηση. Δεδομένων των αβεβαιοτήτων στην εγχώρια αγορά, πολλές επιχειρήσεις άρχισαν να ανακατανέμουν τα κεφάλαιά τους, εκτρέποντας κεφάλαια σε επιχειρήσεις ή αγορές που θεωρούνται πιο σταθερές ή προσοδοφόρες. Αυτό ήταν ιδιαίτερα εμφανές μεταξύ των επιχειρήσεων που είχαν την ευελιξία και το κεφάλαιο για να εμπλακούν στις διεθνείς αγορές.

Επιπλέον, το νέο φορολογικό τοπίο ώθησε ορισμένες επιχειρήσεις να σκεφτούν τη μετεγκατάσταση. Για τις επιχειρήσεις που

⁷⁸ Βοϊνάς Μ. (2017), *Φοροδιαφυγή- Φοροαποφυγή στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

⁷⁹ Bitzenis A. (2019), *Tax Morale in Times of Economic Depression: The Case of Greece*, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

δραστηριοποιούνται σε τομείς με μικρά περιθώρια κέρδους, η αυξημένη φορολογική επιβάρυνση κατέστησε τις δραστηριότητές τους μη βιώσιμες (Bitzenis, 2019).

Λαμβάνοντας υπόψη αυτό, ορισμένοι σκέφτηκαν την ιδέα να μεταφέρουν τη βάση τους σε χώρες με πιο ευνοϊκά φορολογικά καθεστάτα, αν και τέτοιες αποφάσεις σταθμίστηκαν επίσης με άλλους παράγοντες όπως η εφοδιαστική, η πρόσβαση στην αγορά και το κόστος εργασίας.

Επιπτώσεις στις ξένες επενδύσεις

Οι ανανεωμένες φορολογικές πολιτικές, ενώ σχεδιάστηκαν κυρίως για εγχώριους οικονομικούς λόγους, είχαν κυματιστικές επιπτώσεις στις ξένες επενδύσεις. Οι αυξημένοι φορολογικοί συντελεστές, σε συνδυασμό με την ασταθή οικονομική κατάσταση της χώρας, κατέστησαν την Ελλάδα λιγότερο ελκυστική για τους ξένους επενδυτές βραχυπρόθεσμα. Πολλές ξένες οντότητες, αβέβαιες για την οικονομική τροχιά της Ελλάδας και επιφυλακτικές για το εξελισσόμενο φορολογικό καθεστώς, είτε εμπόδισαν τις επενδύσεις τους είτε μείωσαν την έκθεσή τους στην ελληνική αγορά (European Commission, 2023).⁸⁰

Ωστόσο, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι δεν ήταν μια γενική απάντηση. Ορισμένοι ξένοι επενδυτές, ειδικά εκείνοι με μακροπρόθεσμη προοπτική, θεώρησαν την κατάσταση ως ευκαιρία. Βασίστηκαν στην τελική ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας και είδαν την ύφεση ως ευκαιρία να επενδύσουν σε χαμηλότερες αποτιμήσεις.

Απαντήσεις Διαφορετικών Τομέων: ΜΜΕ εναντίον Μεγάλων Επιχειρήσεων

Οι αλλαγές στη φορολογική πολιτική δεν επηρέασαν όλους εξίσου. Οι Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ), που αποτελούν σημαντικό μέρος

⁸⁰ European Commission (2023), *2023 Country Report- Greece*, European Commission

του οικονομικού τοπίου της Ελλάδας, δέχθηκαν ιδιαίτερα σκληρό πλήγμα. Σε αντίθεση με τις μεγάλες εταιρείες με τεράστιους πόρους και αποθέματα ασφαλείας, οι ΜΜΕ συχνά λειτουργούν με μικρότερα περιθώρια κέρδους (Γεωργίου, 2021).⁸¹

Η αυξημένη φορολογική επιβάρυνση, σε συνδυασμό με τη μείωση των καταναλωτικών δαπανών, ανάγκασε πολλές ΜΜΕ να κάνουν δύσκολες επιλογές – από την αποχώρηση εργαζομένων έως την προσωρινή ή και οριστική διακοπή των εργασιών.

Οι μεγάλες εταιρείες, από την άλλη, ενώ επηρεάζονταν επίσης, είχαν περισσότερο περιθώριο ελιγμών. Οι εκτεταμένοι πόροι τους τους επέτρεψαν να αντιμετωπίσουν την άμεση καταιγίδα πιο αποτελεσματικά. Πολλοί υιοθέτησαν μια προσέγγιση αναμονής, μειώνοντας προσωρινά αλλά χωρίς να κάνουν δραστικές αλλαγές. Κάποιοι μάλιστα είδαν την κατάσταση ως ευκαιρία να εδραιώσουν τη θέση τους στην αγορά, αξιοποιώντας τους αγώνες των μικρότερων ανταγωνιστών (Καρτάλης, 2020).⁸²

Αντίληψη και Αντίδραση του κοινού

Η ανταπόκριση του κοινού στις άμεσες φορολογικές πολιτικές ήταν, όπως ήταν αναμενόμενο, σε μεγάλο βαθμό δυσμενής. Πολλοί θεώρησαν τους αυξημένους φορολογικούς συντελεστές, ιδιαίτερα τις αυξήσεις του ΦΠΑ, ως πρόσθετες επιβαρύνσεις σε μια ήδη δύσκολη περίοδο. Το κοινό αίσθημα ήταν ότι ο απλός πολίτης τιμωρούνταν για συστημικά ζητήματα που είχαν ελάχιστο έλεγχο.

⁸¹ Γεωργίου Δ. (2021), Η Φορολογία Εισοδήματος στην Ελλάδα και η Αποτελεσματικότητα της Φορολογικής Διοίκησης, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

⁸² Καρτάλης Ν. (2020), *Οι Έμμεσες Τεχνικές Ελέγχου και η Επίδρασή τους στη Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Οι διαμαρτυρίες και οι δημόσιες διαδηλώσεις έγιναν κοινές, ειδικά σε αστικά κέντρα όπως η Αθήνα. Η δυσαρέσκεια δεν στρεφόταν μόνο στην ελληνική κυβέρνηση αλλά και σε διεθνείς παράγοντες όπως το ΔΝΤ και η ΕΕ, τους οποίους πολλοί θεωρούσαν ότι επιβάλλουν αδικαιολόγητες κακουχίες στον ελληνικό πληθυσμό (Thomsen, 2019).⁸³

Συνοπτικά, η αντίδραση της αγοράς στις άμεσες φορολογικές πολιτικές που αποκαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια της ύφεσης ήταν μια περίπλοκη ταπετσαρία στρατηγικών προσαρμογών, ενστίκτων επιβίωσης και συναισθήματος του κοινού. Ενώ οι επιχειρήσεις, τόσο μεγάλες όσο και μικρές, προσπαθούσαν να προσαρμοστούν στο νέο δημοσιονομικό τοπίο, το ελληνικό κοινό αντιμετώπισε τις πραγματικότητες μιας σφιγμένης οικονομικής θηλιάς, οδηγώντας σε μια περίοδο σημαντικής κοινωνικο-οικονομικής ροής (Καραβαράκη, 2017).⁸⁴

Αλληλεπίδραση Φορολογικής Διοίκησης και Αγοράς κατά την περίοδο της ύφεσης

Η αλληλεπίδραση μεταξύ κρατικών παρεμβάσεων και αντιδράσεων της αγοράς είναι περίπλοκος και πολυδιάστατος. Στην κορύφωση της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης, αυτός ο χορός εμφανιζόταν πλήρως στην Ελλάδα, με τις κινήσεις της φορολογικής διοίκησης και τις αντίθετες κινήσεις της αγοράς να καθορίζουν τη δημοσιονομική και οικονομική αφήγηση του έθνους (Καρτάλης, 2020).⁸⁵

⁸³ Thomsen P. (2019), *The IMF and the Greek Crisis*, IMF

⁸⁴ Καραβαράκη Μ. (2017), *Φορολογική Συμμόρφωση τα Χρόνια της Κρίσης στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

⁸⁵ Καρτάλης Ν. (2020), *Οι Έμμεσες Τεχνικές Ελέγχου και η Επίδρασή τους στη Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Πώς οι φορολογικές πολιτικές επηρέασαν τις συμπεριφορές της αγοράς και το αντίστροφο

Είναι αξίωμα στους οικονομικούς κύκλους ότι οι φορολογικές πολιτικές επηρεάζουν άμεσα τις συμπεριφορές της αγοράς. Οι αυξημένοι συντελεστές ΦΠΑ, για παράδειγμα, είχαν άμεσο περιοριστικό αποτέλεσμα στις καταναλωτικές δαπάνες. Με μειωμένο διαθέσιμο εισόδημα και ατμόσφαιρα αβεβαιότητας, οι καταναλωτές υποχώρησαν, οδηγώντας σε μειωμένους τζίρους για τις επιχειρήσεις.

Αυτή η επιφυλακτικότητα στη συμπεριφορά των καταναλωτών επανήλθε στη συνέχεια για να επηρεάσει τη φορολογική πολιτική. Αναγνωρίζοντας τις επιζήμιες επιπτώσεις στην κατανάλωση, υπήρξαν συζητήσεις εντός της φορολογικής διοίκησης για πιθανά μέτρα βελτίωσης, όπως στοχευμένες φορολογικές ελαφρύνσεις (Μητράκος, 2023).⁸⁶

Αντίθετα, οι συμπεριφορές της αγοράς, ιδιαίτερα οι τακτικές που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις για την αντιμετώπιση της ύφεσης, επηρέασαν επίσης τις φορολογικές πολιτικές. Καθώς οι επιχειρήσεις κατέφυγαν σε μέτρα όπως η συρρίκνωση ή η διαφοροποίηση των επενδύσεων, η φορολογική διοίκηση έπρεπε να αναβαθμιστεί για να διασφαλίσει τη συνεπή είσπραξη εσόδων. Παρατηρώντας τις επιχειρήσεις που σκέφτονται να μετεγκατασταθούν ή να εκμεταλλεύονται τα υπάρχοντα φορολογικά κενά, η διοίκηση έκανε αυστηρότερους κανονισμούς σχετικά με τη φοροδιαφυγή επιχειρήσεων.

Εξισορρόπηση μεταξύ της αύξησης των εσόδων για το κράτος και της μη παρεμπόδισης της οικονομικής ανάκαμψης

Ένα από τα πιο ευαίσθητα θέματα που έπρεπε να αντιμετωπίσει η ελληνική φορολογική διοίκηση ήταν η ισορροπία μεταξύ της εξασφάλισης

⁸⁶ Μητράκος Π. (2023), Αναζήτηση των Οικονομικών Κοινωνικών και Πολιτικών Παραγόντων Επιρροής της Φορολογικής Συμμόρφωσης στην Ελλάδα, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

επαρκών κρατικών εσόδων και του μη πνιγμού των εύθραυστων παραγόντων της οικονομικής ανάκαμψης. (Μπρίνιας, 2019).⁸⁷

Το δίλημμα ήταν απτό: αφενός, το κράτος χρειαζόταν κεφάλαια για να αντιμετωπίσει τα δημοσιονομικά του ελλείμματα και να διατηρήσει βασικές δημόσιες υπηρεσίες. Από την άλλη, η υπερβολική φορολογία κινδύνευε να παρατείνει ή και να επιδεινώσει την ύφεση (Μπρίνιας, 2019).⁸⁸

Για να το αντιμετωπίσει αυτό, η διοίκηση υιοθέτησε μια μικτή προσέγγιση. Ενώ εφαρμόστηκαν άμεσα μέτρα, όπως οι αυξήσεις του ΦΠΑ, για την παροχή βραχυπρόθεσμων δημοσιονομικών ελαφρύνσεων, συμπληρώθηκαν από προσπάθειες για τον εξορθολογισμό της διαδικασίας είσπραξης φόρων, καθιστώντας την πιο αποτελεσματική και λιγότερο επαχθή για τους φορολογούμενους. Ο στόχος ήταν να διευρυνθεί η φορολογική βάση αντί να επιβαρυνθεί δυσανάλογα οι υφιστάμενες οντότητες που συμμορφώνονται (Μυλωνάκης, 2011).⁸⁹

Ανάλυση φορολογικών κινήτρων ή διακοπών που δίνονται στην ώθηση της οικονομικής δραστηριότητας

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη τόνωσης της οικονομικής δραστηριότητας, η ελληνική φορολογική διοίκηση εισήγαγε διάφορα φορολογικά κίνητρα και ελαφρύνσεις. Προσφέρθηκε ανακούφιση σε συγκεκριμένους τομείς, οι οποίοι προσδιορίστηκαν ως κρίσιμοι για την οικονομική ανάκαμψη ή ότι επλήγησαν ιδιαίτερα.

⁸⁷ Μπρίνιας Ε. (2019), Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα τη Οικονομικής Κρίσης. Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

⁸⁸ Μπρίνιας Ε. (2019), Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα τη Οικονομικής Κρίσης. Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

⁸⁹ Μυλωνάκης Δ. (2011), Οικονομική Κρίση και Ελλάδα, Gutenberg

Για παράδειγμα, στον τομέα του τουρισμού, που συνεισφέρει σημαντικά στο ελληνικό ΑΕΠ, δόθηκαν στοχευμένες φορολογικές ελαφρύνσεις, δεδομένης της δυνατότητάς του να προσελκύει ξένο νόμισμα και να τονώσει τις τοπικές οικονομίες (Ράπανος, 2019).⁹⁰

Ομοίως, αναλήφθηκαν πρωτοβουλίες για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας, αναγνωρίζοντας τις δυνατότητές τους στην ώθηση της μακροπρόθεσμης οικονομικής ανάκαμψης. Σε νεοσύστατες επιχειρήσεις και επιχειρήσεις που εμπλέκονται σε δραστηριότητες έρευνας και ανάπτυξης προσφέρθηκαν φορολογικά κίνητρα.

Επιπλέον, αναγνωρίζοντας τη σημασία των ΜΜΕ στον εθνικό οικονομικό ιστό, επεκτάθηκαν ορισμένα μέτρα φορολογικής ελάφρυνσης σε αυτές, με στόχο την ελάφρυνση των λειτουργικών τους βαρών και την τόνωση των τοπικών οικονομιών σε επίπεδο βάσης (Μπρίνιας, 2019).⁹¹

Πώς τα φορολογικά μέτρα είτε εμβάθυναν είτε μετριάζουν τις επιπτώσεις της ύφεσης στην αγορά

Ο ρόλος των φορολογικών μέτρων στη διαμόρφωση της τροχιάς της ύφεσης στην Ελλάδα αποτελεί αντικείμενο έντονης συζήτησης μεταξύ των οικονομολόγων. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι οι άμεσες αυξήσεις φόρων, ιδιαίτερα οι αυξήσεις του ΦΠΑ, βάθυναν την ύφεση καταπνίγοντας τις καταναλωτικές δαπάνες και ασκώντας αδικαιολόγητη πίεση στις επιχειρήσεις. Υπάρχουν στοιχεία που υποστηρίζουν αυτήν την άποψη,

⁹⁰ Ράπανος Β. (2019), *Φορολογία και Οικονομική Ανάπτυξη*, Πανεπιστήμιο Αθηνών

⁹¹ Μπρίνιας Ε. (2019), *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα τη Οικονομικής Κρίσης. Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση*, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας

ειδικά όταν εξετάζουμε την άμεση συρρίκνωση στις καταναλωτικές αγορές μετά τις αυξήσεις φόρων (Χασιάς, 2016).⁹²

Ωστόσο, υπάρχει μια διαφορετική αφήγηση. Οι υποστηρικτές της προσέγγισης της φορολογικής διοίκησης υποστηρίζουν ότι χωρίς την άμεση δημιουργία εσόδων από τις αυξήσεις φόρων, η δημοσιονομική κατάσταση της Ελλάδας θα ήταν αβάσιμη. Τα παραγόμενα έσοδα επέτρεψαν στην κυβέρνηση να διατηρήσει βασικές δημόσιες υπηρεσίες, να σταθεροποιήσει την οικονομία και να θέσει τις βάσεις για ανάκαμψη.

Επιπλέον, τα κίνητρα και οι φορολογικές ελαφρύνσεις, αν και ίσως καθυστερημένα, έπαιξαν ρόλο στην τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας σε στοχευμένους τομείς. Το ίδιο το γεγονός ότι η Ελλάδα, ενώ πλήττεται σοβαρά, κατάφερε να περάσει στην ύφεση χωρίς πλήρη οικονομική κατάρρευση, δείχνει κάποια αποτελεσματικότητα των φορολογικών μέτρων (European Commission, 2023).⁹³

Συμπερασματικά, η αλληλεπίδραση μεταξύ της ελληνικής φορολογικής διοίκησης και της αγοράς κατά τη διάρκεια της ύφεσης ήταν ένας δυναμικός, συχνά τεταμένος, διάλογος μεταξύ των κρατικών επιταγών και της πραγματικότητας της αγοράς.

Τα φορολογικά μέτρα, αν και αμφιλεγόμενα από ορισμένες απόψεις, διαμόρφωσαν αναμφισβήτητα την οικονομική τροχιά της Ελλάδας σε αυτήν την προκλητική περίοδο. Το αν αμβλύνουν ή επιδείνωσαν τον αντίκτυπο της ύφεσης είναι ένα αμφιλεγόμενο ερώτημα, με επιχειρήματα και από τις δύο πλευρές.

⁹² Χασιάς Γ. (2016), *Η Φορολογική Συμμόρφωση στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ανοιχτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

⁹³ European Commission (2023), *2023 Country Report- Greece*, European Commission

Η αναβίωση της αγοράς και η σχέση της με τη φορολογική διοίκηση

Η άνοδος των αγορών σαν φοίνικας από την οικονομική ύφεση είναι πάντα θέαμα και η πορεία της Ελλάδας μετά την ύφεση δεν αποτέλεσε εξαίρεση. Στο επίκεντρο αυτής της αναγέννησης βρισκόταν η φορολογική διοίκηση, κρατώντας το δίκικο μαχαίρι της εισπραξης εσόδων και της οικονομικής τόνωσης. Αυτή η σχέση, που χαρακτηρίζεται τόσο από ένταση όσο και από συνεργασία, έπαιξε κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση της οικονομικής αφήγησης της Ελλάδας μετά την ύφεση (Tagkalakis, 2014).⁹⁴

Σημάδια οικονομικής ανάκαμψης και πώς σχετίζονται με τις φορολογικές πολιτικές

Καθώς εμφανίστηκαν τα πρώτα σημάδια οικονομικής ανάκαμψης, ήταν αναπόφευκτα συνυφασμένοι με τις ισχύουσες φορολογικές πολιτικές. Η καταναλωτική εμπιστοσύνη άρχισε να αυξάνεται προς τα πάνω, εμφανής στα βελτιωμένα πρότυπα δαπανών (Γεωργίου, 2021).⁹⁵

Αυτή η άνοδος οφειλόταν, εν μέρει, σε ορισμένα από τα μέτρα φορολογικής ελάφρυνσης που είχαν τεθεί σε εφαρμογή. Με ελαφρά ελαφρά μείωση της φορολογικής επιβάρυνσης και στοχευμένες διακοπές σε ορισμένους τομείς, οι καταναλωτές βρήκαν λίγο περισσότερο χώρο στους προϋπολογισμούς τους.

Τα έσοδα των επιχειρήσεων, επίσης, άρχισαν να σταθεροποιούνται. Η αιμορραγία σταμάτησε και πολλές επιχειρήσεις άρχισαν να αναφέρουν μέτρια ανάπτυξη. Αυτά τα κέρδη μπορούν να συνδεθούν άμεσα με τα φορολογικά κίνητρα που έχουν σχεδιαστεί για την τόνωση των

⁹⁴ Tagkalakis A. (2014), *The Determinants of VAT Revenue Efficiency: Recent Evidence from Greece*, Bank of Greece

⁹⁵ Γεωργίου Δ. (2021), *Η Φορολογία Εισοδήματος στην Ελλάδα και η Αποτελεσματικότητα της Φορολογικής Διοίκησης*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, ιδίως εκείνων για τις ΜΜΕ και τομείς όπως ο τουρισμός (Dimitrakopoulos, 2017).⁹⁶

Σε μακροοικονομικό επίπεδο, οι ξένες επενδύσεις άρχισαν να εισέρχονται ξανά, έστω και προσεκτικά. Οι φοροαπαλλαγές και τα κίνητρα, σε συνδυασμό με τις χαμηλότερες αποτιμήσεις της αγοράς, παρουσίασαν μια ελκυστική πρόταση για τους ξένους επενδυτές που αναζητούν μακροπρόθεσμες ευκαιρίες ανάπτυξης (Thomsen, 2019).⁹⁷

Ο ρόλος της φορολογικής διοίκησης στη διευκόλυνση της οικονομικής ανάπτυξης μετά την ύφεση

Μετά την οικονομική ύφεση, ο ρόλος της φορολογικής διοίκησης μετατοπίστηκε από τη διαχείριση κρίσεων στη διευκόλυνση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης. Αναγνωρίζοντας ότι η υπερβολική επιβάρυνση μιας ήδη εύθραυστης οικονομίας με υψηλούς φόρους θα μπορούσε να καταπνίξει την ανάκαμψη, η κυβέρνηση εισήγαγε μεταρρυθμίσεις για να καταστήσει το φορολογικό σύστημα πιο αποτελεσματικό και λιγότερο δυσκίνητο.

Οι προσπάθειες ψηφιοποίησης εντάθηκαν, μειώνοντας τα γραφειοκρατικά έξοδα για τις επιχειρήσεις και τους μεμονωμένους φορολογούμενους. Αυτό όχι μόνο βελτίωσε τη διαδικασία πληρωμής του φόρου, αλλά δυσκόλεψε επίσης τη φοροδιαφυγή, διευρύνοντας έτσι τη φορολογική βάση (Μητράκος, 2023).⁹⁸

⁹⁶ Dimitrakopoulos D. (2017), *The Reform of the Public Revenue Administration in Greece*, Birkbeck College

⁹⁷ Thomsen P. (2019), *The IMF and the Greek Crisis*, IMF

⁹⁸ Μητράκος Π. (2023), *Αναζήτηση των Οικονομικών Κοινωνικών και Πολιτικών Παραγόντων Επιρροής της Φορολογικής Συμμόρφωσης στην Ελλάδα*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Επιπλέον, η φορολογική διοίκηση διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των διεθνών επενδυτών. Επιδεικνύοντας ένα πιο διαφανές, αποτελεσματικό και εξορθολογισμένο φορολογικό σύστημα, η Ελλάδα σηματοδότησε στον κόσμο ότι ήταν ανοιχτή για τις επιχειρήσεις και εργαζόταν για τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη.

Πώς αντιλήφθηκαν και αντέδρασαν οι επιχειρήσεις και οι επενδυτές στις μακροπρόθεσμες φορολογικές στρατηγικές

Οι επιχειρήσεις, εγχώριες και διεθνείς, παρακολούθησαν στενά τις μακροπρόθεσμες στρατηγικές της φορολογικής διοίκησης.

Οι εγχώριες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα οι ΜΜΕ, καλωσόρισαν τα στοχοθετημένα κίνητρα, θεωρώντας τα ως σωτήρια στις προσπάθειές τους για ανάκαμψη. Η ώθηση προς την ψηφιοποίηση είχε επίσης καλή απήχηση, καθώς απλοποίησε τη συμμόρφωση και μείωσε τα λειτουργικά γενικά έξοδα που σχετίζονται με τη φορολογία.

Οι ξένοι επενδυτές, από την άλλη πλευρά, ήταν ιδιαίτερα έντονοι για τη διαφάνεια και την προβλεψιμότητα του φορολογικού καθεστώτος. Οι μακροπρόθεσμες φορολογικές στρατηγικές σηματοδοτούσαν σταθερότητα, έναν κρίσιμο παράγοντα για τις ξένες οντότητες που αναζητούν επενδυτικές ευκαιρίες. Ως αποτέλεσμα, πολλοί τομείς παρουσίασαν εισροή ΑΞΕ, με τους επενδυτές να βασίζονται στις μακροπρόθεσμες αναπτυξιακές δυνατότητες της Ελλάδας (Thomsen, 2019).⁹⁹

⁹⁹ Thomsen P. (2019), *The IMF and the Greek Crisis*, IMF

Τομεακές βελτιώσεις και η σχέση τους με τις φορολογικές μεταρρυθμίσεις

Η αναβίωση των μυριάδων οικονομικών τομέων της Ελλάδας δεν ήταν ομοιόμορφη. Ορισμένοι τομείς ανέκαμψαν ταχύτερα λόγω της εγγενούς ανθεκτικότητας, ενώ άλλοι βοηθήθηκαν σημαντικά από τις φορολογικές μεταρρυθμίσεις.

Ο τουριστικός τομέας, για παράδειγμα, γνώρισε μια σχετικά γρήγορη ανάκαμψη. Ο συνδυασμός της παγκόσμιας οικονομικής σταθεροποίησης και των στοχευμένων φορολογικών ελαφρύνσεων για τον κλάδο σήμαινε ότι η Ελλάδα βρέθηκε και πάλι στο ραντάρ για τους τουρίστες σε όλο τον κόσμο. Τα έσοδα από αυτόν τον τομέα έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη συνολική οικονομική ανάκαμψη της χώρας.

Αντίθετα, κλάδοι όπως η μεταποίηση χρειάστηκαν περισσότερο χρόνο για να ανακάμψουν. Ενώ υπήρχαν φορολογικά κίνητρα, οι παγκόσμιες διακοπές της εφοδιαστικής αλυσίδας και οι εξελισσόμενες προτιμήσεις των καταναλωτών έθεταν προκλήσεις (Βασαρδάνη, 2016).¹⁰⁰

Ωστόσο, οι φορολογικές ελαφρύνσεις που στοχεύουν στην έρευνα και την ανάπτυξη σε αυτόν τον τομέα ώθησαν τις επιχειρήσεις προς την καινοτομία, ενισχύοντας ένα κλίμα προσαρμοστικότητας και ανθεκτικότητας.

Στον τομέα της τεχνολογίας και των νεοφυών επιχειρήσεων, τα φορολογικά κίνητρα ώθησαν την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα. Με το ευρωπαϊκό τοπίο να ευνοεί την τεχνολογική καινοτομία, η Ελλάδα χρησιμοποίησε φορολογικές πολιτικές για να διασφαλίσει ότι θα παραμείνει ανταγωνιστική και ελκυστική για επιχειρηματίες τεχνολογίας και νεοφυείς επιχειρήσεις.

¹⁰⁰ Βασαρδάνη Μ. (2016), *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μία Γενική Επισκόπηση*, Τράπεζα της Ελλάδας, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 2011

Συμπερασματικά, η αλληλεπίδραση μεταξύ της ανάκαμψης της αγοράς και της φορολογικής διοίκησης μετά την ύφεση ήταν μια αλληλεπίδραση αμοιβαίας επιρροής. Ενώ η αγορά ανταποκρίθηκε στις υποδείξεις της φορολογικής διοίκησης, τα μοτίβα ανάκαμψης και ανάπτυξης της επηρέασαν επίσης τις μελλοντικές φορολογικές στρατηγικές (Βοϊνάς, 2017).¹⁰¹

Σύγκριση με άλλες χώρες

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση δεν ήταν ένα μεμονωμένο γεγονός που επηρέασε μόνο την Ελλάδα. Οι χώρες σε όλο τον κόσμο αντιμετώπισαν τις επιπτώσεις και οι αντίστοιχες φορολογικές διοικήσεις τους έπαιξαν κρίσιμο ρόλο στην πλοήγηση στα ταραγμένα νερά. Ενώ το πλαίσιο κάθε χώρας ήταν μοναδικό, μια συγκριτική ανάλυση παρέχει πληροφορίες για διάφορες στρατηγικές και τα αποτελέσματά τους.

Πώς χειρίστηκαν άλλες χώρες τη φορολογική διοίκηση κατά τη διάρκεια της ύφεσης

Ηνωμένες Πολιτείες: Οι ΗΠΑ επέλεξαν μια μικτή προσέγγιση. Παράλληλα με τα προγράμματα διάσωσης για βασικούς κλάδους, η κυβέρνηση εφάρμοσε επίσης φορολογικές ελαφρύνσεις για οικογένειες μεσαίου εισοδήματος. Ο Αμερικανικός νόμος για την ανάκαμψη και την επανεπένδυση του 2009 επέκτεινε την πίστωση φόρου κερδισμένου εισοδήματος και εισήγαγε άλλα φορολογικά οφέλη, εισάγοντας το

¹⁰¹ Βοϊνάς Μ. (2017), *Φοροδιαφυγή- Φοροαποφυγή στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

διαθέσιμο εισόδημα στην οικονομία για να τονώσει την κατανάλωση (Barron, 2010).¹⁰²

Γερμανία: Φημισμένη για τη δημοσιονομική της σύνεση, η Γερμανία εξακολουθεί να αναγνωρίζει την ανάγκη παρέμβασης κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Εισηγήαγε πακέτα τόνωσης, τα οποία περιελάμβαναν φορολογικές περικοπές και κίνητρα για τις επιχειρήσεις, ειδικά για εκείνες που επιθυμούν να διατηρήσουν υπαλλήλους παρά την ύφεση.

Κίνα: Ως αναδυόμενη δύναμη, η προσέγγιση της Κίνας ήταν επιθετική. Η κυβέρνηση μείωσε τους φόρους των επιχειρήσεων και αύξησε τις δαπάνες για υποδομές. Η ιδέα ήταν να διατηρηθούν οι επιχειρήσεις στη ζωή, ενώ ταυτόχρονα οδηγούσε η απασχόληση μέσω έργων που χρηματοδοτούνται από το κράτος.

Αυστραλία: Η ανθεκτικότητα της Αυστραλίας κατά τη διάρκεια της ύφεσης αποδίδεται συχνά στα αποφασιστικά δημοσιονομικά της μέτρα. Οι άμεσες δόσεις σε μετρητά συνδυάστηκαν με μακροπρόθεσμες φορολογικές ελαφρύνσεις για τις επιχειρήσεις, διασφαλίζοντας μια ισορροπία μεταξύ της άμεσης ανακούφισης και της διαρκούς ανάκαμψης.

Μαθήματα που μπορεί να μάθει η Ελλάδα από άλλα έθνη

Οι χώρες που είχαν διαφοροποιημένες οικονομίες τα πήγαν καλύτερα. Η υπερβολική στήριξη σε συγκεκριμένους τομείς, όπως έκανε η Ελλάδα με τον τουρισμό, μπορεί να ενισχύσει τις επιπτώσεις της ύφεσης.

Η φορολογική διοίκηση πρέπει να είναι ευκίνητη. Η ταχεία εφαρμογή των φορολογικών πλεονεκτημάτων από τις ΗΠΑ κατέδειξε τη σημασία της ταχείας δράσης ενόψει της οικονομικής ύφεσης.

¹⁰² Barron A. (2010), *The Financial Crisis and the Gathering of Political Intelligence*, Sage Journals

Ένα ακόμα σημαντικό παράδειγμα είναι η μέθοδος της Γερμανίας για συνδυασμό άμεσων κινήτρων με μακροπρόθεσμα επιχειρηματικά κίνητρα υπογραμμίζει τη σημασία μιας διττής προσέγγισης (Mitropoulos, 2021).¹⁰³

Η μέθοδος της Κίνας υπογραμμίζει την αξία του συνδυασμού των φορολογικών περικοπών με έργα που χρηματοδοτούνται από το κράτος. Τέτοιες πρωτοβουλίες όχι μόνο παρέχουν άμεση απασχόληση, αλλά και θέτουν τις βάσεις για μελλοντική οικονομική ανάπτυξη.

Μια σύντομη επισκόπηση των χωρών που είτε διέπρεψαν είτε απέτυχαν να αντιμετωπίσουν αποδοτικά την οικονομική ύφεση.

Αυστραλία: Όπως αναφέρθηκε, τα έγκαιρα δημοσιονομικά μέτρα της Αυστραλίας εξασφάλισαν ότι η χώρα πέρασε την ύφεση σχετικά αλώβητη. Ο συνδυασμός άμεσων φυλλαδίων με μακροπρόθεσμες φορολογικές ελαφρύνσεις για τις επιχειρήσεις δημιούργησε μια ολοκληρωμένη στρατηγική.

Ισπανία: Όπως και η Ελλάδα, η Ισπανία υπέφερε λόγω υπερβολικής εξάρτησης από συγκεκριμένους τομείς όπως η ακίνητη περιουσία. Ενώ εισήχθησαν φορολογικά κίνητρα, δεν ήταν αρκετά ευρεία και η εστίαση παρέμεινε περιορισμένη. Το αποτέλεσμα ήταν μια παρατεταμένη οικονομική ύφεση.

Νότια Κορέα: Η βαριά τεχνολογικά οικονομία της Νότιας Κορέας, σε συνδυασμό με κυβερνητικά κίνητρα και επιθετικές φορολογικές περικοπές για τις επιχειρήσεις, εξασφάλισε ταχεία ανάκαμψη. Η εστίαση της κυβέρνησης στην προώθηση της καινοτομίας μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων κατέβαλε μερίσματα.

¹⁰³ Mitropoulos P. (2021), Production and Quality Performance of Healthcare Services in the EU During the Economic Crisis, Operational Research

Ιταλία: Η ήδη δυσκίνητη γραφειοκρατία της Ιταλίας έγινε εμπόδιο κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Παρά τις προσπάθειες για φορολογικές μεταρρυθμίσεις, η εφαρμογή ήταν αργή και η ελάφρυνση δεν έφτασε στις επιχειρήσεις αρκετά γρήγορα, οδηγώντας σε παρατεταμένη οικονομική ύφεση (Oravsky, 2020).¹⁰⁴

Ηνωμένο Βασίλειο: Αντιμετωπίζοντας μια από τις χειρότερες οικονομικές κρίσεις από τη Μεγάλη Ύφεση, το Ηνωμένο Βασίλειο ξεκίνησε έναν συνδυασμό στρατηγικών. Τα επιτόκια μειώθηκαν σε ιστορικά επίπεδα για να τονωθεί ο δανεισμός. Στο φορολογικό μέτωπο, το 2008 εισήχθη προσωρινή μείωση του ΦΠΑ από 17,5% σε 15% για την τόνωση των δαπανών. Αυτή η άμεση δημοσιονομική ένεση συνδυάστηκε με μακροπρόθεσμες μεταρρυθμίσεις, συμπεριλαμβανομένης της εστίασης στις ψηφιακές φορολογικές λύσεις και την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, όπως η προσέγγιση της Ελλάδας.

Καναδάς: Η απάντηση του Καναδά ήταν ολιστική, χαρακτηριζόμενη από αυξημένες κρατικές δαπάνες και στοχευμένη φορολογική προσέγγιση. Συγκεκριμένες εκπτώσεις φόρου, όπως η πίστωση φόρου για ανακαίνιση σπιτιού, εισήχθησαν για την τόνωση των τομέων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην οικονομική ανάπτυξη. Για τις επιχειρήσεις, η χώρα επιτάχυνε το Capital Cost Allowance για να τονώσει τις επενδύσεις σε μηχανήματα και εξοπλισμό.

¹⁰⁴ Oravsky R. (2020), The Ability of Selected European Countries to Face the Impending Economic Crisis cause by COVID- 19 in the Context of the Global Economic Crisis, Journal of Risk and Financial Management

Περαιτέρω μαθήματα που μπορεί να απορροφήσει η Ελλάδα

Χώρες όπως ο Καναδάς έδειξαν ότι ένας συνδυασμός φορολογικών κινήτρων, που επικεντρώνονται σε στρατηγικούς τομείς, σε συνδυασμό με ευρύτερες οικονομικές πολιτικές μπορούν να προωθήσουν μια πιο ισχυρή ανάκαμψη.

Η στροφή του Ηνωμένου Βασιλείου προς τις ψηφιακές φορολογικές λύσεις όχι μόνο βελτίωσε τις διαδικασίες, αλλά επέτρεψε επίσης την καλύτερη παρακολούθηση των φοροφυγάδων, κάτι στο οποίο η Ελλάδα άρχισε να εστιάζει αλλά θα μπορούσε να ενισχύσει.

Σύνοψη και Συζήτηση

Το παραχώδες ταξίδι της ελληνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης παρέχει μια αποκαλυπτική μελέτη περίπτωσης της σχέσης μεταξύ φορολογικής διοίκησης και αγοράς. Και οι δύο οντότητες, με τους μοναδικούς τους τρόπους, έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν και να επηρεάσουν τη μοίρα ενός έθνους, και η ιστορία της Ελλάδας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου λειτουργεί ως απόδειξη αυτής της αλληλεπίδρασης.

Τα βασικά συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν από τη διατριβή είναι καταρχάς το γεγονός η Ελληνική οικονομία αλλά και γενικά η παγκόσμια, δέχθηκαν τρομερές πιέσεις κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Ειδικότερα, βασικοί οικονομικοί δείκτες όπως για παράδειγμα το Α.Ε.Π. της Ελλάδας, δέχθηκαν σημαντικά πλήγματα.

Επιπρόσθετα, αποδεικνύεται ότι η φορολογική διοίκηση, αν και αντέδρασε ταχύτατα στην αρχή της κρίσης υποβάλλοντας σκληρά μέτρα στην ελληνική οικονομία, εν συνεχεία και όταν η κρίση σταθεροποιήθηκε, κατάφερε και έδωσε κίνητρα για επάνοδο της αγοράς και οι ελληνικές κυβερνήσεις στήριξαν την αγορά και την οικονομία.

Η επάνοδος της ελληνικής οικονομίας αποδεικνύεται και από τους δείκτες όπως του ΑΕΠ, του ΑΕΠ κατά κεφαλήν αλλά και της ανεργίας, οι οποίοι βελτιώνονται σημαντικά από το 2014-2015 και μετά.

Όλα τα παραπάνω γεγονότα αποδεικνύουν ότι μία σημαντική κρίση, όπως ήταν η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2008, μπορεί να αντιμετωπιστεί αν παρθούν οι σωστές αποφάσεις και δοθούν οι κατάλληλες βοήθειες και τα κατάλληλα κίνητρα στην οικονομία και την αγορά.

Σχέση Φορολογικής Διοίκησης της Ελλάδας και Αγοράς

Στην αρχή της ύφεσης, η Ελλάδα βρέθηκε σε μία δύσκολη κατάσταση, επιβαρυνόμενη από χρέη και αντιμέτωπη με συρρίκνωση εσόδων. Η αρχική αντίδραση της φορολογικής διοίκησης ήταν ένα μείγμα επείγοντος και στρατηγικής, με στόχο τη σταθεροποίηση της οικονομικής ελεύθερης πτώσης. Τα άμεσα μέτρα από διεθνείς φορείς όπως η ΕΕ και το ΔΝΤ, προσπάθησαν να ενισχύσουν τα έσοδα του κράτους. Αυτά κυμαίνονταν από την εισαγωγή νέων φορολογικών πολιτικών έως την εντατικοποίηση των προσπαθειών κατά της φοροδιαφυγής.

. Η αγορά προσαρμόστηκε σε αυτές τις πολιτικές με διάφορους τρόπους. Οι επιχειρήσεις, οργάνωσαν εκ νέου τις δραστηριότητές τους, με κάποιες περικοπές, μετατόπιση επενδύσεων ή ακόμη και το ενδεχόμενο μετεγκατάστασης.

Οι ξένες επενδύσεις, που συχνά χρησιμεύουν ως βαρόμετρο για την οικονομική υγεία μιας χώρας, αντέδρασαν προσεκτικά στο εξελισσόμενο φορολογικό τοπίο. Επιπλέον, το κοινό είχε τις δικές του αντιλήψεις και αντιδράσεις, ιδιαίτερα για τις αυξήσεις φόρων. Εξέφρασαν ανησυχίες, προσάρμοσαν τις καταναλωτικές συνήθειες και, με πολλούς τρόπους, οδήγησαν την αφήγηση.

Καθώς η ύφεση επιδεινώθηκε, η αλληλεπίδραση μεταξύ της φορολογικής διοίκησης και της αγοράς έγινε ακόμη πιο έντονη. Οι πολιτικές επηρέασαν τις συμπεριφορές της αγοράς και με τη σειρά τους, ο παλμός της αγοράς υπαγόρευσε τις φορολογικές στρατηγικές. Η επίτευξη ισορροπίας έγινε υψίστης σημασίας - η ανάγκη αύξησης εσόδων για το κράτος έπρεπε να αντιπαρατεθεί στον κίνδυνο ασφυξίας της οικονομικής ανάκαμψης. Αυτή η λεπτή ισορροπία οδήγησε στην εισαγωγή φορολογικών κινήτρων για την τόνωση της δραστηριότητας και την αποτροπή βαθύτερων επιπτώσεων της ύφεσης.

Διαρκείς Επιπτώσεις στην Ελληνική Οικονομία

Ενώ οι άμεσες επιπτώσεις ήταν εμφανείς στην επιβράδυνση της ανάπτυξης, την αύξηση της ανεργίας και το κλείσιμο επιχειρήσεων, οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις ήταν πολύπλευρες.

Από τη μια πλευρά, η ύφεση και οι συναφείς δημοσιονομικές πολιτικές έφεραν στο προσκήνιο τη σημασία της διαφοροποίησης, την ανάγκη για αποτελεσματική γραφειοκρατία και τα οφέλη του ψηφιακού μετασχηματισμού στη συλλογή και τη διοίκηση φόρων.

Από την άλλη πλευρά, τόνισε επίσης τρωτά σημεία, όπως η υπερβολική εξάρτηση από συγκεκριμένους τομείς όπως ο τουρισμός και το πιεστικό ζήτημα της φοροδιαφυγής.

Ωστόσο, αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η περίοδος μετά την ύφεση σηματοδότησε μια φάση επανόδου. Οι φορολογικές πολιτικές, αργά αλλά σταθερά, άρχισαν να ευθυγραμμίζονται με τις στρατηγικές αναζωογόνησης της αγοράς. Η διοίκηση αναγνώρισε το ρόλο που θα μπορούσε να παίξει στη διευκόλυνση της ανάπτυξης και η αγορά, ως απάντηση, άρχισε να δείχνει σημάδια ανθεκτικότητας και ανάκαμψης.

Προς το Μέλλον

Το μέλλον της φορολογικής διοίκησης της Ελλάδας φαίνεται έτοιμο για εξέλιξη. Η ώθηση προς την ψηφιοποίηση, τη μεγαλύτερη διαφάνεια και τις εξορθολογισμένες διαδικασίες σηματοδοτεί μια προοδευτική τροχιά. Ωστόσο, η επιτυχία του έγκειται στο να διασφαλίσει ότι αυτές οι μεταρρυθμίσεις έχουν απήχηση στις ανάγκες της αγοράς.

Επιπλέον, η φορολογική στρατηγική της Ελλάδας θα πρέπει να είναι ολιστική, να περιλαμβάνει όχι μόνο άμεσους δημοσιονομικούς στόχους αλλά και το ευρύτερο όραμα της οικονομικής ανάπτυξης, της βιωσιμότητας και της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας. Είναι προφανές ότι μια συμβιωτική σχέση μεταξύ της φορολογικής διοίκησης και της αγοράς δεν είναι απλώς επιθυμητή αλλά απαραίτητη.

Οι διεθνείς συγκρίσεις, όπως αυτές που παρουσιάζονται σε αυτή τη μελέτη, μπορούν να δώσουν χρήσιμα συμπεράσματα για ανάλυση και μελέτη. Οι χώρες που κατάφεραν να εκμεταλλευτούν τη δύναμη της αποτελεσματικής φορολογικής διοίκησης κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης προσφέρουν πολύτιμες γνώσεις.

Αντίθετα, τα έθνη που παραπαίουν παρουσιάζουν προειδοποιητικές ιστορίες. Για την Ελλάδα, η χάραξη μιας μελλοντικής πορείας περιλαμβάνει την απορρόφηση αυτών των μαθημάτων, την προσαρμογή τους στο μοναδικό της πλαίσιο και την καινοτόμο πρόοδο.

Κλείνοντας, η πορεία της Ελλάδας κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης δεν είναι απλώς μια ιστορία προκλήσεων που αντιμετωπίστηκαν και ξεπεράστηκαν. Είναι μια ιστορία προσαρμοστικότητας συνεχούς ώθησης και έλξης μεταξύ πολιτικής και πρακτικής.

Βιβλιογραφία

- Alessi L. (2020), The Resilience of EU Member States to the Financial and Economic Crisis, Social Indicators Research
- Baltas N. (2013), The Greek Financial Crisis and the Outlook of the Greek Economy, The Journal of Assymetrics, 10, σ. 32-37
- Barron A. (2010), The Financial Crisis and the Gathering of Political Intelligence, Sage Journals
- Belegri R. (2022), The Effects of Environmental Investments on Employment in the Greek Economy, Munich Personal RePEc Archive
- Chzhen Y. (2015), Perception of the Economic Crisis in Europe, Social Indicators Research
- Davou B. (2013), Feeling the Greek Financial Crisis, Palgrave Studies in Political Psychology Series, σ. 93- 123
- Dolls M. (2011), Automatic Stabilizes and Economic Crisis: US vs. Europe, Elsevier
- Galie D. (2013) Economic Crisis, Quality of Work and Social Integration: The European Experience, Oxford University
- Gibson H. (2012), The Greek Financial Crisis: Growing Imbalances and Sovereign Spreads, Journal of International Money and Finance, 31, σ. 498-516
- Kanzola A. (2022), Restructuring the Greek Labor Market During the Last Two Economic Crisis, Palgrave Macmillan
- Kourachanis N. (2021), Social Change and the Greek Welfare State Crisis (2010- 2020), Journal of Sustainable Social Change
- Lafleur J., (2017), South- North Migration of EU Citizens in Times of Crisis, Springer Open
- Mason A. (2012), Global Economic Crisis, EWC Series on Economic Policy
- Mitropoulos P. (2021), Production and Quality Performance of Healthcare Services in the EU During the Economic Crisis, Operational Research

- Oravsky R. (2020), The Ability of Selected European Countries to Face the Impending Economic Crisis cause by COVID- 19 in the Context of the Global Economic Crisis, Journal of Risk and Financial Management
- Ortiz I. (2021), The Decade of Adjustment: A Review of Austerity Measures in 187 Countries, ESS Working Papers
- Pagoulatos G. (2014), The Return of the Greek Patient: Greece and the 2008 Global Financial Crisis, Routledge
- Petmesidou M. (2015), The Crisis Imperative, Reform Dynamics and Rescaling, European Journal of Social Security
- Proveleja J. (2013), Economic Crisis, Political Legitimacy and Social Cohesion, Oxford Publications
- Touri M. (2013), Europe's Communication Deficit and The UK Press: Framing the Greek Financial Crisis, Journal of Contemporary European Studies, 21, σ. 175-189
- Troitino D. (2013), The Current Economic Crisis of the EU, Sciendo
- Wang G. (2015), The Effects of Quantitative Easing Announcements on Mortgage Market, International Journal of Financial Studies
- Zarzoza P. (2015), The Economic Crisis and its Effects on the Quality of Life in the European Union, Springer
- ΑΑΔΕ (2023), Αποστολή & Αρμοδιότητες, ΑΑΔΕ (2023), Οργανόγραμμα, <https://www.aade.gr/menoy/aade/organogramma>
- ΑΑΔΕ (2023), Οργανόγραμμα, <https://www.aade.gr/menoy/aade/organogramma>
- Βασαρδάνη Μ. (2016), *Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Μία Γενική Επισκόπηση*, Τράπεζα της Ελλάδας, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 2011
- Βοϊνάς Μ. (2017), *Φοροδιαφυγή- Φοροαποφυγή στη Σύγχρονη Ελλάδα*, Αδημοσίευτη Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
- Γεωργίου Δ. (2021), *Η Φορολογία Εισοδήματος στην Ελλάδα και η Αποτελεσματικότητα της Φορολογικής Διοίκησης*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
- Γιάνναρος Π. (2019). *Φορολογική Στρατηγική στην Ελλάδα*, Αδημοσίευτη Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής

- Καραβαράκη Μ. (2017), *Φορολογική Συμμόρφωση τα Χρόνια της Κρίσης στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
- Καρτάλης Ν. (2020), *Οι Έμμεσες Τεχνικές Ελέγχου και η Επίδρασή τους στη Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας
- Κούπκας Μ. (2017), *Φορολογική Διοίκηση: Εκσυγχρονισμός, Αριστεία και Απόδοση*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
- Κωνταντίνου Κ. (2022), *Φορολογία Εισοδήματος Νομικών Προσώπων στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ψηφίδα
- Μητράκος Π. (2023), *Αναζήτηση των Οικονομικών Κοινωνικών και Πολιτικών Παραγόντων Επιρροής της Φορολογικής Συμμόρφωσης στην Ελλάδα*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
- Μπρίνιας Ε. (2019), *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα τη Οικονομικής Κρίσης. Τρόποι Αντιμετώπισης από τη Φορολογική Διοίκηση*, ΤΕΙ Δυτικής Ελλάδας
- Μυλωνάκης Δ. (2011), *Οικονομική Κρίση και Ελλάδα*, Gutenberg
- Νανόπουλος Α., (2010), *Οργανωτική Δομή της Φορολογικής Διοίκησης*, Εκδόσεις Λιβάνη
- Παπανικολάου Χ. (2023), *Ο Ψηφιακός Μετασχηματισμός των Φορολογικών Διοικήσεων- Η Ελληνική Προοπτική*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
- Ράπανος Β. (2019), *Φορολογία και Οικονομική Ανάπτυξη*, Ελληνική Ένωση Τραπεζών
- Σεϊντή Δ. (2022), *Σύγχρονες Διοικητικές Δομές και Μεταρρυθμίσεις: Η Φορολογική Διοίκηση στην Ελλάδα*, Πτυχιακή Εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
- Σιάσιου Χ. (2013), *Η Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στη Φορολογική Διοίκηση*, Ψηφίδα
- Σωτηρόπουλος Δ. (2022), *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
- Τάτσος Ν. (2012), *Θεωρία των Φόρων και Φορολογική Πολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική

- Τραυλού Β. (2017), *Φορολογική Διοίκηση και Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση*, Πτυχιακή Εργασία, Αποθετήριο ΕΣΔΔΑ
- Χασιάς Γ. (2016), *Η Φορολογική Συμμόρφωση στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Χριστοπούλου Ε. (2022), *Φορολογικός Έλεγχος σε Ελλάδα- Εφαρμογή Έμμεσων Τεχνικών Ελέγχου*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο